

**INSTITUTT
FOR SAMFUNNS-
FORSKNING**

Rapport 2018:12

**Sosial bakgrunn, utdanning,
arbeid og stønader til
personer under 30 år med
nedsatt arbeidsevne**

Sara Cools, Inés Hardoy og Kristine von Simson

© Institutt for samfunnsforskning 2018
Rapport 2018:12

Institutt for samfunnsforskning

Munthes gate 31
Postboks 3233 Elisenberg
0208 Oslo

ISBN: 978-82-7763-605-4

ISSN: 1891-4314

www.samfunnsforskning.no

Innhold

Forord	5
Sammendrag	7
English summary	8
1 Innledning	9
2 Unge med nedsatt arbeidsevne satt i kontekst	12
3 Datagrunnlaget	27
4 Hvem blir registrert med nedsatt arbeidsevne?	33
5 Hvordan går det med personer som blir registrert med nedsatt arbeidsevne?	62
6 Oppsummering og avsluttende merknader	86
Appendiks	94

Forord

Prosjektet med samme tittel som denne rapporten er et oppdrag fra Arbeids- og sosialdepartementet (ASD). Vi ønsker å rette en spesiell takk til Inger Cathrine Kann, Torunn Bragstad og Anne-Cathrine Grambo ved kunnskapsavdelingen i NAV og til kolleger ved Institutt for samfunnsforskning for inspirerende diskusjoner. Ikke minst takker vi Taryn Galloway ved ASD for nyttige innspill til sluttrapporten. Finansieringsmidler fra ASD (prosjektnr. 10132) har vært uunnværlig.

Oslo, 3. juli 2018

Sara Cools, Inés Hardoy og Kristine von Simson

Sammendrag

Forfattere	Sara Cools, Inés Hardoy og Kristine von Simson
Tittel	Sosial bakgrunn, utdanning, arbeid og stønader til personer under 30 år med nedsatt arbeidsevne
Sammendrag	<p>Per mars 2018 var omtrent 190 000 personer registrert med nedsatt arbeidsevne. Nærmere 22 prosent av disse var under 30 år. Dette tilsvarer omtrent 5 prosent av alle unge mellom 18 og 29 år. Formålet med denne rapporten er å identifisere faktorer som kan bidra til å forklare hvem som blir registrert med nedsatt arbeidsevne i ung alder, samt å peke på risiko- og suksessfaktorer for hvordan det går med disse unge videre.</p> <p>I rapportens første del ser vi på inngangen til nedsatt arbeidsevne. Ved hjelp av registerdata over alle unge mellom 18 og 29 år i perioden 2002–2016 undersøker vi hvordan ulike kjennetegn ved de unge, som foreldre-kjennetegn og arbeidsmarkeds- og stønadshistorikk, henger sammen med sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne. Vi finner at utdanning, både egen og foreldres, har særlig stor betydning for sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne. Andre opplysninger om bakgrunn og aktivitet har også betydning for sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne, men de betyr mindre enn utdanning.</p> <p>I rapportens andre del ser vi på hva som kan forklare utgangen fra nedsatt arbeidsevne for unge. Her er vi spesielt interessert i å undersøke hvilken rolle deltakelse i arbeidsrettede tiltak spiller for denne gruppen. Vi finner at lønnstilskudd er det tiltaket som er forbundet med de største positive effektene: Unge som deltar i lønnstilskuddsordningen, har høyere sannsynlighet for overgang til jobb eller utdanning og lavere sannsynlighet for overgang til trygd. Opplæringstiltak ser også ut til å fungere etter hensikten, mens resultatene er mer blandet for oppfølgingstiltak og arbeidspraksis.</p>
Emneord	nedsatt arbeidsevne, tiltaksevaluering, ungdom

English summary

Authors	Sara Cools, Inés Hardoy and Kristine von Simson
Title	Social background, education, work and welfare support of work impaired youth below age 30
Summary	<p>As of March 2018 about 190,000 people were registered as having work impairment. Nearly 22 percent of these were below age 30. This corresponds to approximately five percent of all young people aged 18 to 29. The purpose of this report is to identify factors that may contribute to identify those who are registered with at a young age, as well as investigating risk and success factors with regard to labour market prospects.</p> <p>In the first part of the report, we focus on what factors affect the likelihood of being registered with work impairment. Using register data on all young people aged 18 to 29 between 2002 and 2016, we investigate how different characteristics such as parental education and welfare benefits history, are linked to their likelihood of being registered as having a work impairment. We find that own education level and their parents education is important for the probability of the youth being registered with work impairment. Although other background characteristics are also of significance, education stands out.</p> <p>In the second part of the report we investigate how the fare after being registered with work impairment. Here we are particularly interested in investigating the role of participation labour market programs target at this group. We find that wage subsidies is associated with the strongest positive effects in that young people who participate in wage subsidies are more likely to enter work or education and are less likely to claim welfare benefits. Training programs appear to serve their intended purpose, while the results are more mixed for follow-up measures and work practice.</p>
Index terms	work impairment, program evaluation, youth

1 Innledning

I det moderne arbeidslivet blir kravene til lønnet arbeid stadig tøffere. Større krav til omstilling, høyere omstruktureringstempo, digitalisering og robotisering/automatisering kan føre til at en større del av den faglærte og ufaglærte delen av arbeidsstyrken risikerer å miste jobben eller forbli arbeidsledige. Det er rutinejobber heller enn kreative jobber som er mest utsatt. Velferdsstaten med sitt omfordelingsansvar har en viktig rolle å spille som den som finansierer ordningene som gjør omstillingsprosessen mulig.

I denne rapporten ser vi nærmere på personer med nedsatt arbeidsevne, en gruppe som møter store utfordringer med å få innpass og fotfeste i arbeidsmarkedet, og som kan tenkes å være mer sårbare i dagens arbeidsliv. Personer med nedsatt arbeidsevne omfatter personer som på grunn av sykdom, skade eller andre hindringer har behov for ekstra oppfølging fra NAV for å komme seg inn på eller bli i arbeidsmarkedet. Bistandsbehovet fastsettes etter en arbeidsevnevurdering og vil omfatte arbeidsrettede tilbud og annen oppfølging, som medisinsk behandling, rehabilitering, sosial trening/oppfølging og tilrettelegging.

Mens utenforskap kan være nedbrytende for alle aldersgrupper, er det mye som tyder på at det er spesielt skadelig for unge. Det å stå utenfor arbeidslivet i ung alder kan skape varige arr som påvirker arbeidsmarkedstilknytningen i mange år framover (Nilsen og Reiso, 2014), og unge som tilbringer mye tid utenfor utdanning og arbeidsliv, har høyere risiko for marginalisering og sosial ekskludering (Raaum et al. 2009). Utenforskap i ung alder kan også knyttes til sosial uro, vold og ødeleggelser, slik vi har sett i flere europeiske land de siste årene. Unges tilknytning til arbeidsmarkedet er generelt også mer konjunkturfølsom; lite arbeidserfaring gjør det vanskelig både å komme inn på arbeidsmarkedet og å holde på en jobb i nedgangstider.

Det er om lag like mange unge under 30 år som er registrert med nedsatt arbeidsevne, som summen av dem under 30 år som er registrert som ordinære arbeidssøkere, tiltaksdeltakere eller uførepensjonister (Bragstad og Sørbø, 2014). Disse unge regnes for å ha såpass alvorlig sykdom eller sosiale eller psykiske vansker/handikap at de trenger omfattende bistand for å kunne skaffe seg og/eller beholde arbeid. Sammenlignet med andre jevnaldrende har unge

med nedsatt arbeidsevne lavere utdanningsnivå og mindre yrkeserfaring, en større andel har tidligere vært registrert som arbeidsledig, og de får sosialhjelp i større grad. Mange har ikke fullført videregående skole (Bragstad og Sørbø, 2014).

Et hovedformål med denne rapporten er å identifisere faktorer som kan bidra til å forklare hvorfor noen blir registrert med nedsatt arbeidsevne, samt å identifisere risiko- og suksessfaktorer for hvordan det går med disse unge senere. Hva gjør at de havner i denne gruppen, og hvordan går det med dem? Hvordan kan ulike datakilder bidra til bedre forståelse? Dette kan i neste omgang bidra til en mer kunnskapsbasert politikk rettet mot denne gruppen. Vi ser nærmere på personer som blir registrert med nedsatt arbeidsevne allerede i ung alder, definert som 18–29 år. Det er flere grunner til at vi ønsker å se nærmere på denne gruppen. For det første varierer livssituasjon og muligheter på arbeidsmarkedet enormt med alder. For det andre står en god og effektiv offentlig innsats for unge høyt oppe på den politiske agendaen i alle land i Europa. Sist, men ikke minst predikerer tidlig utenforskap ofte senere utenforskap. Ved å styrke forståelsen av hva som gjør at noen blir registrert med redusert arbeidsevne i relativt ung alder, vil vi også bidra til å styrke forståelsen av hva som kan redusere omfanget av utenforskap i eldre aldersgrupper.

Norge har et rikt spekter av ulike datakilder som er viktige for å forstå og følge unge i overgangsårene mellom skole og arbeid. Vi bruker disse dataene til å bidra med kunnskap om forløpet for denne gruppen, som i mye større grad enn de eldre arbeidstakerne er preget av en ustabil tilværelse. Vi undersøker hvor langt vi kommer ved å bruke variabler som er tilgjengelige i administrative registerdata, for å predikere sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne og hvordan det går med den senere arbeidsmarkedstilknytningen. Vi gjør alle analyser med utgangspunkt i registerdata fra SSB, og vi vil spesielt undersøke hvor langt det er mulig å komme med data NAV har direkte tilgang til, og hvilken merverdi det har å kunne koble på registre fra andre administrative datakilder. Avviket mellom de to de analysetilnærmingene vil gi oss en indikator på hvor gode prediksjoner vi kan få ved å bare bruke data fra NAV. I prosjektet vil vi, basert på resultatene, knytte noen vurderinger til fordeler og ulemper ved kun å bruke data fra NAV.

I kapittel 2 forsøker vi å sette gruppen unge med nedsatt arbeidsevne i et større bilde ved å sammenligne dem med unge i befolkningen for øvrig. Vi gir også en gjennomgang av litteraturen som tar for seg evalueringer av arbeidsmarkeds tiltak rettet mot målgruppen. I de empiriske studiene som følger, benytter vi oss av registerdata på individnivå med en panelstruktur, innsamlet og bearbeidet av

SSB. I kapittel 3 beskriver vi utvalget samt variablene og valgene vi har tatt når det gjelder datagrunnlaget. Kapittel 4 ser nærmere på hva som kjennetegner unge som blir registrert med nedsatt arbeidsevne. Her gir vi en beskrivende gjennomgang av målgruppen og hvordan de skiller seg fra andre unge. Vi kjører også regresjoner for å avdekke betydningen av enkelte variabler når andre holdes konstant. I tillegg gjør vi underanalyser av ulike stønadsgupper, blant annet etter alder og kjønn, om ytelsen er helse relatert eller ikke, og om de har vært registrert i kortere eller lengre tid. I dette kapittelet undersøker vi også hva man kan vinne eller tape ved å bruke ulike datakilder. FD-trygd er en forløps-database som NAV administrerer, og som gjør det mulig å følge personer når de beveger seg mellom ulike trygde- og arbeidsmarkedstilstander. En type informasjon som ikke finnes i FD-trygddatabasen, er informasjon om utdanning, som kommer fra Norsk utdanningsdatabase (NUDB); dette vil gjelde informasjon om både de unge selv og foreldrene. I kapittel 5 er temaet hvordan det går med unge som blir registrert med nedsatt arbeidsevne. Vi er her spesielt interessert i hvilken rolle deltakelse på arbeidsrettede tiltak spiller for denne gruppen. Ved hjelp av forløpsanalyser undersøker vi om deltakelse på arbeidsrettede tiltak påvirker sannsynligheten for overgang til jobb, utdanning eller trygd. Vi ser også på om det er forskjeller mellom de ulike arbeidsrettede tiltakene i hvor effektive de er. Kapittel 6 oppsummerer resultatene.

2 Unge med nedsatt arbeidsevne satt i kontekst

Mot slutten av 1990-tallet hadde over én av fem unge i alderen 15–24 år i Norge psykiske lidelser. Andelen økte til nærmere 30 prosent på slutten av 2000-tallet. Økningen er alarmerende. Mens schizofreni for 15 år siden var den psykiske lidelsen som førte til mest uførhet blant ungdom, er dette blitt endret dramatisk. De siste årene har de mest utbredte lidelsene som fører til funksjonshemming i ung alder, vært atferdsmessige og følelsesmessige barndomsforstyrrelser, for det meste ADHD, der andelen har økt fra 25 til 80 prosent (OECD, 2013).

I de aller fleste OECD-land er andelen med dårlig helse mye høyere blant unge som står utenfor både arbeidsliv og utdanning (såkalte NEETs), enn blant andre unge.¹ Dette er spesielt utpreget i Norge, Tyskland og Nederland, der andelen unge med dårlig helse utenfor arbeid og utdanning er mer enn seks ganger så høy som i resten av ungdomsbefolkningen. En svært omfattende litteratur dokumenterer sammenhengen mellom kroniske fysiske helseproblemer i barne- og ungdomsårene og negative utfall i tidlig voksen alder. Unge med slike problemer har en ulempe når det gjelder å fullføre videregående skole (Champaloux og Young, 2015) og å få en jobb (Maslow et al., 2011), og det ser også ut til å påvirke lønnen (Smith 2009). Blant de psykiske helseproblemene ser lidelser som ADHD og atferdsforstyrrelser ut til å ha sterkest negativ sammenheng med utdanningsutfall (Goodman og Currie, 2010), og McClelland et al. (2013) viser at 4-åringers oppmerksomhetsspenn er en sterk prediktor for matematikk- og leseferdigheter ved 21 års alder. Psykiske lidelser kan også være til hinder for yrkesdeltakelse og ferdighetsnivå (Fritjer, 2014).

Unge behov og livssituasjon skiller seg fra voksnes; unge står ofte overfor andre begrensninger og utfordringer enn voksne med lengre yrkeserfaring. Overgangen mellom skole og arbeid er en utfordrende periode for mange og er kjennetegnet av prøving og feiling. Unge som blir registrert med nedsatt arbeidsevne, er en spesielt utsatt gruppe i denne perioden. Hva som kjenner disse unge, hvor de kommer fra, og hva de går til, er blant hovedspørsmålene vi skal finne svar på ved hjelp av registerdata. Vi setter målgruppen

---

¹ NEETs = Not in Employment, Education, or Training. NEET-raten blir definert, i grove trekk, som «prosentandelen av befolkningen i en gitt aldersgruppe som ikke er i arbeid, under utdanning eller opplæring».

i konteksten Velferds-Norge, beskriver utviklingen over tid og sammenligner situasjonen til de unge med øvrige personer med nedsatt arbeidsevne, altså de som er 30 år eller eldre.

2.1 Definisjon av målgruppen

Personer med nedsatt arbeidsevne er en sammensatt gruppe. Den har også endret seg over tid som resultat av endringer i velferdspolitikken. Mange blir registrert med nedsatt arbeidsevne etter å ha brukt opp retten til sykepenger. Andre har vært arbeidsledige lenge, men på grunn av helsemessige utfordringer har de behov for ekstra oppfølging for å kunne komme i jobb. Felles for alle er at de på grunn av fysiske eller psykiske lidelser ikke er i stand til å forsørge seg selv, og at det trengs tid til å avklare hvorvidt de kan tilbakeføres til arbeidslivet, og om de eventuelt først trenger tid til rehabilitering eller omskolering.²

Flere endringer av definisjonen av målgruppen gjør det vanskelig å gi et bilde av utviklingen i gruppen over tid. Begrepet «nedsatt arbeidsevne» erstattet «yrkeshemmet» fra og med januar 2009 (NAV's hjemmeside). I praksis blir personer klassifisert som personer med nedsatt arbeidsevne ved at de har rett på arbeidsavklaring (tidligere attføring), eller ved at de i fellesskap med NAV gjennom en arbeidsevnevurdering har kommet til at de har et betydelig bistandsbehov. Endringer i lovverket (som for eksempel lov om tidsbegrenset uførestønad av 2004) og NAV's arbeidsmetoder (delvis som følge av opprettelsen av NAV som felles etat for arbeid, trygd og sosialtjenester i perioden 2007–2010) har ført til at arbeidsevnevurderingen gjennomføres tidligere i prosessen for mange brukere. Dette har ført til at det over tid gradvis er blitt flere som blir klassifisert som personer med nedsatt arbeidsevne.³

Et annet brudd i tidsserien er forårsaket av innføringen av ordningen med arbeidsavklaringspenger (AAP) i mars 2010. Det er et vilkår for å få AAP at man enten er under aktiv behandling, deltar på arbeidsmarkedstiltak eller at man etter å ha prøvd dette fremdeles regnes for å ha en viss mulighet for å komme i arbeid og får oppfølging fra NAV. Ordningen erstatter rehabiliteringspenger, attføringspenger og tidsbegrenset uførestønad og har som formål å ha en mer helhetlig tilnærming til arbeidsrettede tiltak, med mer vekt på aktivisering. Arbeidsavklaringspenger (AAP) kan innvilges personer som har fått

² Personer som mottar sykepenger eller uføretrygd, regnes ikke med i statistikken over personer med nedsatt arbeidsevne, med mindre de mottar arbeidsrettet oppfølging rettet mot personer med nedsatt arbeidsevne.

³ <https://www.nav.no/print-innhold?book=340935>.

arbeidsevnen nedsatt med minst 50 prosent på grunn av sykdom, skade eller lyte. For AAP er det i tillegg et krav at man har en gyldig diagnose.⁴ Det er imidlertid ikke noe krav om diagnose for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne (NAV's hjemmeside).

Likevel er det ikke slik alle med nedsatt arbeidsevne får arbeidsavklaringspenger, eller at alle som får arbeidsavklaringspenger, har nedsatt arbeidsevne. På NAV's hjemmesider om statistikk i forbindelse med arbeidsavklaringspenger kan vi lese:

«De fleste av de som mottar arbeidsavklaringspenger er registrert med nedsatt arbeidsevne, og mange av de som er registrert med nedsatt arbeidsevne mottar arbeidsavklaringspenger. Likevel er det alltid noen som mottar arbeidsavklaringspenger uten å ha nedsatt arbeidsevne, og en god del personer som har nedsatt arbeidsevne uten at de mottar arbeidsavklaringspenger. Blant personer med nedsatt arbeidsevne er det om lag 80 % som mottar arbeidsavklaringspenger.»⁵

Før 1. mars 2010 mottok personer under medisinsk behandling rehabiliteringspenger, mens de som deltok i et arbeidsrettet tiltak, mottok attføringspenger. De mottok også attføringspenger i venteperioder før eller mellom tiltak og også i opptil tre måneder etter at de hadde deltatt på tiltak, mens de søkte etter jobb.⁶ Perioden med attføringspenger tok slutt dersom personen gikk over til uførepensjon, returnerte til medisinsk rehabilitering eller fant arbeid. Tidsbegrenset uførestønad kunne innvilges om man til tross for medisinsk behandling og forsøk på attføring ikke kunne komme i arbeid i overskuelig framtid, men at det var håp på lengre sikt.

Ifølge NAV's hjemmesider økte antallet personer med nedsatt arbeidsevne fra 102 014 i februar 2010 til 198 801 etter innføringen av AAP-ordningen i mars samme år, fordi nedsatt arbeidsevne er en forutsetning for å få innvilget AAP. I tillegg rommer i dag gruppen personer som har nedsatt arbeidsevne, men som ikke er aktuelle for arbeidsrettede tiltak med det første.⁷ I 2011 var om lag 210 000 personer registrert med nedsatt arbeidsevne, hvorav 58 000 av disse

---

4 Diagnosen skal være stilt i henhold til klassifiseringssystemene ICD 10 og ICPC 2, der ICD 10 er den offisielle standarden fra Verdens helseorganisasjon (WHO), som primært brukes av spesialister. ICPC 2 er godkjent av Den norske legeförening og brukes i de fleste tilfeller av allmennpraktiserende leger.

5 <https://www.nav.no/print-innhold?book=340935>

6 Venteperioden før starten av et tiltak kan vare fra et par dager til flere måneder.

7 Bakgrunn for dette er vedtak etter NAV-lovens § 14 a, det såkalte «oppfølgingsvedtaket», i kraft siden februar 2010. Denne loven gir alle personer rett til behovs- og arbeidsevnevurdering og definerer hvem som er i målgruppen for arbeidsrettede tiltak blant personer med nedsatt arbeidsevne, og innebærer en styrking av brukerens rettigheter, noe som forutsetter at arbeidsevnevurderingen legges opp bredt.

deltok på et arbeidsrettet tiltak.⁸ Antallet har holdt seg ganske stabilt på litt over 200 000 fram til i fjor, da antallet gikk ned til litt under 200 000.

2.2 Velferds-Norge og helserelevante ytelser

Antallet personer i Norge som mottar helserelevante ytelser, har økt enormt de siste tiårene. Mens det på begynnelsen av 1990-tallet var dobbelt så mange mottakere av arbeidsledighetstrygd som mottakere av midlertidige helserelevante ytelser, har dette snudd til at det er tre ganger flere mottakere av midlertidige helserelevante ytelser enn mottakere av dagpenger (se for eksempel figur 1 i Fevang et al., 2017). Bratsberg, Fevang og Røed (2013) viser til en sterk sammenheng mellom arbeidsledighet og uførhet, hvor det å miste jobben øker uførisikoen med mer enn 100 prosent for menn og med cirka 50 prosent for kvinner.

Det er ulike inngangskriterier for å få ytelser fra NAV hvis man ikke er i verken jobb eller under utdanning. Dersom man registrerer seg som arbeidsledig, kan man enten få dagpenger, hvis man har krav på det, tiltakspenger dersom man deltar på tiltak, eller sosialhjelp. Det er begrenset med ordinære tiltaksplasser, noe som legger en klar begrensning for dem som melder seg som arbeidssøker på et NAV-kontor, og som saksbehandleren mener det er hensiktsmessig å aktivisere. Som oftest er mottak av dagpenger mer langvarig, og stønadbeløpet er høyere enn for sosialhjelp. Dersom man har nedsatt arbeidsevne og har legeerklæring, kan man få en helserelevante ytelse. Mulige stønadstyper er i så tilfelle arbeidsavklaringspenger (AAP) eller foreløpig uførestønad. Legeerklæring er imidlertid ikke nødvendig for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne; det kan saksbehandleren ved NAV-kontoret avgjøre. Saksbehandleren avgjør også om det er hensiktsmessig med attføringstiltak.

OECD uttrykte bekymring for det høye antallet unge som mottar helserelevante ytelser i Norge, allerede for 10 år siden (OECD 2008). De peker på at relativt strenge kriterier for å motta arbeidsledighetstrygd kan ha bidratt til å skyve unge personer over fra å registrere seg som arbeidsledige – og altså fortsatt være en del av arbeidsstyrken – til å motta velferdsytelser og stå utenfor arbeidsstyrken. At det er en viss grad av substitusjon mellom ulike velferdsordninger, er dokumentert av blant annet Fevang et al. (2017). Vigtel (2016) undersøker endringer i tildeling av ytelser fra NAV i perioden 1993–2007. Han peker på at tilgangen på tiltaksplasser kan være relevant når en saksbehandler hos NAV skal tildele en ytelse.

⁸ Se Bråthen og Vetvik (2011) for mer informasjon om overgang til nedsatt arbeidsevne.

To arbeid fra Norge som tar for seg unge spesielt, er Schreiner (2016) og Hærnes et al. (2017). Schreiner (2016) undersøker om doblingen av andelen unge på midlertidig helserelaterte ytelser de siste to tiårene (fra 1,9 prosent i 1994 til 3,8 prosent i 2012) kan ha sammenheng med at mange unge ikke har rett til arbeidsledighetstrygd, og at det for mange er uaktuelt å leve på sosialen eller av foreldrene.⁹ Konkret undersøker Schreiner (2016) hvilken effekt det har på senere arbeidsmarkedsdeltakelse å bli gitt en midlertidig helserelatert ytelse framfor arbeidsledighetstrygd eller sosialhjelp. Hennes utgangspunkt er at unge som ikke er i jobb, har ulik helsetilstand, arbeidsmarkeds erfaring og arbeidsmotivasjon, og at disse egenskapene kan ha betydning både for sannsynligheten for å motta ulike velferdsordninger og for framtidig arbeidsmarkedstilknytning. Man kan dermed ikke sammenligne den senere arbeidsmarkedstilknytningen blant unge som mottar en midlertidig helserelatert ytelse, med arbeidsmarkedstilknytningen blant unge som mottar arbeidsledighetstrygd, og deretter trekke slutninger om virkningene av de to ordningene. Siden hvilke velferdsytelser de unge mottar, varierer med kommunen de bor i og hvilket år de kommer inn i velferdssystemet, bruker Schreiner denne mer tilfeldige variasjonen i screeningpraksis ved de ulike NAV-kontorene og finner at unge som mottar en helse-relatert ytelse som resultat av når og hvor de ble vurdert, får en betydelig svakere arbeidsmarkedstilknytning i flere år etter at de kommer inn i ordningen. Hærnes et al. (2017) bruker også geografisk variasjon til å identifisere unges insentiver til å motta sosialstønad. Konkret undersøker de effekten av å stille strengere krav til aktivitet for å motta sosialhjelp. De finner at strengere bruk av aktivitetsplikt blant unge reduserer krav om sosialhjelp og øker gjennomføringsgraden på videregående skole.¹⁰

2.3 Kjennetegn ved målgruppen

Figur 2.1 viser at det ved utgangen av september 2017 var cirka 200 000 personer som var registrert med nedsatt arbeidsevne hos NAV, en nedgang på cirka 16 000 fra 2010. Dette utgjør nærmere 6 prosent av befolkningen i alderen 18–66 år. Andelen kvinner har holdt seg stabil på cirka 55 prosent i perioden 2010–2017. Antallet deltakere med nedsatt arbeidsevne på arbeidsrettede tiltak har variert noe de siste årene, fra 58 000 i 2010 til 52 000 i 2013 og 55 000 i 2017. Som vist i figur 2.1 er det omtrent like mange menn som kvinner som

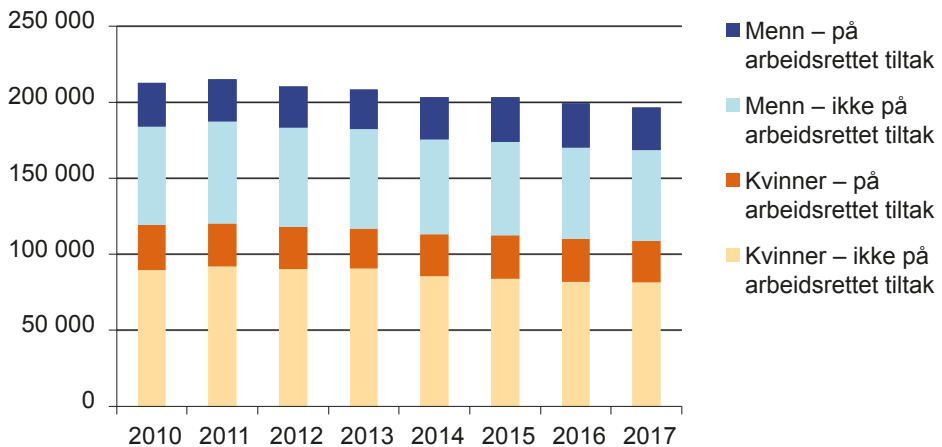
⁹ Andelen NEETs på en midlertidig helserelatert ytelse økte i samme periode fra 10 % til 25 %.

¹⁰ Fra og med 1. januar 2017 er det obligatorisk å stille vilkår om aktivitet for alle arbeidssøere mottakere av sosialstønad under 30 år. Andelen unge på sosialhjelp falt med 21,4 % i fjor, noe som kan henge sammen med krav om aktivitetsplikt. Om de har kommet i arbeid og i så fall hva slags arbeid, gjenstår å se.

deltar på arbeidsrettede tiltak. Likevel er det forholdsvis færre kvinner enn menn som deltar på arbeidsrettede tiltak, siden det samlet er flere kvinner enn menn som har nedsatt arbeidsevne. Dette mønsteret har vært stabilt de siste årene. Det går igjen i ulike undersøkelser av personer med nedsatt arbeidsevne som deltar på arbeidsrettede tiltak, at aldersgruppen 20–40 år er overrepresentert, og at en større andel har grunnskole som høyeste fullførte utdanningsnivå. Blant dem med yrkeserfaring er det også noen yrkesgrupper som er overrepresentert: transport, handel, industriarbeid, servicearbeid og bygg og anlegg. Personer med nedsatt arbeidsevne har ofte lengre perioder utenfor arbeidslivet. Det viser seg også å være store geografiske variasjoner – blant annet er de fem nordligste fylkene overrepresentert (NOU 2012:6).

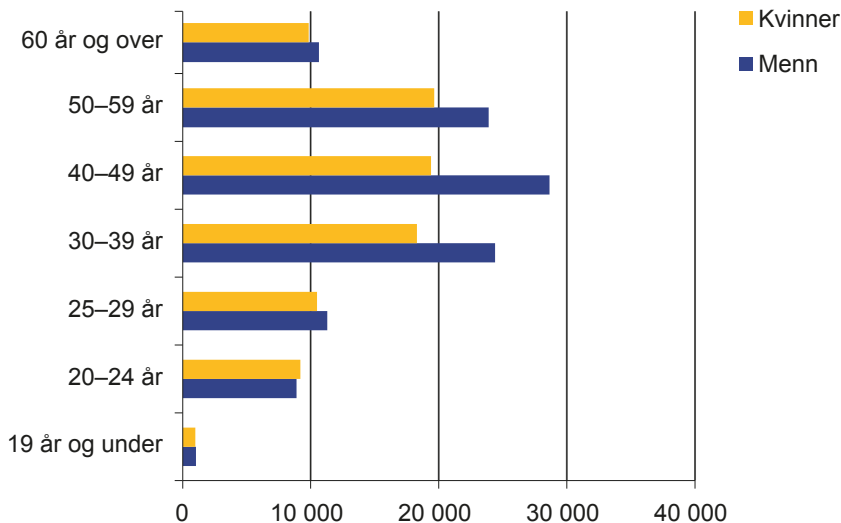
Figur 2.1 Personer med nedsatt arbeidsevne etter kjønn. Arbeidsrettede tiltaksdeltakelse. September 2010–2017

Kilde: NAV

Figur 2.2 viser fordelingen av personer med nedsatt arbeidsevne etter alder og kjønn i september 2017. Av de rundt 200 000 var om lag 40 000 personer, eller 20 prosent, under 30 år. Det som derimot ikke kommer fram i tabell 2.1, er at mens det totale antallet personer med nedsatt arbeidsevne har vært relativt stabilt de siste årene, har det vært en svak økning blant de yngste (18–29 år). Mens det for aldersgruppene fra 30 og oppover er flere kvinner enn menn, er det ikke slik blant unge.

Figur 2.2 Personer med nedsatt arbeidsevne. Alder og kjønn. Januar–september 2017

Kilde: NAV

Rundt 70 prosent av dem med nedsatt arbeidsevne har rett til arbeidsavklaringspenger.¹¹ For gruppen under 30 år er andelen lavere (66 prosent). Videre viser utviklingen de siste syv årene at mens andelen på AAP i alderen 30 til 59 år har gått stadig ned, har den holdt seg stabil blant dem under 30 år. Nedgangen i AAP-mottakere skyldes at flere ikke lenger har rett til AAP (hovedregelen er 3 år, maks er 5 år). Personer som har brukt opp retten til AAP, vil ved behov kunne få tiltakspenger eller sosialhjelp. Psykiske lidelser er den vanligste diagnosen blant AAP-mottakere, med 42 prosent i september 2017, hvorav depressive lidelser er mest utbredt. Den nest vanligste er muskel- og skjelettlidelser (30 prosent). Mens andelen med muskel- og skjelettlidelser stiger med alder, er det motsatte tilfellet for psykiske lidelser, som lå på 70 prosent blant AAP-mottakere under 30 år i september 2017 (Sutterud, 2017).

Schreiner et al. (2014) tar utgangspunkt i selvrapportert nedsatt funksjonsevne etter AKU-definisjonen, kobler til registerdata og følger individene over tid.¹² De finner blant annet at det å miste jobben øker sjansen for funksjonshemming, og at finanskrisen ikke ser ut til å ha påvirket funksjonshemmede sysselsatte noe

¹¹ Minsteytelsen for AAP er 2 G (grunnbeløpet i folketrygden), som fra 1. mai 2017 tilsvarte 187 268 kr.

¹² Denne definisjonen avviker fra den administrative bruken av begrepet ved at personer blir spurt om sin subjektive vurdering: «Har du etter din mening en funksjonshemming?» Videre er ikke funksjonsevne og arbeidsevne det samme. Funksjonsevne knyttes til å fungere i dagliglivet, ikke nødvendigvis i arbeidslivet.

mer enn funksjonsfriske sysselsatte. Kartleggingen viser at andelen i jobb blant dem som kun har grunnskoleutdanning og oppgir at de har nedsatt funksjonsevne, allerede tidlig i 20-årsalderen begynner å avvike fra dem som regner seg selv som friske. Dette ser de som en indikasjon på at de som opplever helseproblemer i ung alder, ikke tar utdanning utover det obligatoriske. Mens andelen i jobb blant dem med helseproblemer er på cirka 20 prosent fra 25-årsalderen og ligger omtrent på det nivået over tid før det synker i 50-årsalderen, er andelen i jobb blant dem med høyere utdanning med funksjonshemming stabilt på om lag 60 prosent mellom 25- og 50-årsalderen.

2.4 Strøm inn og ut av gruppen med nedsatt arbeidsevne

Det er stabil tilgang og avgang av personer registrert med nedsatt arbeidsevne. Når vi ser på alle med nedsatt arbeidsevne under ett, viser statistikken at de fleste var registrert med sykepengen to måneder før de ble registrert med nedsatt arbeidsevne.¹³ Bragstad og Sørbø (2014) bruker data for unge under 30 år som ble registrert med nedsatt arbeidsevne i starten av 2011, og følger dem opp fram til andre halvår 2013. Deres studie viser at den vanligste årsaken til å bli registrert med nedsatt arbeidsevne er at man etter et år som sykemeldt arbeidstaker har brukt opp sykepengetilrettene sine og går over på AAP (27 prosent). En noe større andel (29 prosent) var registrert som ordinære arbeidssøkere to måneder før de ble registrert med nedsatt arbeidsevne, mens mer enn 20 prosent verken var registrert hos NAV eller var i et arbeidsforhold. Mange av disse var svært unge og kan ha vært i utdanning. Studien viser også at andelen som mottok sosialhjelp før de ble registrert med nedsatt arbeidsevne, var tre ganger så høy blant dem under 30 år som blant dem over 30 år – 29 mot 12 prosent. Dette henger trolig sammen med at unge ofte ikke har rett til dagpenger eller sykepenge.

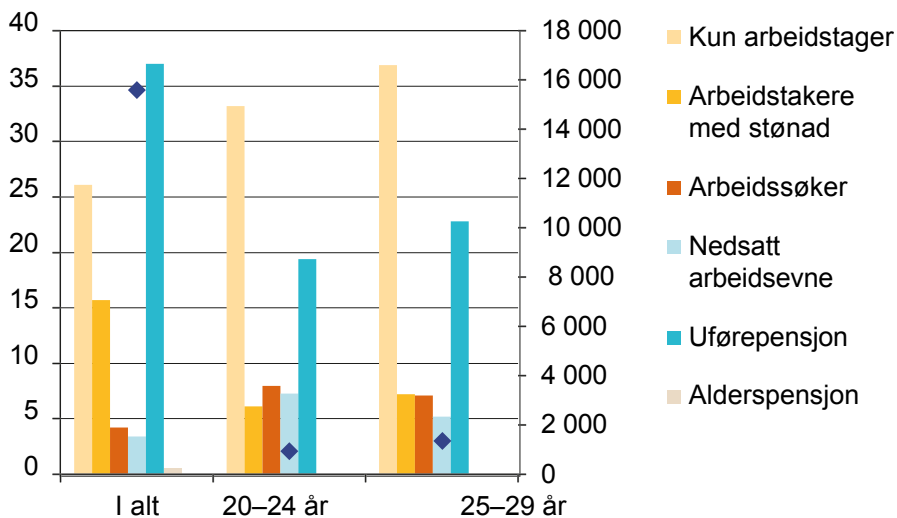
Figur 2.3 viser status på arbeidsmarkedet for personer seks måneder etter at de ikke lenger hadde nedsatt arbeidsevne, fordelt på alder. Det var om lag 16 000 personer totalt som forlot tilstanden, hvorav de aller fleste var 30 år eller eldre, mens cirka 1000 var 20–24 år og 1400 var 25–29 år. Når vi ser på alle personer med nedsatt arbeidsevne, går 35 prosent over til uførhet, og en omtrent like stor andel går over til å bli arbeidstakere (med og uten stønad). Unge går derimot i mindre grad over til uførhet, mens en større andel er i jobb eller i utdanning seks

13 <https://www.nav.no/535993/nye-personer-med-nedsatt-arbeidsevne-status-to-m%C3%A5neder-f%C3%B8r.4.kvartal-2011-2017>

måneder etter at de ikke lenger hadde nedsatt arbeidsevne. Likevel er det påfallende at så mange som 20 prosent går over til en permanent tilstand som ufør i så ung alder.¹⁴

Kategorien «annet» i figur 2.3 omfatter personer med nedsatt arbeidsevne som slutter å registrere seg samtidig som de går ut av arbeidsstyrken. Mellom 20 og 25 prosent av unge mellom 20 og 29 år er utenfor arbeidsstyrken 6 måneder etter at de ikke lenger var registrert med nedsatt arbeidsevne. Noen av disse er tilbake i utdanning, mens resten blir såkalte NEETs. En norsk studie dokumenterer at dårlig helse i ungdomsårene har negative langsiktige konsekvenser for sysselsetting, særlig blant personer med lav utdanning (van der Wel, 2011).

Figur 2.3 Personer som ikke lenger har statusen «nedsatt arbeidsevne» 1. kvartal 2017, fordelt på alder og status på arbeidsmarkedet 3. kvartal 2017. Antall og prosent

* Denne gruppen omfatter blant annet selvstendig næringsdrivende, personer som har begynt utdanning, er i førstegangstjeneste eller som er hjemmевærende og blir forsørgt av andre.

Kilde: NAV

Analysen til Bragstad og Sørbø (2014) viser at jo lavere utdanningsnivå og jo mindre yrkeserfaring unge med nedsatt arbeidsevne hadde i utgangspunktet, desto større var sannsynligheten for at de også var registrert med nedsatt arbeidsevne to og et halvt år etter at de første gang ble registrert. I alt var 60 prosent fremdeles registrert med nedsatt arbeidsevne på dette tidspunktet, og de fleste mottok AAP. Omtrent 17 prosent var i jobb, mens 5 prosent var

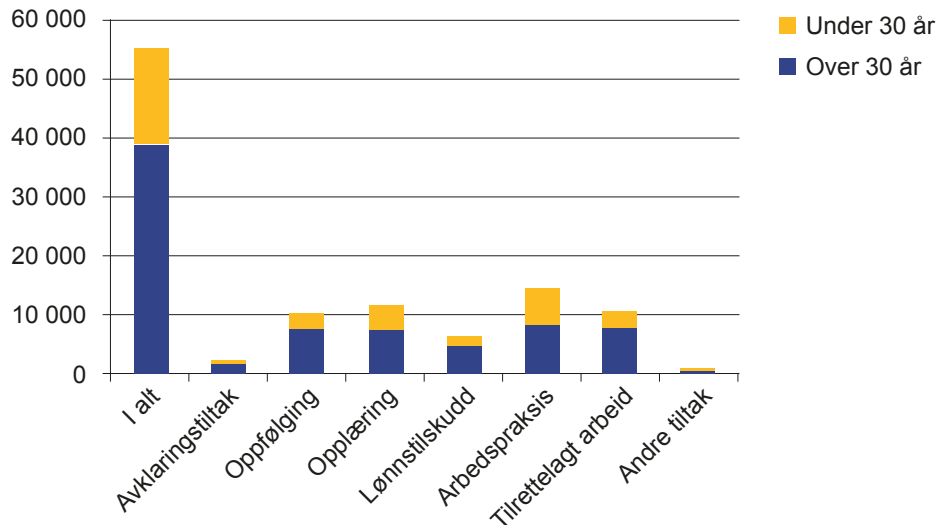
¹⁴ <https://www.nav.no/529831/tabell-5.personer-med-avgang-fra-status-nedsatt-arbeidsevne-1-kvartal-2017-fordelt-p%C3%A5-alder-og-stat>

registrert som ordinære arbeidssøkere. Blant de resterende 13 prosentene finner vi dem som gikk over til utdanning, og NEETs.

2.5 Incentiver på tilbudssiden: deltakelse på arbeidsmarkedstiltak

Figur 2.1 viser fordelingen av personer med nedsatt arbeidsevne etter deltakelse på arbeidsrettede tiltak, men ikke over tid. Andelen som deltar på arbeidsrettede tiltak, har ligget på under 30 prosent de siste syv årene, og kvinner deltar i mindre grad enn menn. Figur 2.4 viser deltakere med redusert arbeidsevne i alt og fordelt etter alder. Cirka 16 000 av de 55 000 deltakerne på arbeidsrettede tiltak var under 30 år. Arbeidspraksis er det mest brukte tiltaket for både dem under og dem over 30 år. For unge er opplæring det nest mest brukte tiltaket, mens for voksne ligger opplæring, tilrettelagt arbeid og oppfølging tett opp mot arbeidspraksis.¹⁵

Figur 2.4 Personer med nedsatt arbeidsevne som deltar på arbeidsmarkedstiltak, etter tiltakstype. September 2017

Kilde: NAV

Bragstad og Sørbø (2014) skriver: «Vi vet at mange av de unge har store helseproblemer, og at de kan stå langt fra arbeidslivet når de registreres med nedsatt

¹⁵ Oppfølging inkluderer medisinsk behandling, rehabilitering eller sosial trening. De andre tiltakene omfatter ulike kombinasjoner av arbeid og opplæring, med lønnstilskudd i den ene enden og opplæring i den andre.

arbeidsevne i NAV. Det kan derfor være vanskelig å vurdere hvor tidlig de unge skal eksponeres for arbeidsrettede tiltak. Målet om rask oppfølging er imidlertid viktig.»

2.5.1 Evaluering av tiltak for personer med nedsatt arbeidsevne

Aktive arbeidsmarkedstiltak er ment å stimulere til tilbakeføring til arbeidslivet og å gjøre dette mulig. Men det er utfordrende å indentifisere en årsakssammenheng mellom deltakelse på tiltak og utfallet: Forskeren har i beste fall kunnskap om hva som skjedde, men ikke hva som ville ha skjedd hvis et annet handlingsforløp hadde blitt valgt. Hadde forskeren hatt kunnskap om alle faktorer som påvirker beslutningen om å delta, ville det ha vært mulig å ta hensyn til dette i analysen. Men som oftest er det bare noen faktorer som er observerbare, som alder, kjønn, utdanning, arbeidserfaring og arbeidsledighetserfaring. Andre faktorer, som motivasjon, intelligens, sosiale evner og lignende, som gjør noen mennesker mer attraktive på arbeidsmarkedet enn andre, er som oftest ikke observerbare. Disse uobserverte faktorene påvirker ofte både beslutningen om å delta på tiltak og arbeidsmarkedsresultatene. Hvis man unnlater å ta hensyn til slike uobserverte faktorer, kan det gi skjeve estimater. Et annet usikkerhetsmoment når det gjelder evaluering av tiltakseffekter for personer med funksjonshemming, er i hvilken grad den oppgitte diagnosen er pålitelig. Det hevdes ofte at dårlig helse har en tendens til å være overrapportert ved selvrapportering. Studien fra Johansson og Skedinger (2005) hevder at dette også kan gjelde for administrative data, siden administratorer også kan ha insentiver til å rapportere feil, slik det er antydnet i deres analyse basert på svenske data. Dette støttes av studien til Aakvik et al. (2005), basert på data fra 1989, som finner en «creaming» av tiltaksdeltakere med nedsatt arbeidsevne, det vil si at det er de med det beste utgangspunktet som deltar på tiltak.

Ulike studier med ulike metodologiske tilnærminger kommer fram til forskjellige konklusjoner om virkningen av ett og samme program. Dette skyldes delvis metodeforskjeller, forskjeller i målgruppe og sammenligningsgrupper, tidsrom, datatilgjengelighet og så videre. Det har etter hvert blitt gjort noen få meta-analyser som tar for seg unge spesielt (se for eksempel Hardoy et al., 2017 og Kluge et al., 2017). Ingen av disse tar imidlertid for seg tiltak rettet mot personer med nedsatt arbeidsevne. Det finnes flere norske studier som ser på hvordan de arbeidsrettede tiltakene fungerer for personer med nedsatt arbeidsevne generelt. Resultater av tidligere studier (f.eks. Børing, 2002 og Møller, 2005) tyder på at utdannings- og opplæringstiltak fungerer forholdvis bedre for personer med fysiske lidelser, mens de med psykiske lidelser har bedre utbytte av å delta på mer arbeidsrettede tiltak. De som var sykemeldt i forkant av å delta

på tiltak, gjorde det bedre enn dem som mottok sosialhjelp. Hardoy et al. (2006) sammenligner tiltak og finner at ordinær utdanning/skole virker bedre enn arbeidsmarkedskurs (AMO), som igjen virker bedre enn arbeidspraksis. Fevang et al. (2004) antyder at overgangen til arbeid mest sannsynlig ville ha funnet sted tidligere dersom tiltaket hadde blitt satt i gang tidligere. Disse arbeidene har imidlertid til felles at de ikke kontrollerer for seleksjon av brukere til ulike tiltak.

Noen nyere studier lykkes med å ta hensyn til seleksjon.¹⁶ Ekhaugen (2007) og Westlie (2008a og 2008b) omfatter perioden fra midten av 90-tallet og cirka ti år framover og bruker en multivariat proporsjonal hasardratemodell (se Abbring og Van den Berg, 2003 og Gaure et al., 2007). Ekhaugen (2007) finner at ikke-vestlige innvandrermenn har lavere sannsynlighet for å komme i jobb etter å ha deltatt på attføringstiltak enn innfødte, og at de også har større sannsynlighet for å oppleve kortere perioder med ledighet og har lavere sannsynlighet for å komme tilbake til jobb enn innfødte menn. Analysene til Westlie (2008a og 2008b) tyder på at attføringstiltak har en positiv sysselsettingseffekt, både når det gjelder å få jobb og å holde på jobben. Lønnstilskudd ser ut til å ha mest suksess. Det er imidlertid kun en liten andel av personene med redusert arbeidsevne som deltar på dette tiltaket, og lønnstilskudd innebærer også større fare for negative indirekte effekter enn andre tiltakstyper, som for eksempel dødvekts-effekter og fortrenningseffekter. Utdanningstiltak (ordinær utdanning/skole som arbeidsmarkedsstiltak) ser ut til å være det nest mest vellykkede tiltaket og har de beste langsiktige effektene på jobb stabilitet. Dette er også langt på vei det mest brukte programmet, spesielt blant unge, og det er blant tiltakene med lengst varighet. En mulig ulempe med dette tiltaket kan være at det er økonomisk veldig gunstig i forhold til å betale for egen utdanning, og det kan dermed være mer utsatt for misbruk. Reformene i utdanningstiltak fra 2003 og 2004 er forsøk på å stramme inn bruken av dette tiltaket.

Markussen og Røed (2014 og 2016) er de to siste bidragene på området. Begge bruker lokal/geografisk variasjon som strategi for å identifisere tiltakseffekter. Markussen og Røed (2014) undersøker effekten av tiltak for personer med nedsatt arbeidsevne. De konkluderer med at strategier som vektlegger rask deltakelse på tiltak i det ordinære arbeidsmarkedet, er mer effektive enn alternative strategier som gir høyere prioritet til yrkesopplæring eller tilrettelagt arbeid i skjermet sektor. Strategier som prioriterer å subsidiere ordinær utdanning, ser også ut til å være relativt vellykket på sikt, men krever en lang periode med tilrettelegging. I studien fra 2016 studerer Markussen og Røed et spesifikt tiltak

¹⁶ Aakvik (1998) og Aakvik et al. (2005) kontrollerer for seleksjon, men bruker data fra 1989.

rettet mot sosialhjelpsmottakere med nedsatt arbeidsevne: kvalifiseringsprogrammet. Dette programmet ble innført gradvis i 2007 og over de neste tre årene. Målsettingen med kvalifiseringsprogrammet er at aktivisering kombinert med en lønn tilsvarende om lag det dobbelte man ville ha fått i sosialhjelp (2 G pluss noen ekstra tillegg), skal føre til økt sysselsetting. Markussen og Røed (2016) viser at kvalifiseringsprogrammet virket etter hensikten: Etter fire år hadde sysselsettingen blant deltakerne økt med 18 prosentpoeng i snitt, men jobbene de hadde fått, var av relativt dårlig kvalitet / lite omfang, slik at deltakerne fortsatt var avhengig av velferdsytelser til livsopphold også etter at de var kommet i jobb. Forfatterne mener at aktivisering er den viktigste suksessfaktoren. Dette funnet er bakgrunnen for innføringen av aktivitetsplikt for unge sosialhjelpsmottakere: Fra og med 1. januar 2018 er alle sosialhjelpsmottakere under 30 år pliktig til å være i aktivitet. Denne innskjerpingen av regelverket er et forsøk på å få unge i arbeid, også dem med nedsatt arbeidsevne.

Vi har veldig lite kunnskap om effekter av arbeidsmarkedstiltak for unge med nedsatt arbeidsevne. Ett unntak er Bragstad og Sørbø (2015), som ser på deltakelse i arbeidsrettede tiltak for unge mellom 18 og 29 år med nedsatt arbeidsevne i perioden 2011–2014. Studien ser imidlertid mer på selve deltakelsen på tiltak og mindre på effekten av deltakelsen, og gjør heller ingen forsøk på å skille kausalitet fra seleksjon. To tidligere studier som kan nevnes, er Grøgaard (1998) og Bergsgard og Løyland (2004), som sammenligner utdanningstiltak med henholdsvis hospitering og lønnstilskudd. Begge finner positive sysselsettingseffekter, men peker samtidig på at deltakelse i all hovedsak er motivert av deltakernes eget ønske, slik at disse er en positivt selektert gruppe. Den nyeste studien som både ser på unge og bruker en metodikk som er egnet til å identifisere tiltakseffektene, er Salvanes og Reiling (2017). Med utgangspunkt i en regelendring fra 2004 studerer de effekten av utdanningstiltak som et naturlig eksperiment. Reformen går ut på å frata unge mellom 22 og 25 år retten til å delta i ordinær utdanning. Analysen viser at reformen førte til at unge under 26 år som i mindre grad fikk støtte til ordinær utdanning, har større vansker med å komme tilbake i arbeidslivet sammenlignet med unge som ikke ble påvirket av regelendringen. Denne effekten ser ikke ut til å vare ved på lengre sikt. Denne studien er, etter vår kjennskap, den eneste som ser på unge med nedsatt arbeidsevne og bruker en metodikk som kontrollerer seleksjon til tiltaket.

Den siste tiden er det blitt innført flere reformer som har til formål å øke/utnytte restarbeidsevnen blant personer med nedsatt arbeidsevne. Nytt regelverk for uføretrygd fra 2015 gjør det enklere å kombinere uføretrygd med arbeidsinntekt. Også endringene i regelverket for arbeidsavklaringspenger, som trådte i kraft 1. januar 2018, skal bidra til å styrke insentivene til å jobbe og gjøre overgangen

tilbake til arbeid enklere. Nå sist ble de tre eksisterende garantiordningene for unge som står uten jobb og utdanning (én for dem under 20 år, én for gruppen 20–24 år og én for dem mellom 20 og 29 år med nedsatt arbeidsevne) erstattet av én samlet ungdomsinnsats. Den ble først startet opp på Sør- og Vestlandet og videreføres i resten av landet i 2018. Ungdomsinnsatsen går ut på et arbeidsrettet tilbud til arbeidssøkere under 30 år som etter åtte ukers ledighet ikke er i arbeid, utdanning eller annen aktivitet.

2.6 Insentiver på etterspørselssida: arbeidsgiveransvar

Norge har, i likhet med andre land, endret politikk i retning av mer etterspørselsorientert politikk i den senere tiden. Dette springer ut av tanken om at det ikke er tilstrekkelig å gjøre arbeidstakerne mer attraktive, men at det også er behov for å involvere arbeidsgivere og påvirke deres holdninger og engasjement til å ansette og holde på ansette. Dette er spesielt påtrengende i land der arbeidsstokken blir stadig sykere, samtidig som levealderen og pensjonsalderen øker. Selv om vi i vår rapport konsentrerer oss mest om offentlig innsats for å øke arbeidskapasiteten til personer med helserelaterte problemer, er det på sin plass med noen ord om etterspørselsorientert trygdepolitikk.

Norge er blant de OECD-landene som har kortest arbeidstid og lengst levealder, noe som kan tyde på at vi ikke bør ha dårligere helse enn arbeidstakere i land det er naturlig å sammenligne oss med. Allikevel har Norge det høyeste sykefraværet og er blant landene med flest personer på midlertidige eller permanente helserelaterte ytelser. Denne trenden har utviklet seg over de siste tretti årene og viser seg å være vanskelig å bryte ut av.

Det som skjer i arbeidslivet, påvirker arbeidstakernes trygdeatferd og trygdeforbruk. Rege mfl. (2009) framhever at omstillinger gir både høyere fravær, uførhet og dødelighet. Bratberg mfl. (2013) viser at en stor andel tilfeller av uførepensjon direkte kan tilskrives forhold på arbeidsplassen, som nedbemanning og konkurs. For menn anslår de at jobbtap mer enn doubler risikoen for å bli ufør, og at nedbemanning står for hele 28 prosent av alle nye uføretilfeller. Forhold mellom omstilling og sykefravær er derimot mindre entydig (se for eksempel Mastekaasa, 2015).

Samtidig kan offentlig politikk påvirke arbeidsgivernes atferd. Det har, for eksempel, blitt innført flere reformer med sikte på å redusere sykefravær, noe som viser at arbeidsgivere reagerer på insentiver. Markussen mfl. (2012) finner at graderte sykemeldinger reduserer sykefravær. Fevang mfl. (2014) tar for seg

gravide kvinner og kommer fram til at å fjerne arbeidsgivers ansvar når det gjelder sykemelding av gravide, øker det kortsiktige fraværet, samtidig som de gravide kommer raskere tilbake i jobb.

Blant mulige forklaringer på det høye sykefraværet i Norge samt den høye andelen arbeidstakere som mottar helse relaterte ytelser, peker OECD (2006, 2009) på insentivene til arbeidsgiverne, både når det gjelder å beholde, tilrettelegge for og ta inn arbeidstakere med nedsatt arbeidsevne. En betydelig andel av personer med nedsatt arbeidsevne har en forhistorie i arbeidslivet med dårlig mestring. Dette har flere norske studier satt søkelys på (Hvinden 2008, Halvorsen og Hvinden 2011, ECON 2006, Tøssebro et al. 2017). Avtalen om et inkluderende arbeidsliv er et forsøk på å motvirke slike uheldige effekter. IA-avtalen har vært i kraft i over 15 år. IA-avtalen har tre hovedmål: (1) å redusere sykefraværet, (2) å øke sysselsettingen blant folk med redusert funksjons- eller arbeidsevne og (3) å øke den reelle pensjonsalderen. Delmål 1 og 3 retter seg i hovedsak mot bedriftens egne ansatte, og bedriften vil kunne hente ut en umiddelbar gevinst hvis den lykkes. Delmål 2 retter seg primært mot andre enn bedriftens egne ansatte ved at målet nås gjennom å rekruttere nye medarbeidere. Dersom noen av bedriftens egne ansatte har – eller pådrar seg – redusert funksjonsevne, vil det å beholde disse medarbeiderne også være i tråd med delmål 2.

3 Datagrunnlaget

3.1 Datakilder

De empiriske analysene tar utgangspunkt i registerdata fra Statistisk sentralbyrå. Ved hjelp av unike, krypterte løpenummer for individer kan vi koble ulike administrative registre sammen: opplysninger om stønadsmottak og tiltaksdelaktelse fra FD-trygd, inntektsopplysninger fra inntektsregisteret, opplysninger om ansettelsesforhold fra ATM-LTO, utdanningsopplysninger fra NUDB, i tillegg til demografiske opplysninger om bosted, fødselsår, innvandringsbakgrunn og foreldrenes løpenummer. Ved hjelp av foreldrenes løpenummer kan vi også koble på utdannings- og inntektsvariabler for foreldrene.

3.2 Utvalg

Utgangspunktet for analysene i kapittel 4 er alle innbyggere i Norge født mellom 1976 og 1997 som er mellom 18 og 29 år på observasjonstidspunktet. Observasjonsperioden er 2002 til og med 2016. De eldste vi observerer i 2002, er dermed 26 år, og først i 2005 observerer vi unge helt opp til 29 år. De som er født etter 1998, rekker ikke å fylle 18 før vi slutter å observere dem i 2016.

Dette er utvalget i det meste av kapittel 4, hvor vi analyserer hvem som blir registrert med nedsatt arbeidsevne i et gitt år. I de andre analysene i kapittel 4, og i hele kapittel 5, konsentrerer vi derimot utvalget om alle registrerte tilfeller av nedsatt arbeidsevne blant unge med en varighet på minst én måned. Her er altså ikke den øvrige befolkningen med i analysene. I alle analysene setter vi som betingelse for å være med i utvalget at man ikke kan ha hatt et pågående tilfelle av nedsatt arbeidsevne de siste seks månedene.

3.3 Definisjon av nedsatt arbeidsevne i dataene

Begrepet «nedsatt arbeidsevne» ble innført i NAV i 2009 og er nærmere omtalt i kapittel 2.1. Som beskrevet i Bragstad og Sørbø (2014, s. 53) erstattet begrepet det tidligere brukte «yrkeshemmet», som for det meste omfattet mottakere av

attføringspenger som deltok i yrkesrettede tiltak, men som også omfattet noen som var yrkeshemmet av sosiale grunner og ikke hadde rett til attføringsytelser. Da arbeidsavklaringspenger fra 1. mars 2010 erstattet de tre ytelsene attføringspenger, rehabiliteringspenger og tidsbegrenset uførestønad, ble kategorien nedsatt arbeidsevne utvidet med dem som tidligere mottok rehabiliteringspenger og tidsbegrenset uførestønad. Bråthen og Vetvik (2011) viser hvordan man kan få en gruppe som er sammenlignbar over tid, dersom man for perioden før 1. mars 2010 tar med alle personer som mottar attføringspenger, rehabiliteringspenger og tidsbegrenset uførestønad, i tillegg til dem som var registrert som yrkeshemmet i Aetat.

Vi følger Bråthen og Vetvik (2011) og lar mottak av attføringspenger, rehabiliteringspenger og tidsbegrenset uførestønad i tillegg til registrering av yrkeshemming eller nedsatt arbeidsevne i arbeidssøkerregisteret være med i definisjonen av nedsatt arbeidsevne.

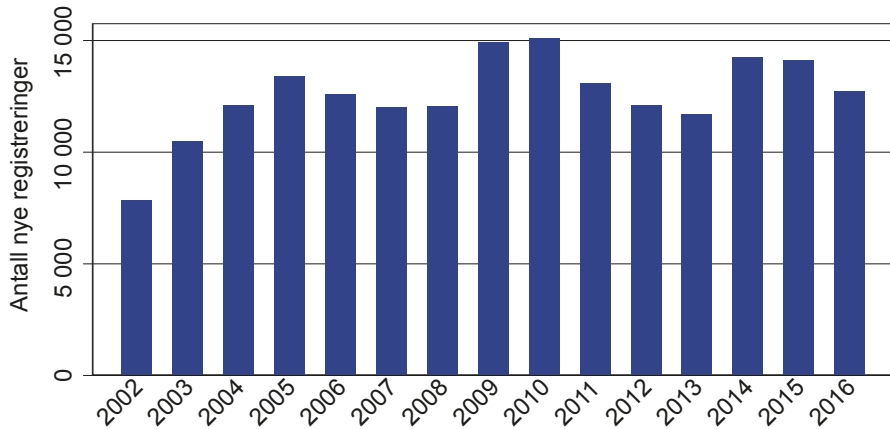
Registreringer av nedsatt arbeidsevne i arbeidssøkerregisteret identifiserer vi ved hjelp av SSBs variabel «hoved» (basert på NAVs variabel for grovinndeling av arbeidssøkerstatus (as_gr). Tilfeller med hoved lik 5, 10, 11, 12, 13 eller 14 anses som tilfeller av nedsatt arbeidsevne. Informasjon om ytelsesmottak får vi fra registrene i FD-trygd for attføringspenger, rehabiliteringspenger og tidsbegrenset uførestønad.

I analysene i begge delprosjektene slår vi sammen registreringer av nedsatt arbeidsevne fra arbeidssøkerregisteret med registreringer av mottak av rehabiliteringspenger, attføringspenger, tidsbegrenset uførestønad og arbeidsavklaringspenger.

Tilfeller som følger etter hverandre med mindre enn tre måneders mellomrom, slår vi sammen til ett forløp. Etter denne sammenslåingen har vi 201 206 unike registreringer av tilfeller med nedsatt arbeidsevne fra og med 2002, fordelt på 155 940 personer i aldersgruppen 18–29 år.

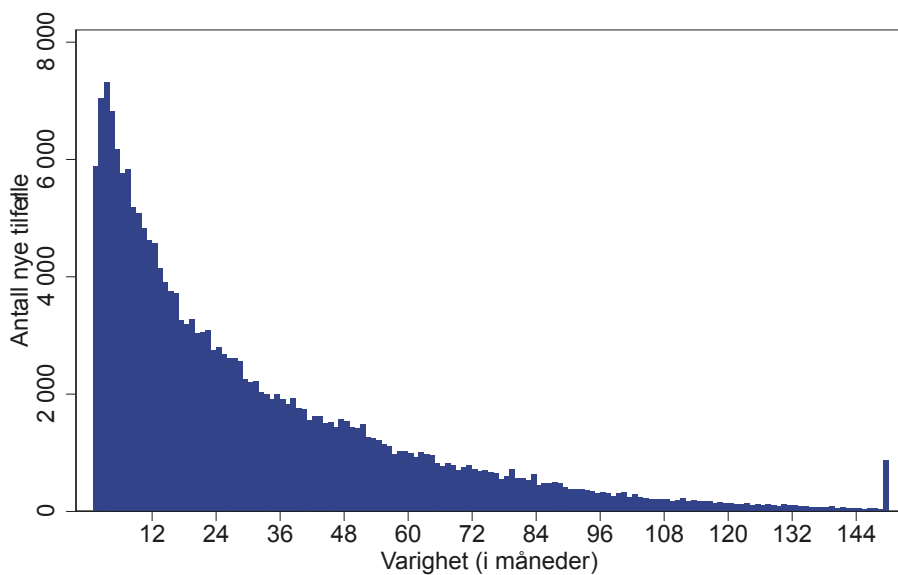
Forekomsten av nye forløp over tid er vist i figur 3.1:

Figur 3.1 Nye tilfeller av nedsatt arbeidsevne fra 2002 til 2016 i aldersgruppen 18–29 år

Etter en vekst i nye tilfeller mellom 2002 og 2005 flater det litt ut med en topp rundt omleggingene i 2009 og 2010. Varigheten på disse tilfellene er fordelt som i figur 3.2.

Figur 3.2 Varighet av nye tilfeller av nedsatt arbeidsevne fra 2002 til 2016 i aldersgruppen 18–29 år

Tilfeller med varighet lengre enn 150 måneder er trunkert, det vil si at vi i disse tilfellene har satt varigheten til 150 måneder. Som vi ser, er det aller flest tilfeller med varighet på under et halvt år. Etter dette daler omfanget jevnt over hele spekteret av varighet.

3.4 Forklaringsvariabler: bakgrunn, arbeidsmarkeds- og stønadshistorikk

I analysene gjør vi bruk av informasjon om ulike kjennetegn ved individet hentet fra forskjellige administrative registre, tilrettelagt og gjort tilgjengelig av SSB. Deskriptiv statistikk for de ulike aldersgruppene er gitt i tabell A1 i appendikset. Vi bruker følgende variabler:

Kjønn, alder og mors og fars løpenummer er hentet fra befolkningsstatistikken.

Foreldres høyere utdanning er definert som at én eller begge foreldre er registrert med en NUS-kode for høyeste fullførte utdanning med første siffer lik 6 eller høyere, det året individet fyller 16 år. Opplysningene kommer fra Nasjonal utdanningsdatabase (NUDB).

Foreldres inntekt 7–17 år er summen av foreldrenes gjennomsnittlige pensjons-givende inntekt, målt i enheter av folketrygdens grunnbeløp G, i årene mens individet var mellom 7 og 17 år. Samlet inntekt er trunkert nedad ved 1. prosentil og oppad ved 99. prosentil. Der hvor vi mangler inntektsopplysninger for én forelder, har vi ganget gjennomsnittsinntekten til den andre forelderen med to. I tillegg har vi med en indikator for om vi mangler opplysninger om henholdsvis mors eller fars inntekt. Opplysningene er hentet fra registeret for pensjons-givende inntekt.

Foreldres overføringer 7–17 år er summen av foreldrenes skattefrie og skatte-pliktige overføringer, målt i enheter av folketrygdens grunnbeløp G, i årene mens individet var mellom 7 og 17 år. Viktige skattefrie overføringer inkluderer barnetrygd, bostøtte, kontantstøtte og sosialhjelp, mens skattepliktige overføringer inkluderer pensjoner fra folketrygden (uførepensjon, arbeidsavklarings-penger), dagpenger, sykepenger og foreldrepenger. Samlede overføringer er trunkert nedad ved 1. prosentil og oppad ved 99. prosentil. Opplysningene er hentet fra skattemyndighetenes inntektsstatistikk.

Innvandret fra land utenfor Europa er en dummyvariabel som er lik 1 dersom individet selv har innvandret til Norge fra et land «utenfor Europa», hvor også

land som i hovedsak er bosatt av utvandrere fra Europa, teller med i «Europa» (deriblant USA, Canada, Australia og New Zealand).

Yrkesinntekt siste tre år er gjennomsnitt av yrkesinntekt (lønns- og næringsinntekt) registrert på individet de siste tre årene før analyseåret, målt i enheter av folketrygdens grunnbeløp G. Dette målet vil dermed variere for samme individ etter hvilket år vi analyserer. Opplysningene er hentet fra skattemyndighetenes inntektsstatistikk.

Skattefrie overføringer siste tre år er gjennomsnitt av skattefrie overføringer registrert på individet de siste tre årene før analyseåret, målt i enheter av folketrygdens grunnbeløp G. Viktige skattefrie overføringer inkluderer barnetrygd, kontantstøtte og sosialhjelp. Også dette målet varierer for samme individ etter hvilket år vi analyserer. Opplysningene er hentet fra skattemyndighetenes inntektsstatistikk.

Skattepliktige overføringer siste tre år er gjennomsnitt av skattepliktige overføringer registrert på individet de siste tre årene før analyseåret, målt i enheter av folketrygdens grunnbeløp G. Dette inkluderer pensjoner fra folketrygden (uførepensjon, arbeidsavklaringspenger), dagpenger, sykepenger og foreldrepenger. Også dette målet varierer for samme individ etter hvilket år vi analyserer. Opplysningene er hentet fra skattemyndighetenes inntektsstatistikk.

Yrkesinntekt over 0,5 G er en dummyvariabel som er lik 1 dersom individet er registrert med yrkesinntekt høyere enn 0,5 G (folketrygdens grunnbeløp) for kalenderåret før analyseåret. Opplysningene er hentet fra skattemyndighetenes inntektsstatistikk.

Under utdanning er en dummyvariabel som er lik 1 dersom vi finner at individet er registrert med igangværende utdanning året før analyseåret. Opplysningene kommer fra Nasjonal utdanningsdatabase (NUDB).

Fullført videregående opplæring studiespesialisering er definert som å være registrert med NUS-kode med de tre første sifrene lik 401, 415, 441 eller 468. Vi bruker informasjon om tidspunkt for fullføring for å skille mellom dem som fullfører det året de fyller 19 år, og dem som fullfører det året de fyller 21 år. Opplysningene kommer fra Nasjonal utdanningsdatabase (NUDB).

Fullført videregående opplæring yrkesfag er definert som å være registrert med NUS-kode med første siffer lik 4 eller høyere, men ikke å ha fulgt studiespesialisering som definert over. Vi bruker informasjon om tidspunkt for fullføring for å skille mellom dem som fullfører det året de fyller 19 år, og dem som fullfører

det året de fyller 21 år. Opplysningene kommer fra Nasjonal utdanningsdatabase (NUDB).

Fullført høyere utdanning ved 24 år er definert som å være registrert med NUS-kode med første siffer lik 6 eller høyere innen eller i løpet av det året man fyller 24 år. NUS-koden er også hentet fra NUDB.

Ungdomsledighet i oppvekstkommunen er et mål på arbeidsledigheten blant unge i alderen 15–29 år i bostedskommunen hvor individet var registrert bosatt som 17-åring. Opplysningene om lokal arbeidsledighet kommer fra SSBs statistikkbank. Opplysningene om bostedskommune kommer fra SSBs demografiske registre.

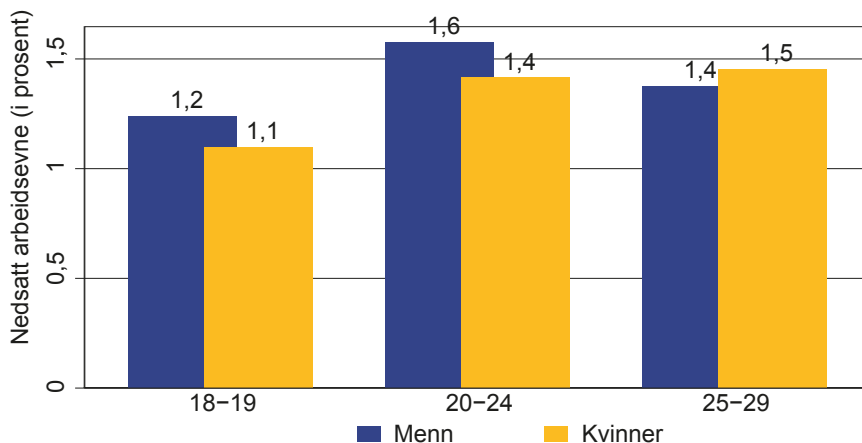
Vi kontrollerer også for en tidstrend (*År etter 2002*) og en dummy for om analyseåret er etter omleggingen og innføringen av «nedsatt arbeidsevne»-begrepet i 2009.

4 Hvem blir registrert med nedsatt arbeidsevne?

Informasjonen om de påbegynte tilfellene av nedsatt arbeidsevne kobles til SSBs administrative registre med opplysninger om hele befolkningen. Den første analysen i dette prosjektet handler om hvordan ulike individuelle kjennetegn, som foreldrekjennetegn og arbeidsmarkeds- og stønadshistorikk (beskrevet under), henger sammen med sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne i de ulike gruppene vi studerer. Som en innledende illustrasjon viser figur 4.1 hvordan disse tilfellene er fordelt i befolkningen vi studerer, altså hele befolkningen av unge mellom 18 og 29 år i Norge i tidsrommet 2002–2016. For å sikre at vi fanger opp nye tilfeller, setter vi som minstekrav at det har gått minst seks måneder siden forrige tilfelle av registrert nedsatt arbeidsevne. I praksis betyr dette at vi utelukker de observasjonsårene der et individ var registrert med nedsatt arbeidsevne i løpet av siste halvår året før.

Figur 4.1 Nye tilfeller av nedsatt arbeidsevne fra 2002 til 2016, etter kjønn og alder

Vi ser at forekomsten av nye tilfeller jevnt over er noe høyere for menn enn for kvinner. 1,2 prosent av alle menn i aldersgruppen 18–19 har årlig ett nytt tilfelle

av nedsatt arbeidsevne, mot 1,1 prosent av kvinner. Blant 20–24-åringene er det 1,6 prosent blant mennene som har et nytt tilfelle årlig, og 1,4 prosent blant kvinnene. I den eldste aldersgruppen vi registrerer med nedsatt arbeidsevne, er det derimot litt større hyppighet blant kvinner enn blant menn: henholdsvis 1,5 prosent for kvinner og 1,4 for menn. For kvinner øker altså hyppigheten av registreringer med alder, mens det for menn er aller flest mellom 20 og 24 år som går inn i nye tilfeller av nedsatt arbeidsevne.

Tabell 4.1 Deskriptiv statistikk ved 25 år. Etter nedsatt arbeidsevne

Gruppe	Reg. med N.A.		Aldri reg. med N.A.		Forskjell	
	Estimat	gjs	S	gjs	S	Di
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Bakgrunnskjennetegn						
En forelder høyere utdanning	0,234	(0,423)	0,281	(0,450)	-0,047**	(0,001)
Begge foreldre høyere utdanning	0,074	(0,261)	0,118	(0,322)	-0,044**	(0,001)
Foreldres inntekt 7–17 år	8,642	(3,792)	10,157	(3,782)	-1,515**	(0,012)
Foreldres overføringer 7–17 år	2,233	(1,816)	1,330	(1,252)	0,903**	(0,004)
Innvandret fra land utenfor Europa	0,080	(0,271)	0,111	(0,314)	-0,031**	(0,001)
Fødselsår	1984,501	(4,073)	1983,888	(4,330)	0,613**	(0,013)
Kvinne	0,492	(0,500)	0,491	(0,500)	0,001	(0,002)
Aktivitet						
Yrkesinntekt siste 3 år	1,521	(1,627)	1,811	(1,922)	-0,290**	(0,006)
Skattefrie overføringer siste 3 år	0,315	(0,395)	0,162	(0,258)	0,153**	(0,001)
Skattepliktige overføringer siste 3 år	0,675	(0,785)	0,068	(0,279)	0,608**	(0,001)
Under utdanning	0,288	(0,453)	0,388	(0,487)	-0,100**	(0,001)
Yrkesinntekt > 0,5 G	0,535	(0,499)	0,637	(0,481)	-0,102**	(0,001)
Utdanning						
Fullført v.g.o. studiespesialisering 21 år	0,169	(0,375)	0,499	(0,500)	-0,330**	(0,002)
Fullført v.g.o. yrkesfag 21 år	0,156	(0,363)	0,245	(0,430)	-0,089**	(0,001)
Fullført høyere utdanning 24 år	0,071	(0,256)	0,303	(0,460)	-0,233**	(0,001)

Gruppe	Reg. med N.A.		Aldri reg. med N.A.		Forskjell	
	Estimat	gjs	S	gjs	S	Di
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Andre kontroller						
Ungdomsledighet i bosteds-kommunen	0,039	(0,014)	0,038	(0,014)	0,001**	(0,000)
Observasjonsår	2009,501	(4,073)	2008,888	(4,330)	0,613**	(0,013)
Verken under utdanning eller i arbeid	0,342	(0,474)	0,050	(0,218)	0,292**	(0,001)
Foreldres utdanning mangler	0,103	(0,305)	0,316	(0,465)	-0,213**	(0,001)
Mors inntekt mangler	0,148	(0,355)	0,331	(0,471)	-0,183**	(0,001)
Fars inntekt mangler	0,148	(0,356)	0,327	(0,469)	-0,179**	(0,001)
N	119561		1044447		1164008	

Utvalget er alle innbyggere i Norge født mellom 1976 og 1997 som er mellom 18 og 29 år på tidspunktet de observeres i perioden mellom 2002 og 2016, og som ikke har vært registrert med nedsatt arbeidsevne i løpet av siste halvdel av kalenderåret før observasjonsåret. Gjennomsnitt i kolonne 1 og 3, og standardavvik (i parentes) i kolonne 2 og 4. Forskjell i gjennomsnitt i kolonne 5, og standardfeilen til forskjellen i kolonne 6.

I tabell 4.1 ser vi på hele populasjonen av unge mellom 18 og 29 år det året de fyller 25 år. Vi har delt dem inn etter hvorvidt de på noe tidspunkt gjennom perioden vi observerer, blir registrert med nedsatt arbeidsevne.¹⁷ Rundt 10 prosent av alle dem vi observerer som 25-åringer, vil på ett eller annet tidspunkt i løpet av perioden være registrert med nedsatt arbeidsevne. Tabellen viser hvordan de to gruppene skiller seg fra hverandre med tanke på variablene vi har til rådighet. Ikke overraskende er det gjennomgående store forskjeller.

De som på et eller annet tidspunkt i perioden vi observerer dem, vil bli registrert med nedsatt arbeidsevne, har foreldre med lavere utdanning og inntekt enn dem som aldri blir registrert med nedsatt arbeidsevne mens vi observerer dem. De har også foreldre med høyere overføringer og har i mindre grad innvandrerbakgrunn. De er også yngre og har en ørliten større tendens til å være kvinner.

Hva gjelder deres egen aktivitet, har de hatt lavere yrkesinntekt og større overføringer de siste tre årene. De er også i mindre grad under utdanning, og de har i mindre grad fullført videregående skole og høyere utdanning. De kommer i snitt fra kommuner med noe høyere ungdomsledighet, og de har langt høyere sannsynlighet for ikke å være verken under utdanning eller i arbeid.

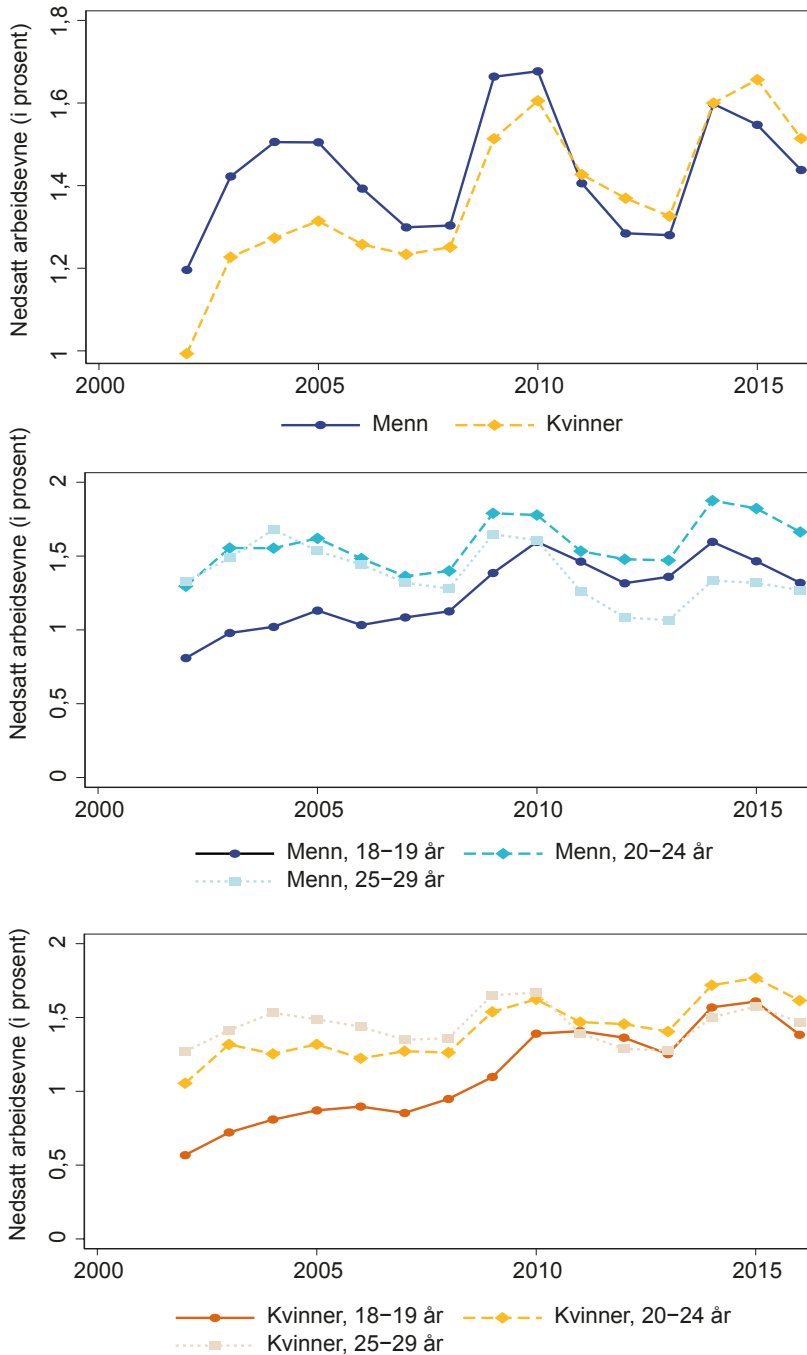
17 I tabell A1 i appendikset viser vi deskriptiv statistikk for de ulike aldersgruppene vi analyserer.

4.1 Nye registreringer av nedsatt arbeidsevne fordelt etter kjønn, alder og andre kjennetegn.

Forskjellene som framgår av tabell 4.1, skal vi analysere mer systematisk for de ulike aldersgruppene og for hvert kjønn senere i dette kapitlet. Først studerer vi de bivarierte sammenhengene for de ulike variablene i tabell 4.1, før vi går videre til multivariate regresjonsanalyser hvor vi holder alle kjennetegn konstante samtidig.

Figur 4.2 viser hvordan utviklingen over tid har vært for de ulike undergruppene vi analyserer.

Figur 4.2 Nye tilfeller av nedsatt arbeidsevne fra 2002 til 2016 over tid (etter kjønn og alder)

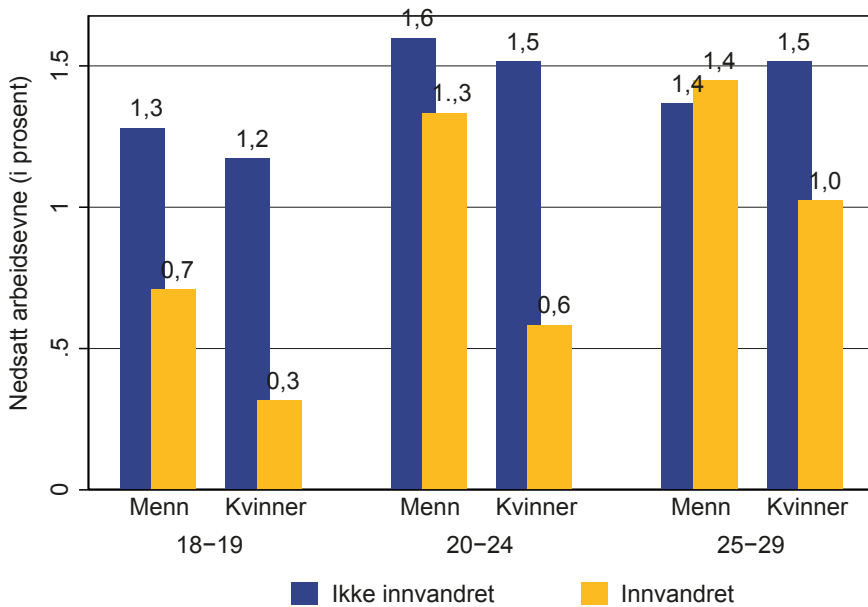
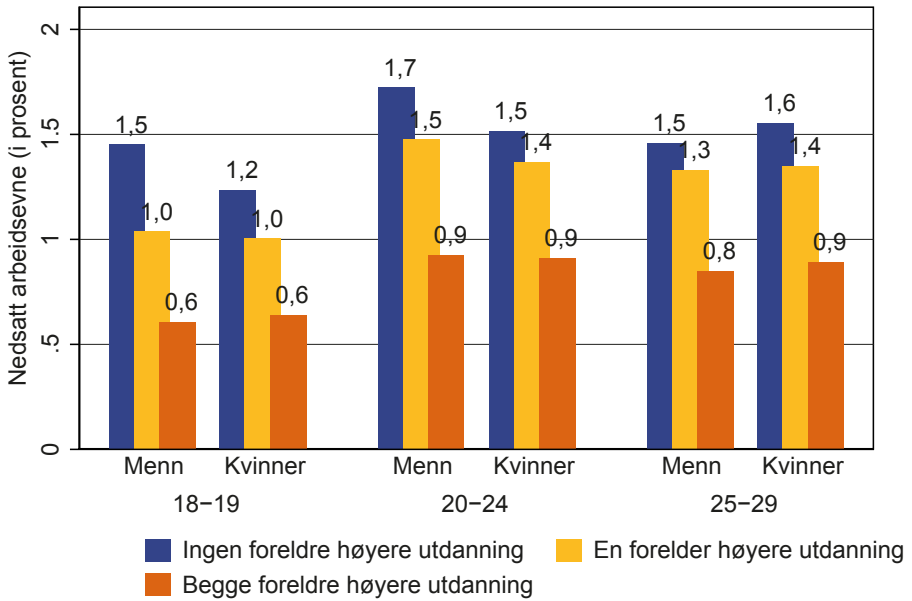

I øverste panel ser vi at mens det i begynnelsen av perioden var flere menn enn kvinner som ble registrert med nedsatt arbeidsevne, er det mot slutten av perioden et lite overtall av kvinner.

I midterste panel viser vi utviklingen over tid for de ulike aldersgruppene blant menn. Her ser vi at de aller yngste, 18–19-åringene, i utgangspunktet hadde lavere sannsynlighet for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne, men at de etter omleggingen i 2009 hadde samme sannsynlighet som dem i 20-årene. Menn i den eldste aldersgruppen, 25–29-åringene, har faktisk en svak nedgang i sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne over perioden. Nederste panel viser utviklingen separat for de ulike aldersgruppene blant kvinner. Også her har den yngste gruppen til å begynne med lavere sannsynlighet for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne, mens de tre aldersgruppene har likere sannsynlighet for nedsatt arbeidsevne mot slutten av perioden. Veksten i registreringer av nedsatt arbeidsevne blant unge i datamaterialet vårt ser altså i hovedsak ut til å være drevet av en vekst blant de aller yngste.

Som beskrevet over vil vi forsøke å forstå hvordan sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne henger sammen med ulike individuelle kjennetegn. En av bakgrunnsvariablene vi bruker, er opplysninger om foreldrenes utdanningsnivå. Vi så i tabell A1 i appendikset at litt under halvparten av utvalget vårt har én eller to foreldre med høyere utdanning. I øverste panel i figur 4.3 kan vi se hvordan sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne henger sammen med nivået på foreldrenes utdanning for menn og kvinner i de ulike aldersgruppene. Sammenhengen er tydelig på tvers av kjønn og alder. Dette gjelder spesielt forskjellen mellom dem med foreldrene uten høyere utdanning og dem som har to foreldre med høyere utdanning. Sammenlignet med dem med foreldrene uten høyere utdanning har ikke de med én forelder med høyere utdanning så mye lavere sannsynlighet for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne, mens de med to foreldre med høyere utdanning har rundt halvparten så høy sannsynlighet. Sammenhengen ser ut til å være nokså lik mellom kjønnene, og også på tvers av alder – selv om den ser ut til å være noe sterkere blant de yngste.

Figur 4.3 Nye tilfeller av nedsatt arbeidsevne fra 2002 til 2016 etter bakgrunn

I nederste panel viser figuren at det er en påtakelig forskjell i sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne mellom dem som har innvandret fra et land utenfor Europa, og dem som ikke har det. Med unntak av menn i den eldste aldersgruppen har de som har innvandret, langt lavere sannsynlighet for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne enn resten av befolkningen. Forskjellen er spesielt tydelig for kvinner. I de to yngste aldersgruppene har kvinner som har innvandret, bare en tredel så høy sannsynlighet for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne som andre kvinner. Resultatet antyder også at innvandringsbakgrunn kan forklare noe av forskjellen mellom menns og kvinners ulike sannsynlighet for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne. Kjønnsforskjellene er mindre dersom vi kun sammenligner menn og kvinner som ikke har innvandret fra land utenfor Europa.

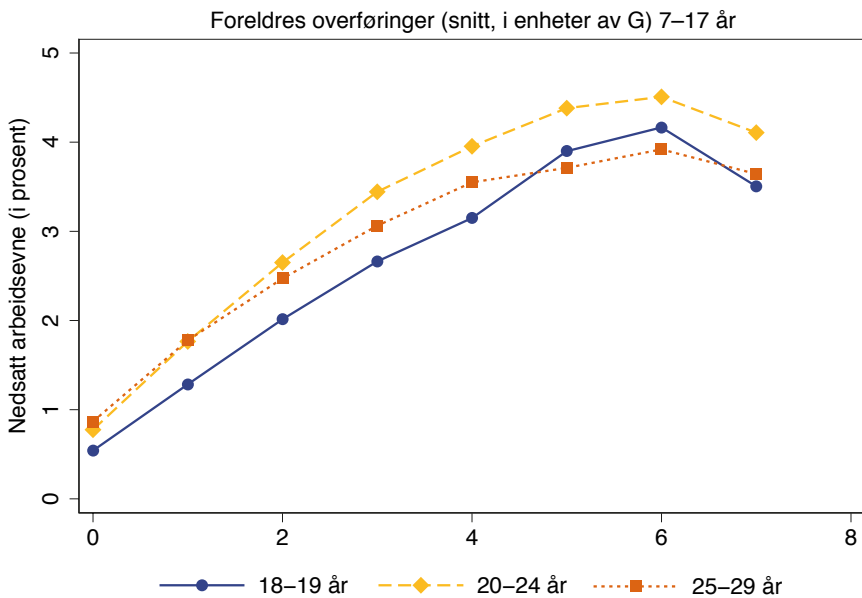
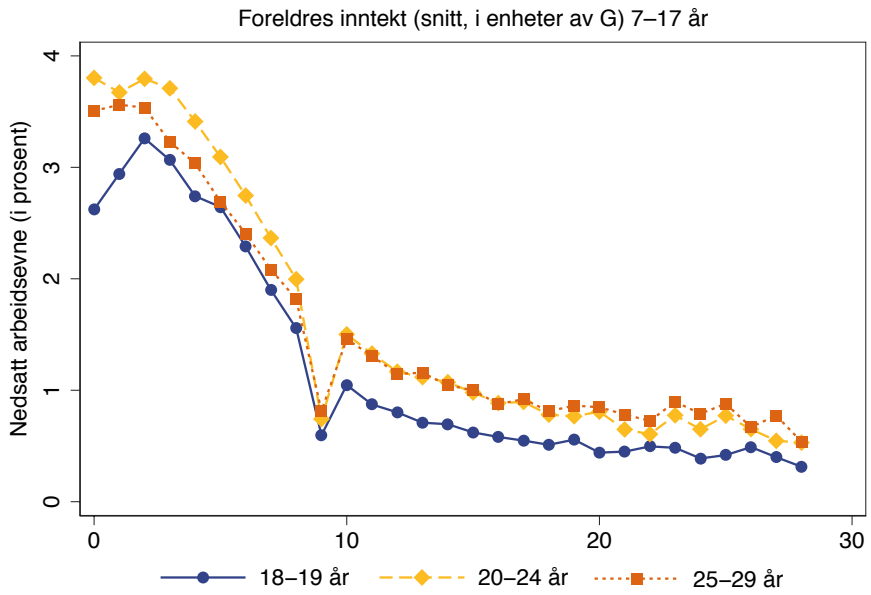
I figur 4.4 viser vi hvordan sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne henger sammen med foreldrenes inntektshistorikk (øverste panel) og stønadsmottak (nederste panel).¹⁸ Vi ser at sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne hele veien faller med foreldrenes samlede inntekt, men at den er tydeligst for gjennomsnittlige samlede årlige inntekter opptil 9 G. For stønadsmottak er sammenhengen klart positiv fram til den flater ut rundt et samlet gjennomsnittlig årlig mottak på rundt 6 G.

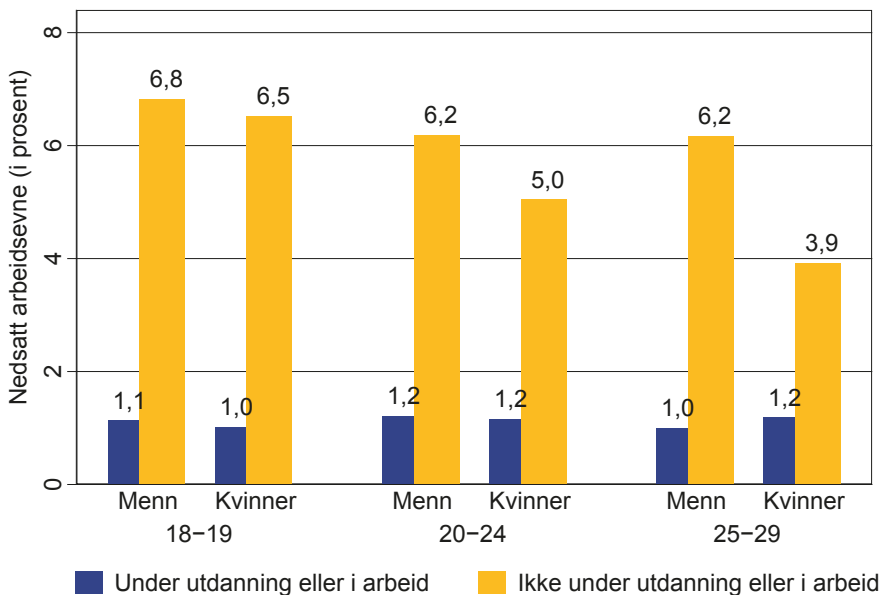
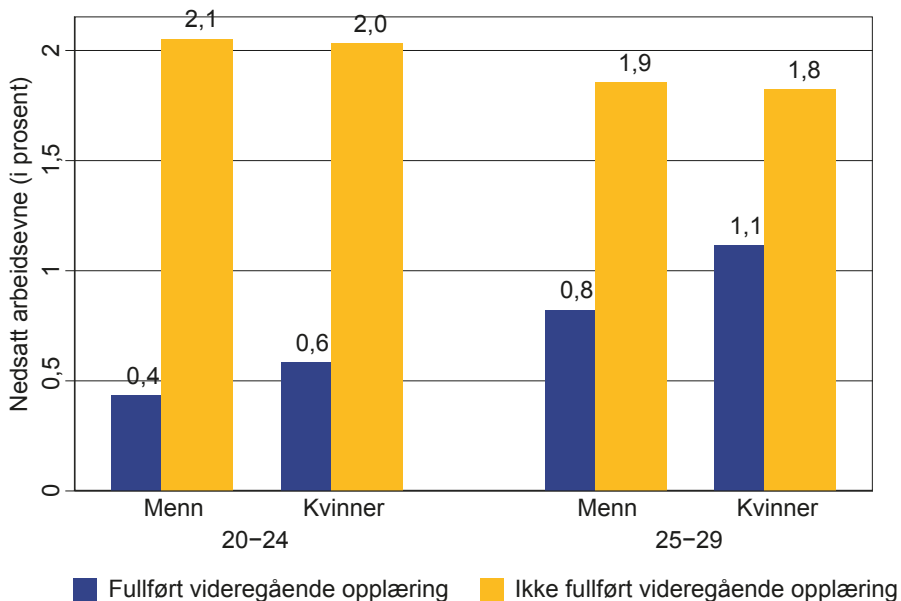
18 Se kapittel 3 for en nærmere forklaring av disse inntektsvariablene.

Figur 4.4 Nye tilfeller av nedsatt arbeidsevne fra 2002 til 2016 etter

Figur 4.5 Nye tilfeller av nedsatt arbeidsevne fra 2002 til 2016 etter utdanning og aktivitet

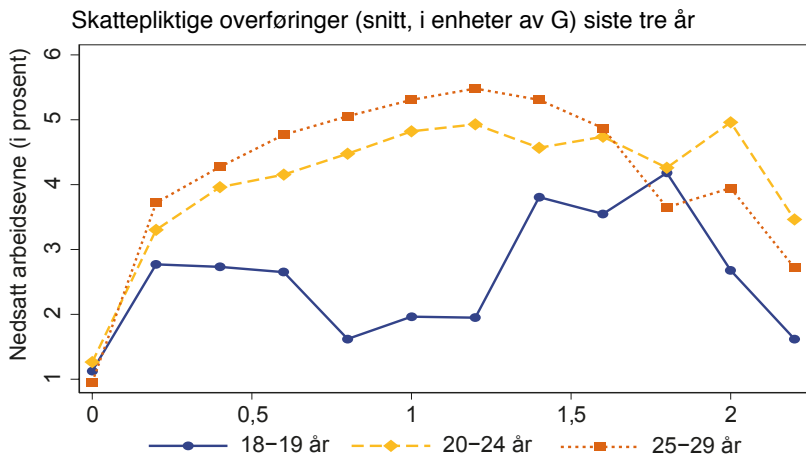
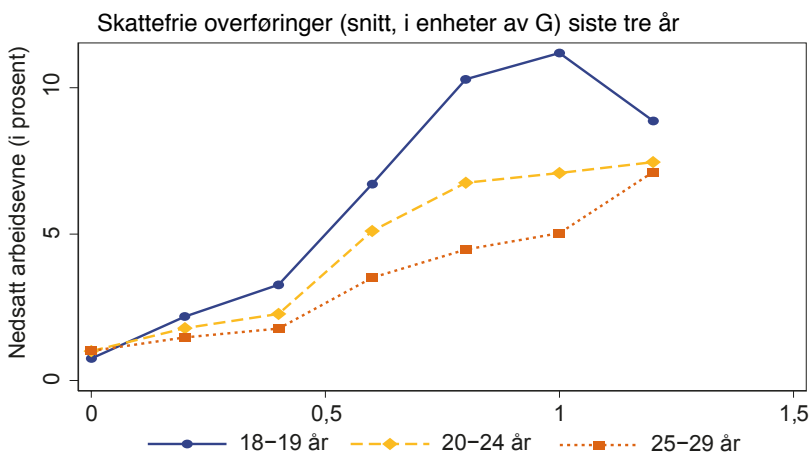
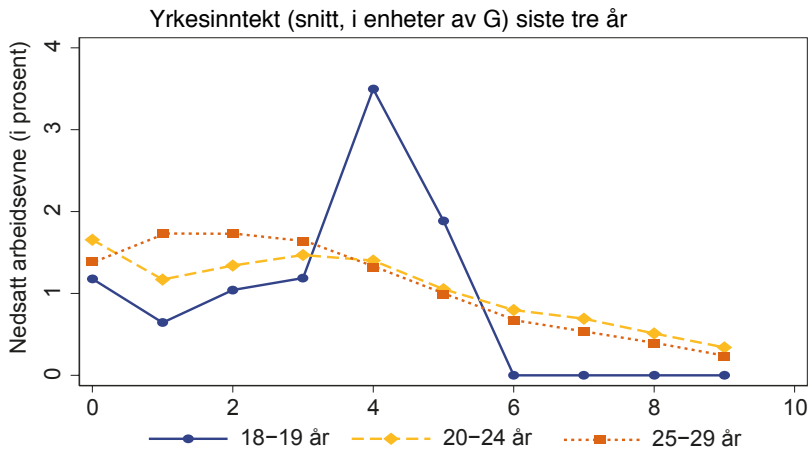

I øverste panel i figur 4.5 viser vi hvordan sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne henger sammen med fullføring av videregående

opplæring. Siden yngste normerte alder for å fullføre er 19 år, er den yngste gruppen ikke tatt med her. For 20–24-åringene henger fullføring svært sterkt sammen med nedsatt arbeidsevne: Sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne er om lag fire ganger så høy for dem som ikke har fullført videregående. Sammenhengen er noe mindre for 25–29-åringene, spesielt blant kvinner, men også for denne gruppen er det større sannsynlighet for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne dersom man ikke har fullført videregående opplæring.

Gruppen unge som står utenfor både utdanning og arbeid, typisk referert til som NEETs, er av stor interesse. I nederste panel i figur 4.5 har vi derfor delt inn utvalget etter hvem som var registrert under utdanning eller i arbeid året før. Vi ser at det verken å være under utdanning eller i arbeid er en spesielt sterk prediktor for nedsatt arbeidsevne. Blant unge som verken er under utdanning eller i arbeid, er sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne mer enn seks ganger høyere i den yngste aldersgruppen og mellom fire og seks ganger høyere i de eldre aldersgruppene – hvor sammenhengen er sterkest for menn.

Figur 4.6 Nye tilfeller av nedsatt arbeidsevne fra 2002 til 2016 etter aktivitet siste tre år

Til slutt har vi en figur som viser hvordan det å bli registrert med nedsatt arbeidsevne henger sammen med inntekts- og stønadshistorikk de siste tre årene. Disse målene er naturlig nok mindre informative for den yngste aldersgruppen, som har vært myndig i under tre år. Som vi ser, hopper sannsynlighetene mer rundt for denne gruppen. Men overordnet er det slik at sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne faller jevnt med egen inntekt og stiger med mottak av skattefrie overføringer, mens forholdet til skattepliktige overføringer er mer sammensatt: Det er en positiv sammenheng for gjennomsnittlig årlig mottak av slike overføringer opp til litt over 1 G, hvorpå sammenhengen blir negativ for den eldste gruppen og flater ut for 20–24-åringene.

4.2 Regresjoner med fullstendige data fra SSB

Hovedformålet med dette kapitlet er å analysere nye unge som blir registrert med nedsatt arbeidsevne, ved hjelp av multivariat, lineær regresjonsanalyse. Selv om utfallet vårt – hvorvidt individet blir registrert med nedsatt arbeidsevne i et gitt år – er dikotomt, har vi valgt en lineær sannsynlighetsmodell (OLS) fordi formålet med denne analysen først og fremst er å si noe om retning og relativ betydning av ulike kjennetegn ved individet. Analysen vil ikke kunne kontrollere for alle uobserverbare kjennetegn ved individet, og kan dermed heller ikke tolkes som en beskrivelse av årsakssammenhenger. Estimaten vil være preget av utelatte variabler og er dermed ikke forventningsrette (*omitted variable bias*). De eksakte verdiene på estimatene er derfor også av mindre interesse; de er først og fremst ment som en redegjørelse for hvilke kjennetegn ved individet som ser ut til å henge sammen med sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne.

Ved hjelp av enkle lineære regresjonsanalyser analyserer vi sammenhengen mellom nye registreringer av nedsatt arbeidsevne og de ulike kjennetegnene ved individet som er beskrevet i kapittel 3 og vist i tabell 4.1. Observasjonsheten er individ-år.

Table 4.2 Sannsynlighet for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne etter aldersgruppe og observasjonsår

Aldersgruppe	18–19 år		20–24 år		25–29 år	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Utvalg:	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Bakgrunnskjennetegn						
En forelder høyere utdanning	-0,0054*** (0,00028)	-0,0041*** (0,00028)	-0,0036*** (0,00022)	-0,0020*** (0,00021)	-0,0021*** (0,00023)	-0,0012*** (0,00024)
Begge foreldre høyere utdanning	-0,0015*** (0,00029)	-0,0018*** (0,00030)	-0,0020*** (0,00024)	-0,0014*** (0,00024)	-0,0019*** (0,00026)	-0,00023 (0,00027)
Foreldres inntekt 7–17 år	-0,00023*** (0,000025)	-0,00024*** (0,000025)	-0,00022*** (0,000020)	-0,00019*** (0,000020)	-0,00020*** (0,000022)	-0,00018*** (0,000024)
Foreldres overføringer 7–17 år	0,0038*** (0,00012)	0,0033*** (0,00011)	0,0033*** (0,000080)	0,0029*** (0,000079)	0,0022*** (0,000079)	0,0023*** (0,000084)
Innvandret fra land utenfor Europa	-0,0081*** (0,00039)	-0,0069*** (0,00027)	-0,0039*** (0,00026)	-0,0049*** (0,00018)	0,0012*** (0,00025)	-0,0010*** (0,00020)
Alder	0,0082*** (0,00024)	0,0089*** (0,00023)	0,00032*** (0,000055)	-0,00037*** (0,000053)	0,00074*** (0,000053)	0,00010* (0,000056)
Aktivitet						
Yrkesinntekt siste 3 år	-0,014*** (0,00047)	-0,022*** (0,00064)	-0,0037*** (0,000075)	-0,0038*** (0,00012)	-0,0020*** (0,000053)	-0,0011*** (0,000072)
Skattefrie overføringer siste 3 år	0,069*** (0,0014)	0,043*** (0,0012)	0,053*** (0,00072)	0,020*** (0,00053)	0,048*** (0,00084)	0,018*** (0,00045)
Skattepliktige overføringer siste 3 år	-0,0036* (0,0020)	-0,011*** (0,0016)	-0,0069*** (0,00047)	-0,0059*** (0,00043)	-0,0030*** (0,00033)	0,0021*** (0,00030)
Under utdanning	-0,043*** (0,0013)	-0,035*** (0,0013)	-0,016*** (0,00025)	-0,013*** (0,00027)	-0,014*** (0,00023)	-0,0092*** (0,00021)
Yrkesinntekt > 0,5 G	-0,0095*** (0,00029)	-0,0056*** (0,00029)	-0,023*** (0,00027)	-0,017*** (0,00027)	-0,018*** (0,00040)	-0,0057*** (0,00034)

Aldersgruppe	18–19 år		20–24 år		25–29 år	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Utvalg:	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Utdanning						
Fullført v.g.o. studie-spesialisering 19 år			-0,024***	-0,023***		
			(0,00019)	(0,00022)		
Fullført v.g.o. yrkesfag 19 år			-0,018***	-0,018***		
			(0,00030)	(0,00032)		
Fullført v.g.o. studie-spesialisering 21 år					-0,018***	-0,016***
					(0,00027)	(0,00032)
Fullført v.g.o. yrkesfag 21 år					-0,014***	-0,014***
					(0,00027)	(0,00036)
Fullført høyere utdanning 24 år					-0,0093***	-0,0077***
					(0,00016)	(0,00017)
Andre kontroller						
Ungdomsledighet i bosteds-kommunen	-0,043***	-0,010	0,010*	0,0071	0,052***	0,041***
	(0,0080)	(0,0075)	(0,0060)	(0,0057)	(0,0064)	(0,0064)
År siden 2002	-0,00033***	0,000035	-0,00042***	0,00024***	-0,00024***	0,00038***
	(0,00010)	(0,000090)	(0,000072)	(0,000068)	(0,000090)	(0,000093)
Etter 2009 (omlegging)	0,0035***	0,0035***	0,0033***	0,0030***	0,0039***	0,0035***
	(0,00044)	(0,00041)	(0,00030)	(0,00028)	(0,00029)	(0,00030)
Konstantledd	-0,095***	-0,12***	0,048***	0,060***	0,033***	0,032***
	(0,0043)	(0,0043)	(0,0013)	(0,0012)	(0,0015)	(0,0016)
R2	0,029	0,021	0,034	0,025	0,030	0,019
N	1125260	1082400	2902656	2798818	2742728	2630721

Utvalget er alle innbyggere i Norge født mellom 1976 og 1997 som er mellom 18 og 29 år på tidspunktet de observeres i perioden mellom 2002 og 2016, og som ikke har vært registrert med nedsatt arbeidsevne i løpet av siste halvdel av kalenderåret før observasjonsåret. I analysene har vi også kontrollert for manglende utdanningsinformasjon (både for individet selv og for foreldrene) og manglende informasjon på foreldrenes inntekt. Standardfeil i parentes. *** p < 0.01

Resultatet av disse analysene er vist i tabell 4.2. Analysene er gjort separat for menn og kvinner i de ulike aldersgruppene. Aldersgruppe er angitt på øverste linje og kjønn på neste linje. I hver kolonne viser vi altså hvordan de ulike variablene henger sammen med sannsynligheten for å bli registrert med et nytt tilfelle av nedsatt arbeidsevne for den gjeldende gruppen: i første kolonne menn

i aldersgruppen 18–19 år, i andre kolonne kvinner i aldersgruppen 18–19 år, i tredje kolonne menn i alderen 20–24 år og så videre.

I første bolk av forklaringsvariabler er de faste bakgrunnskjenne-tegnene ved individet. Vi ser at å ha foreldre med høyere utdanning og relativt høyere inntekt er forbundet med lavere sannsynlighet for å bli registrert med nedsatt arbeids-evne for begge kjønn og i alle aldersgrupper. Sammenhengen er noe sterkere for menn enn for kvinner (men menn har også i utgangspunktet jevnt over høyere sannsynlighet for å være registrert med nedsatt arbeidsevne i de yngste alders-gruppene). Blant de yngste vil det å ha én forelder med høyere utdanning være forbundet med 0,54 prosentpoeng lavere sannsynlighet for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne i et gitt år for menn, mens det tilsvarende tallet for kvinner er 0,41. Som vist tidligere er den gjennomsnittlige forekomsten av nye tilfeller med nedsatt arbeidsevne i denne aldersgruppen 1,2 prosent for menn og 1,1 prosent for kvinner. Å ha én forelder med høyere utdanning gir dermed en 45 prosents reduksjon i sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne for menn og 37 prosents reduksjon for kvinner i den yngste aldersgruppen. Sammenhengen mellom nedsatt arbeidsevne og foreldrenes utdanningsnivå er svakere i de eldre aldersgruppene. Dette kan ha å gjøre med at vi her har mulighet for å kontrollere for individenes egen utdanning, og med at individets egen aktivitet og inntekthistorikk med alderen blir mer informativ relativt til foreldrenes. Betydningen av foreldrenes pensjonsgivende inntekt i barneårene er nokså stabilt negativ på tvers av både aldersgrupper og kjønn.

Foreldrenes gjennomsnittlige mottak av overføringer i perioden da individet var mellom 7 og 17 år, er på sin side forbundet med høyere sannsynlighet for at individet blir registrert med nedsatt arbeidsevne: Et gjennomsnittlig over-føringsmottak som er 1 G høyere, er forbundet med 4 prosentpoengs høyere sannsynlighet for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne blant menn i 18–19-årsalderen. Sammenhengen er igjen noe svakere for kvinner, og den blir også svakere med alderen.

I populasjonen av unge er det også sånn at innvandrere fra land utenfor Europa har gjennomgående lavere sannsynlighet for å bli registrert med nedsatt arbeids-evne. I motsetning til de fleste av foreldrekjenne-tegnene er denne sammen-hengen sterkere for kvinner enn for menn.

Siden det er et visst spenn i alder i de ulike aldersgruppene, har vi også kon-trollert for alder i analysene. I den yngste aldersgruppen ser vi at 19-åringene generelt har nesten 1 prosentpoeng høyere sannsynlighet for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne enn 18-åringene, noe som utgjør langt over halvparten av

sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne i den yngste aldersgruppen. Dette har formodentlig med skolegang å gjøre. Blant de eldre er sammenhengen med alder mindre tydelig.

Den nesten bolken av koeffisienter sier noe om sammenhengen mellom aktivitet, det siste året eller de siste tre årene, og sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne. Generelt er aktivitet, målt ved yrkesinntekt de siste tre årene, og å være under utdanning eller å ha hatt inntekt over 0,5 G forrige kalenderår forbundet med lavere sannsynlighet for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne. Det samme gjelder mottak av skattepliktige overføringer i løpet av forrige kalenderår. Skattefrie overføringer, som i hovedsak dreier seg om barne-trygd, kontantstøtte og sosialhjelp, er på den annen side forbundet med høyere sannsynlighet for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne. Bortsett fra i den yngste gruppen er sammenhengene her gjennomgående sterkere for menn enn for kvinner.

Variablene knyttet til utdanning er av spesiell interesse i dette prosjektet fordi dette er registre forskere har tilgang til gjennom Statistisk sentralbyrå (SSB), men som NAV ikke selv disponerer. Vi har allerede sett at å være under utdanning generelt er sterkt forbundet med lavere sannsynlighet for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne, særlig blant de yngste. Også fullføring av utdanning har en slik negativ sammenheng med nedsatt arbeidsevne: I aldersgruppen 20–24 år har de som har fullført videregående opplæring som 19-åring, enten studiespesialisering eller yrkesfag, henholdsvis rundt 2,4 og 1,8 prosentpoeng lavere sannsynlighet for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne. Dette tilsvarer mer enn 100 prosent av hele sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne i denne gruppen, og tyder på at å fullføre videregående opplæring er en svært sterk prediktor for sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne i denne aldersgruppen. Også blant 25–29-åringene er fullføring av videregående opplæring forbundet med en reduksjon i sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne på rundt 100 prosent. Å ha fullført en eller annen form for høyere utdanning ved fylte 24 år er også klart negativt forbundet med sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne. Alt i alt tyder altså dette på at utdanningsopplysninger er svært viktige for å forutsi hvem som vil bli registrert med nedsatt arbeidsevne.

Denne analysen viser oss statistiske sammenhenger snarere enn årsakssammenhenger. Det er nærliggende å anta at flere av dem som til slutt bli registrert med nedsatt arbeidsevne, har hatt helserelaterte problemer over lengre tid, og at disse har hindret dem fra å gjennomføre utdanning og å arbeide. Siden korrelasjonen mellom utdanning på videregående skole og sannsynligheten for å bli registrert

med nedsatt arbeidsevne er svakere for de eldre aldersgruppene, kan man tenke seg at det for disse aldersgruppene dreier seg om problemer som har oppstått senere enn i skolealder.

Til sist har vi et sett med kontroller som fanger opp konjunktursituasjonen i datamaterialet vårt. Aller først har vi et mål på arbeidsledigheten blant unge i individets bostedskommune året før. Blant 18–19-årige menn er dette målet negativt forbundet med sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne. Blant 18–19-årige kvinner og 20–24-åringer av begge kjønn er sammenhengen svak og sprikende. Men for både kvinner og menn i siste halvdel av 20-årene er nivået på ungdomsledigheten i bostedskommunen sterkt positivt assosiert med sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne: Dersom ledigheten øker med 10 prosentpoeng, er dette assosiert med 0,52 prosentpoeng høyere sannsynlighet for at menn i den eldste aldersgruppen blir registrert med nedsatt arbeidsevne, og 0,41 prosentpoeng høyere sannsynlighet for at kvinner i den eldste aldersgruppen blir registrert med nedsatt arbeidsevne. Siden de gjennomsnittlige sannsynlighetene er på henholdsvis 1,4 og 1,5 prosent i denne aldersgruppen, betyr altså dette at menn og kvinner i kommuner med 10 prosentpoeng høyere ungdomsledighet i snitt har bortimot 50 prosent høyere sannsynlighet for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne. Igjen kan man spekulere i om det for de yngre er snakk om helseproblemer over lengre tid som gir seg utslag i manglende utdanningsaktivitet, mens det for de eldre er mer åpenbart at arbeid snarere enn utdanning er alternativet til å ikke jobbe. I et vanskelig arbeidsmarked kan vi derfor se for oss at de som er mer sårbare, lettere blir registrert med nedsatt arbeidsevne enn de ville ha blitt i et lettere arbeidsmarked.

Vi ser videre at det i alle aldersgrupper og for begge kjønn har vært et markant hopp på 0,3–0,4 prosentpoeng i sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne etter omleggingen i 2009. Utover dette hoppet er det en negativ trend, om enn ikke veldig sterk, over tid blant de yngste, mens det for de eldste er en årlig økning i registreringene både før og etter omleggingen.

4.3 Regresjoner uten bruk av utdanningsopplysninger

Mange av datakildene vi bruker, som SSB har gjort tilgjengelig, kommer fra NAVs egne registre. NAV har også tilgang til noen av de administrative registrene for hele befolkningen, som koblinger mellom barn og forelder og personlig inntekt, men NAV har ikke tilgang til de administrative registrene for utdanningsopp-

lysninger. Det er derfor av spesiell interesse å vite hvor viktige utdanningsvariablene er for å forstå hvem som blir registrert med nedsatt arbeidsevne.

I tabell 4.3 har vi derfor gjort tilsvarende analyser som i tabell 4.2, men vi har tatt ut all informasjonen som kom fra utdanningsregistre: nivået på foreldrenes utdanning, hvorvidt individet var under utdanning året før (observert for alle aldersgrupper), fullføring av videregående opplæring ved 19 og 21 år (for henholdsvis 20–24-åringene og 25–29-åringene) og fullføring av høyere utdanning ved 24 år (kun for den eldste aldersgruppen).

Tabell 4.3 Sannsynlighet for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne etter aldersgruppe og observasjonsår. Uten utdanning (NAV).

Aldersgruppe	18–19 år		20–24 år		25–29 år	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Utvalg:	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Bakgrunnskjennetegn						
Foreldres inntekt 7–17 år	-0,00049*** (0,000024)	-0,00046*** (0,000023)	-0,00097*** (0,000019)	-0,00073*** (0,000019)	-0,00090*** (0,000021)	-0,00064*** (0,000022)
Foreldres overføringer 7–17 år	0,0040*** (0,00012)	0,0034*** (0,00011)	0,0044*** (0,000082)	0,0039*** (0,000080)	0,0033*** (0,000081)	0,0031*** (0,000085)
Innvandret fra land utenfor Europa	-0,0065*** (0,00036)	-0,0067*** (0,00026)	-0,0034*** (0,00025)	-0,0049*** (0,00018)	0,0015*** (0,00024)	-0,00063*** (0,00020)
Alder	0,0083*** (0,00024)	0,0091*** (0,00023)	-0,000080 (0,000055)	-0,00076*** (0,000054)	0,00067*** (0,000052)	0,00033*** (0,000056)
Aktivitet						
Yrkesinntekt siste 3 år	-0,0094*** (0,00046)	-0,021*** (0,00064)	0,00075*** (0,000065)	0,0012*** (0,00011)	-0,00027*** (0,000050)	-0,000049 (0,000066)
Skattefrie overføringer siste 3 år	0,069*** (0,0014)	0,043*** (0,0012)	0,049*** (0,00072)	0,019*** (0,00053)	0,038*** (0,00082)	0,018*** (0,00045)
Skattepliktige overfringer siste 3 år	-0,0029 (0,0020)	-0,0083*** (0,0016)	0,0037*** (0,00045)	0,0046*** (0,00041)	0,0057*** (0,00031)	0,0090*** (0,00028)
Yrkesinntekt > 0,5 G	-0,011*** (0,00029)	-0,0060*** (0,00029)	-0,024*** (0,00027)	-0,021*** (0,00028)	-0,021*** (0,00041)	-0,0070*** (0,00034)

Aldersgruppe	18–19 år		20–24 år		25–29 år	
Utvalg:	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Andre kontroller						
Ungdomsledighet i bostedskommunen	-0,036***	-0,0069	0,035***	0,025***	0,066***	0,048***
	(0,0080)	(0,0075)	(0,0060)	(0,0057)	(0,0064)	(0,0064)
År siden 2002	-0,00033***	0,000049	-0,00034***	0,00021***	-0,00010	0,00032***
	(0,00010)	(0,000090)	(0,000073)	(0,000068)	(0,000091)	(0,000093)
Etter 2009 (omlegging)	0,0038***	0,0038***	0,0031***	0,0028***	0,0034***	0,0032***
	(0,00044)	(0,00041)	(0,00030)	(0,00029)	(0,00029)	(0,00030)
Konstantledd	-0,14***	-0,16***	0,034***	0,044***	0,016***	0,0074***
	(0,0042)	(0,0042)	(0,0012)	(0,0012)	(0,0015)	(0,0015)
R2	0,024	0,018	0,024	0,016	0,021	0,014
N	1125260	1082400	2902656	2798818	2742728	2630721

Utvalget er alle innbyggere i Norge født mellom 1976 og 1997 som er mellom 18 og 29 år på tidspunktet de observeres i perioden mellom 2002 og 2016, og som ikke har vært registrert med nedsatt arbeidsevne i løpet av siste halvdel av kalenderåret for observasjonsåret. I analysene har vi også kontrollert for manglende informasjon på foreldrenes inntekt. Standardfeil i parentes. *** p < 0.01

Ikke uventet blir betydningen av foreldres inntekts- og overføringshistorikk langt større nå som vi ikke lenger kan kontrollere for foreldrenes eller individets egen utdanning – spesielt i de eldre aldersgruppene. Betydningen av å være født i et land utenfor Europa ser derimot ut til å bli noe svakere.

Mens yrkesinntekt de siste tre årene før observasjonsåret var klart negativt forbundet med inngangen til kategorien nedsatt arbeidsevne i tabell 4.2, hvor vi også kontrollerte for pågående utdanning, ser vi at sammenhengen er mindre klar i tabell 4.3. Dette er ikke overraskende, i og med at utdanning er et åpenbart alternativ til å arbeide. Vi fanger nå delvis opp utdanningsaktivitet i målet på yrkesinntekt: Høy utdanningsaktivitet gir lavere sannsynlighet for å være registrert med nedsatt arbeidsevne, men også lav yrkesinntekt. Dermed blir sammenhengen mellom yrkesinntekt og nedsatt arbeidsevne mindre negativ enn den skulle ha vært. For aldersgruppen 20–24, hvor det er høyest grad av substitusjon mellom utdanning og yrkesaktivitet, har sammenhengen til og med blitt positiv.

Å utelate utdanningskontroller har mindre å si for betydningen av egne skattefrie overføringer. Heller ikke dette er spesielt overraskende, siden disse inntektene i mindre grad kan forventes å fange opp manglende utdanningsaktivitet. For egne skattepliktige overføringer (altså pensjoner fra folketrygden, dagpenger, sykepenger og foreldrepenger) – som i større grad er direkte forbundet med hvorvidt man jobber eller er under utdanning – er endringen noe av den

samme som for yrkesinntekt: Sammenhengen er jevnt over mindre negativ enn når utdanningskontrollene er med, og for de to eldste aldersgruppene snur den fortegn og framstår som positiv, enda den egentlig er klart negativ når vi kontrollerer for utdanning.

Også når det gjelder betydningen av arbeidsledighetsraten blant unge i bostedskommunen, er det store endringer for den midterste aldersgruppen når vi ikke kontrollerer for utdanning. Dette er som nevnt den gruppen hvor variasjonen i hvorvidt man er under utdanning, formodentlig er størst.

Tidstrenden og bruddet i 2009 har ikke en betydning som avhenger av utdanningskontrollene. Ikke uventet blir R2 – andelen av variasjonen i inngangen til kategorien nedsatt arbeidsevne som forklares i modellen – lavere når utdanning ikke er med.

4.4 Regresjoner etter fullføring av videregående opplæring

En annen måte vi kan vurdere betydningen av utdanningsopplysninger på, er å sammenligne prediksjonskraften av de andre variablene i to ulike underutvalg: de som ikke har fullført videregående, og de som har fullført videregående. Disse to gruppene er formodentlig ulike langs flere dimensjoner, og dermed kan også forklaringskraften variere.

Tabell 4.4 Sannsynlighet for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne etter aldersgruppe og observasjonsår. Etter v.g.o. (NAV)

Utdannings- gruppe	Ikke fullført v.g.o.				Fullført v.g.o.			
	20–24 år		25–29 år		20–24 år		25–29 år	
Alders- gruppe								
Utvalg:	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
Bakgrunns- kjennetegn								
Foreldres inntekt 7–17 år	-0,00081***	-0,00071***	-0,00082***	-0,00072***	-0,00019***	-0,00025***	-0,00032***	-0,00039***
	(0,000039)	(0,000052)	(0,000062)	(0,000080)	(0,000015)	(0,000015)	(0,000019)	(0,000022)
Foreldres overføringer 7–17 år	0,0040***	0,0042***	0,0031***	0,0036***	0,00092***	0,0012***	0,0013***	0,0018***
	(0,00011)	(0,00014)	(0,00015)	(0,00018)	(0,000083)	(0,000078)	(0,000080)	(0,000090)
Innvandret fra land utenfor Europa	-0,020***	-0,027***	-0,0068***	-0,014***	-0,00068	-0,0048***	-0,0027***	-0,0051***
	(0,00082)	(0,00084)	(0,0010)	(0,0010)	(0,00077)	(0,00057)	(0,00081)	(0,00076)
Alder	0,0020***	-0,00065***	0,00038***	-0,00090***	0,00063***	0,00043***	0,00030***	0,00045***
	(0,00012)	(0,00015)	(0,00016)	(0,00020)	(0,000066)	(0,000063)	(0,000062)	(0,000071)
Aktivitet								
Yrkesinntekt siste 3 år	-0,0012***	-0,0011***	-0,0021***	-0,00083***	0,00019**	0,0012***	-0,00038***	-0,00014**
	(0,000098)	(0,00020)	(0,00013)	(0,00023)	(0,000086)	(0,00012)	(0,000046)	(0,000068)
Skattefrie overføringer siste 3 år	0,072***	0,032***	0,087***	0,038***	0,0016***	-0,000058	-0,0014*	0,0016***
	(0,0010)	(0,00083)	(0,0014)	(0,00081)	(0,00055)	(0,00047)	(0,00070)	(0,00046)
Skattepliktige overføringer siste 3 år	-0,012***	-0,014***	-0,0074***	-0,0031***	0,0082***	0,0075***	0,015***	0,013***
	(0,00055)	(0,00055)	(0,00043)	(0,00046)	(0,00088)	(0,00071)	(0,00052)	(0,00042)
Yrkesinntekt > 0,5 G	-0,040***	-0,035***	-0,014***	-0,0048***	-0,0040***	-0,0058***	-0,0074***	-0,0010***
	(0,00050)	(0,00063)	(0,00084)	(0,00092)	(0,00019)	(0,00022)	(0,00039)	(0,00036)

Utdannings- gruppe	Ikke fullført v.g.o.				Fullført v.g.o.			
	20–24 år		25–29 år		20–24 år		25–29 år	
Alders- gruppe								
Utvalg:	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
Andre kontroller								
Ungdoms- ledighet i bosteds- kommunen	0,0085	-0,013	0,081***	0,084***	0,017***	0,018***	0,047***	0,031***
	(0,010)	(0,013)	(0,017)	(0,020)	(0,0056)	(0,0054)	(0,0070)	(0,0075)
År siden 2002	-0,0011***	0,00057***	-0,0011***	0,0012***	-0,00033***	-0,00012	-0,00047***	0,000014
	(0,00015)	(0,00019)	(0,00029)	(0,00033)	(0,000078)	(0,000076)	(0,00011)	(0,00012)
Etter 2009 (omlegging)	0,0048***	0,0043***	0,0091***	0,0063***	0,00089***	0,00073***	0,0021***	0,0021***
	(0,00058)	(0,00078)	(0,00093)	(0,0011)	(0,00028)	(0,00028)	(0,00033)	(0,00038)
Konstantledd	0,014***	0,067***	0,040***	0,046***	-0,0064***	0,00018	0,0092***	-0,00057
	(0,0027)	(0,0035)	(0,0044)	(0,0053)	(0,0014)	(0,0013)	(0,0017)	(0,0019)
R2	0,030	0,016	0,026	0,011	0,002	0,002	0,006	0,004
N	1353442	894268	689600	508477	853196	1193576	1269742	1362429

Utvalget er alle innbyggere i Norge født mellom 1976 og 1997 som er mellom 18 og 29 år på tidspunktet de observeres i perioden mellom 2002 og 2016, og som ikke har vært registrert med nedsatt arbeidsevne i løpet av siste halvdel av kalenderåret før observasjonsåret. Gjennomsnitt i kolonne 1, 3 og 5 og standardavvik (i parentes) i kolonne 2, 4 og 6. I analysene har vi også kontrollert for manglende informasjon på foreldrenes inntekt.

I tabell 4.4 har vi delt opp de to eldste aldersgruppene etter hvorvidt de har fullført videregående opplæring, og så estimert de samme modellene som i tabell 4.3. Det overordnede inntrykket er at bakgrunnsvariablene er av større betydning for dem som ikke har fullført videregående, enn blant dem som har fullført, men andelen som blir registrert med nedsatt arbeidsevne, er også langt større i den første gruppen. Sammenhengen mellom bakgrunnsvariablene og sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne går stort sett i samme retning i de to gruppene, men noen unntak er verdt å merke seg:

- i) Yrkesinntekt er igjen jevnt over negativt forbundet med nedsatt arbeidsevne blant dem som ikke har fullført videregående, mens det blant dem som har fullført videregående opplæring, er en positiv sammenheng i aldersgruppen 20–24 år. Dette kan tenkes å ha samme forklaring som

nevnt tidligere: Blant dem som har fullført videregående opplæring i denne aldersgruppen, kan vi anta at å ta høyere utdanning er et alternativ til lønnet arbeid, og derfor vil manglende utdanningskontroll gjøre sammenhengen positiv.

- ii) Mottak av skattepliktige overføringer er negativt forbundet med nedsatt arbeidsevne blant dem som ikke har fullført videregående, mens sammenhengen er positiv blant dem som har fullført. Igjen vil mye av forklaringen være den samme som tidligere: Også skattepliktige overføringer, siden de er betinget på yrkesaktivitet, vil til en viss grad fange opp manglende utdanningsaktivitet, og utdanning er som kjent negativt forbundet med sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne.

Også her er det interessant å se på R2. Modellen klarer gjennomgående å forklare langt mindre av variasjonen i hvem som blir registrert med nedsatt arbeidsevne blant dem som har fullført videregående, enn blant dem som ikke har fullført.

4.5 Forskjeller etter ytelsestype og -mottak

Bragstad og Sørbø (2014) viser at de unge som er registrert med nedsatt arbeidsevne, skiller seg fra voksenbefolkningen med nedsatt arbeidsevne ved at de har en lavere andel som mottar arbeidsavklaringspenger, og en høyere andel som mottar sosialhjelp. De ulike typene stønader har ulike typer krav knyttet til seg. Mens arbeidsavklaringspenger, sykepenger og uførepensjon krever lege-dokumentert sykdom, er de andre stønadene ikke relatert til helse. De som ikke mottar helserelaterte ytelser, er formodentlig en mer sammensatt gruppe. Det kan derfor være hensiktsmessig å gjøre underanalyser av de ulike stønadsgruppene.

Tabell 4.5 Deskriptiv statistikk, etter mottak av helse relatert ytelse ved inngang til tilfellet

Utvalg	Helse relatert ytelse		Ikke helse relatert ytelse		Forskjell	
	gjs	S	gjs	S	Di	SE
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Utdanning						
Fullført v.g.o. studiespesialisering 19 år	0,146	(0,353)	0,083	(0,276)	-0,063**	(0,002)
Fullført v.g.o. yrkesfag 19 år	0,062	(0,241)	0,032	(0,177)	-0,030**	(0,001)
Fullført v.g.o. studiespesialisering 21 år	0,204	(0,403)	0,137	(0,344)	-0,067**	(0,002)
Fullført v.g.o. yrkesfag 21 år	0,216	(0,411)	0,105	(0,307)	-0,110**	(0,002)
Fullført høyere utdanning 24 år	0,102	(0,303)	0,065	(0,246)	-0,037**	(0,002)
Bakgrunn						
En forelder høyere utdanning	0,248	(0,432)	0,232	(0,422)	-0,016**	(0,002)
Begge foreldre høyere utdanning	0,076	(0,266)	0,071	(0,257)	-0,005**	(0,001)
Foreldres inntekt 7–17 år	8,682	(3,708)	8,190	(3,904)	-0,492**	(0,020)
Foreldres overfringer 7–17 år	2,230	(1,852)	2,595	(1,968)	0,364**	(0,010)
Innvandret fra land utenfor Europa	0,037	(0,189)	0,095	(0,293)	0,058**	(0,001)
Aktivitet						
Yrkesinntekt siste 3 år	2,034	(1,738)	0,604	(1,033)	-1,429**	(0,007)
Skattefrie overføringer siste 3 år	0,301	(0,418)	0,428	(0,456)	0,127**	(0,002)
Skattepliktige overføringer siste 3 år	0,222	(0,447)	0,350	(0,622)	0,129**	(0,003)
Under utdanning	0,359	(0,480)	0,539	(0,499)	0,180**	(0,002)
Yrkesinntekt > 0,5 G	0,709	(0,454)	0,280	(0,449)	-0,429**	(0,002)
Andre kontroller						
Ungdomsledighet i bosteds-kommunen	0,040	(0,016)	0,039	(0,015)	-0,001**	(0,000)
Alder	24,317	(3,067)	22,806	(3,305)	-1,511**	(0,016)
Observasjonsår	2008,398	(4,166)	2010,125	(3,830)	1,727**	(0,020)
Kvinne	0,547	(0,498)	0,435	(0,496)	-0,112**	(0,003)
Mottar ytelse etter 6 mnd	0,920	(0,272)	0,706	(0,456)	-0,214**	(0,002)
Verken under utdanning eller i arbeid	0,159	(0,366)	0,333	(0,471)	0,174**	(0,002)
N	71169		86632		157801	

I tabell 4.5 har vi tatt utgangspunkt i alle nye registreringer av nedsatt arbeidsevne som varer i minst seks måneder¹⁹, og delt dem i to grupper: Den første gruppen, mottakere av «helselerelatert ytelse», omfatter registreringer hvor individet mottar sykepenger, attføringspenger, rehabiliteringspenger eller foreløpig uførestønad (før mars 2010), eller arbeidsavklaringspenger (etter mars 2010), *samtidig* som vedkommende blir registrert med nedsatt arbeidsevne. Den andre gruppen er dem som ikke mottar helselerelaterte ytelser etter denne definisjonen.

De som blir registrert med nedsatt arbeidsevne uten samtidig å motta helselerelaterte ytelser, har foreldre med lavere utdanning og inntekt og høyere overføringsmottak og er i større grad innvandret fra land utenfor Europa enn dem som blir registrert med nedsatt arbeidsevne mens de mottar helselerelaterte ytelser. Forskjellene er til dels dramatiske. De har også selv lavere utdanning og inntekt, de har høyere overføringsmottak, og de er i høyere grad under utdanning enn dem som blir registrert med nedsatt arbeidsevne mens de mottar helselerelaterte ytelser. Dette kan reflektere at de i gjennomsnitt er 1,25 år yngre. De som ikke mottar helselerelaterte ytelser på det tidspunktet de blir registrert med nedsatt arbeidsevne, er også i mye høyere grad menn. Til tross for at de altså i større grad er under utdanning, er det en større andel blant denne andre gruppen som verken er i utdanning eller i arbeid året før de ble registrert med nedsatt arbeidsevne.

Bragstad og Sørbø (2014) viser også at en relativt høy andel unge under 30 år med nedsatt arbeidsevne – nærmere 20 prosent – ikke mottar noen ytelser fra NAV seks måneder etter registrering. Det er også interessant å se hvordan disse skiller seg fra de andre stønadsgruppene når det gjelder de viktigste forklaringsvariablene. Vi ser imidlertid allerede i tabell 4.5 (nederste linje) at de som mottar ytelser etter å ha vært registrert med nedsatt arbeidsevne i seks måneder, er overrepresentert blant dem som allerede mottok helselerelaterte ytelser da de ble registrert.

---

19 Dette er fordi vi ønsker å bruke samme utvalg som i tabell 4.5, hvor forløpene må vare i seks måneder for å kunne bli analysert.

Tabell 4.6 Deskriptiv statistikk for individer med nedsatt arbeidsevne, etter ytelsesmottak 6 måneder inn i tilfellet

Utvalg	Ytelse 6 mnd etter		Ingen ytelse 6 mnd etter		Forskjell	
	gjs	S	gjs	S	Di	SE
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Bakgrunn						
En forelder høyere utdanning	0,247	(0,431)	0,209	(0,407)	-0,037**	(0,003)
Begge foreldre høyere utdanning	0,077	(0,266)	0,062	(0,241)	-0,015**	(0,002)
Foreldres inntekt 7–17 år	8,487	(3,833)	8,114	(3,763)	-0,373**	(0,026)
Foreldres overføringer 7–17 år	2,414	(1,916)	2,490	(1,958)	0,076**	(0,013)
Innvandret fra land utenfor Europa	0,057	(0,231)	0,119	(0,324)	0,062**	(0,002)
Alder	23,632	(3,268)	22,901	(3,298)	-0,731**	(0,021)
Aktivitet						
Yrkesinntekt siste 3 år	1,356	(1,611)	0,827	(1,297)	-0,529**	(0,010)
Skattefrie overføringer siste 3 år	0,370	(0,447)	0,375	(0,430)	0,005y	(0,003)
Skattepliktige overføringer siste 3 år	0,280	(0,536)	0,343	(0,616)	0,063**	(0,004)
Under utdanning	0,443	(0,497)	0,516	(0,500)	0,073**	(0,003)
Yrkesinntekt > 0,5 G	0,506	(0,500)	0,343	(0,475)	-0,163**	(0,003)
Utdanning						
Fullført v.g.o. studiespesialisering 19 år	0,122	(0,327)	0,077	(0,267)	-0,045**	(0,002)
Fullført v.g.o. yrkesfag 19 år	0,049	(0,216)	0,038	(0,190)	-0,012**	(0,002)
Fullført v.g.o. studiespesialisering 21 år	0,182	(0,386)	0,129	(0,335)	-0,053**	(0,003)
Fullført v.g.o. yrkesfag 21 år	0,171	(0,377)	0,134	(0,341)	-0,037**	(0,003)
Fullført høyere utdanning 24 år	0,090	(0,286)	0,065	(0,247)	-0,025**	(0,003)
Andre kontroller						
Ungdomsledighet i bosteds-kommunen	0,039	(0,015)	0,041	(0,016)	0,002**	(0,000)
Observasjonsår	2009,402	(4,025)	2009,119	(4,274)	-0,282**	(0,026)
Kvinne	0,508	(0,500)	0,393	(0,488)	-0,115**	(0,003)
Verken under utdanning eller i arbeid	0,243	(0,429)	0,302	(0,459)	0,059**	(0,003)
Helserelatert ytelse ved tilgang	0,517	(0,500)	0,183	(0,387)	-0,334**	(0,003)
N	126602		31199		157801	

I tabell 4.6 har vi derfor igjen tatt utgangspunkt i alle nye registreringer av nedsatt arbeidsevne med en varighet på minst seks måneder (som i tabell 4.5). Denne gangen har vi delt dem inn i to grupper etter hvorvidt de mottar ytelser seks måneder etter registrering: de som fortsatt mottar ytelser, og de som ikke gjør det. Mønsteret i forskjeller mellom dem som fortsatt mottar ytelser etter seks måneder, og dem som ikke gjør det, speiler i stor grad forskjellene vi så i tabell 4.5: De som ikke mottar ytelser etter seks måneder, har foreldre med lavere utdanning og inntekt og høyere stønadsmottak, de er i større grad innvandret fra land utenfor Europa, og de har også selv lavere inntekt og utdanning og høyere stønadsmottak de siste tre årene. De er dog i høyere grad selv i gang med utdanning – og de er yngre – enn dem som mottar ytelser seks måneder inn i forløpet. Mønsteret er kvalitativt sett identisk med forskjellene vi ser i tabell 4.5, men forskjellene når vi ser på ytelsesmottak etter seks måneder, er mindre enn forskjellene når vi ser på hvorvidt man allerede mottok helserelevante ytelser da man ble registrert med nedsatt arbeidsevne.

4.6 Sammendrag

Vi studerer inngangen til nye tilfeller av nedsatt arbeidsevne i den unge befolkningen i årene mellom 2002 og 2016. Det er en svak vekst i antallet nye tilfeller i perioden sett under ett, men den finner hovedsakelig sted i de første årene etter 2002. Blant de aller yngste – 18–19-åringene – er det en jevn vekst gjennom hele perioden, mens utviklingen for 20-åringene er nokså flat. Veksten i antallet nye tilfeller i perioden er altså i hovedsak drevet av en vekst blant de aller yngste.

De *bivariate sammenhengene* viser at både foreldrenes og individenes egen utdanning har stor betydning for sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne. Sammenlignet med dem med to foreldre uten høyere utdanning har ikke de med én forelder med høyere utdanning så mye lavere sannsynlighet for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne, mens de med to foreldre med høyere utdanning har rundt halvparten så stor sannsynlighet. Sammenhengen ser ut til å være nokså lik mellom kjønn og også på tvers av alder, selv om den ser ut til å være noe sterkere blant de yngste. For dem som ikke har fullført videregående opplæring, er sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne om lag fire ganger så høy blant 20–24-åringene og rundt dobbelt så høy blant 25–29-åringene. Blant dem som verken er under utdanning eller i arbeid, er sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne mer enn seks ganger høyere i den yngste aldersgruppen og mellom fire og seks ganger høyere i de

eldre aldersgruppene. I de eldre aldersgruppene er sammenhengen sterkest for menn.

Den *multivariate analysen* bekrefter dette bildet. Blant de yngste vil det å ha én forelder med høyere utdanning være forbundet med en 45 prosents reduksjon i sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne for menn og 37 prosents reduksjon for kvinner i den yngste aldersgruppen. Sammenhengen mellom nedsatt arbeidsevne og foreldrenes utdanning er svakere i de eldre aldersgruppene, noe som kan skyldes både at vi her kontrollerer for individenes egen utdanning, og at individets egen aktivitet og inntektshistorikk med alderen blir mer informativ relativt til foreldrenes. Betydningen av foreldrenes pensjonsgivende inntekt i barneårene er nokså stabilt negativ på tvers av aldersgrupper og kjønn. Å være under utdanning er gjennomgående forbundet med en total reduksjon av sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne i de yngste aldersgruppene når vi holder andre kjennetegn konstant. Det samme gjelder fullføring av videregående opplæring i de eldre gruppene.

De andre opplysningene om individets bakgrunn og aktivitet er også av betydning for sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne, men de betyr mindre enn utdanning. Betydningen av disse opplysningene vil imidlertid overdrives i en modell uten utdanningskontroller. Denne merverdien av å kunne koble på registre fra andre administrative datakilder vil gå tapt om man kun bruker data NAV har direkte tilgang til.

Når vi ser på forskjeller mellom dem som blir registrert med nedsatt arbeidsevne, etter ytelsestype og -mottak etter seks måneder, finner vi at de som mottok helserelaterte ytelser da de ble registrert med nedsatt arbeidsevne, og de som fortsatt mottar ytelser etter seks måneder, generelt har foreldre med høyere utdanning og inntekt og lavere stønadsmottak, og også selv har høyere utdanning og inntekt og lavere stønadsmottak, enn den mer sammensatte gruppen av dem som blir registrert med nedsatt arbeidsevne uten samtidig å motta helserelaterte ytelser, eller som seks måneder etter registrering ikke mottar noen ytelser fra NAV.

5 Hvordan går det med personer som blir registrert med nedsatt arbeidsevne?

5.1 Innledning

Mens vi i forrige kapittel undersøkte hvilke faktorer som er med på å forklare hvorfor unge *kommer inn* i gruppen med nedsatt arbeidsevne, tar vi i dette kapittelet sikte på å forklare hvorfor unge *forlater* gruppen med nedsatt arbeidsevne. Vi er spesielt interessert i å undersøke hvilken rolle deltakelse på arbeidsrettede tiltak spiller for denne gruppen. Arbeidsrettede tiltak er et av de viktigste virkemidlene myndighetene har for å hjelpe personer som i dag står utenfor arbeid, til å komme inn i arbeidslivet. Personer med nedsatt arbeidsevne er klart prioritert i tildelingen av tiltaksplasser, og ungdom er spesielt prioritert gjennom forskjellige ungdomsgarantier. Mens det finnes noen studier som ser på effekten av arbeidsrettede tiltak for personer med nedsatt arbeidsevne generelt (Markussen og Røed (2014); Westlie (2008)), er det lite kunnskap om hvordan tiltakene fungerer for unge med nedsatt arbeidsevne spesielt. Tatt i betraktning den relativt høye og voksende andelen unge som får vedtak om nedsatt arbeidsevne, er slik kunnskap viktig for å sikre en mest mulig effektiv bruk av ressursene – og ikke minst for å gi de unge en best mulig sjanse i arbeidsmarkedet.

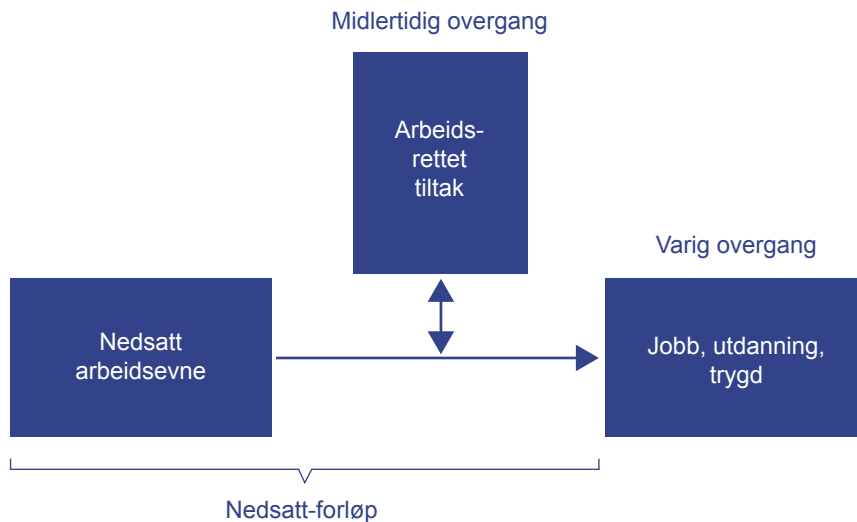
5.2 Problemstilling og metode

Formålet med analysene i dette kapittelet er generelt å frambringe mer kunnskap om hvordan det går med de unge med nedsatt arbeidsevne. Hvor i arbeidsmarkedet er de når perioden med nedsatt arbeidsevne tar slutt? Hvilke faktorer ser ut til å påvirke hvorvidt de går over til jobb eller utdanning, og hvilke faktorer er forbundet med overgang til mer permanente trygdeytelser, som uføretrygd? Vi er spesielt interessert i å se på om deltakelse på arbeidsrettede tiltak påvirker sannsynligheten for at unge med nedsatt arbeidsevne kommer over i jobb, utdanning eller trygd, og om vi kan se forskjeller mellom de ulike arbeidsrettede tiltakene.

For å undersøke dette benytter vi oss av forløpsanalyse. Utgangspunktet for en forløpsanalyse er varigheten av en tilstand eller et forløp, i vårt tilfelle varigheten av en registrering med nedsatt arbeidsevne. En rekke studier viser at tiden man tilbringer utenfor arbeidslivet, påvirker sannsynligheten for å komme tilbake til arbeidslivet igjen – jo lengre tid man tilbringer uten arbeid, desto vanskeligere er det å komme i jobb (se f.eks. Røed og Zhang (2003) for en analyse av norske arbeidsledige). I en forløpsanalyse tar man direkte hensyn til dette og modellerer tiden det tar til en overgang finner sted, såkalt varighetsavhengighet, separat fra andre variabler som kan påvirke sannsynligheten for en overgang, slik som individuelle kjennetegn, miljøet rundt og konjunkturer.

Vi tar utgangspunkt i unge som allerede er registrert med nedsatt arbeidsevne, og følger dem måned for måned fra det tidspunktet de blir registrert, til de forlater tilstanden. Perioden de unge er registrert med nedsatt arbeidsevne, kaller vi et nedsatt-forløp. Noen unge endrer ikke tilstand og forblir registrert med nedsatt arbeidsevne i løpet av den lange perioden vi observerer dem. Andre igjen finner seg en jobb eller starter i utdanning, eller de går over på andre trygdeytelser som uføretrygd. Mens de unge er registrert med nedsatt arbeidsevne, kan de delta på arbeidsrettede tiltak. Overganger til tiltak kaller vi midlertidige overganger, og perioden med tiltaksdeltakelse utgjør et midlertidig forløp. Først når de går over til jobb, utdanning eller trygd, sier vi at overgangen er varig, og avslutter nedsatt-forløpet. Figur 5.1 viser mulige overganger og forløp i analysen vår. Hvis de unge går over til andre tilstander enn de tre nevnt over, sensurerer vi forløpet. Det vil si at vi slutter å følge ungdommene uten å registrere en overgang. I tillegg sensurerer vi forløp som fortsatt pågår ved slutten av observasjonsperioden. Dette gjør det mulig å inkludere *alle* unge som blir registrert med nedsatt arbeidsevne i løpet av perioden vi observerer dem, og ikke bare dem som faktisk går over i en annen tilstand, uten at vi behøver å anta noe om når forløpet eventuelt kommer til å avsluttes i framtiden. Denne egenskapen ved forløpsanalyse kan være spesielt relevant når vi ser på unge med nedsatt arbeidsevne. Bragstad og Sørbø (2015) finner at mange unge tilbringer svært lange perioder med nedsatt arbeidsevne: Over 40 prosent er fortsatt registrert med nedsatt arbeidsevne tre og et halvt år etter førstegangsregistrering.

Figur 5.1 Oversikt over overganger og forløp i modellen

En felles utfordring for alle effektevalueringer basert på ikke-eksperimentelle data er seleksjonsproblemet. Det er ikke tilfeldig hvem som deltar på tiltak eller ikke. For eksempel kan det være slik at de som deltar på tiltak, også er de som har størst problemer med å finne seg jobb på egen hånd, for eksempel på grunn av lave formelle kvalifikasjoner. Eller det kan være at det er de som i utgangspunktet er mest motivert for å komme i jobb, eller som har best helse, som deltar på tiltak. En del av disse egenskapene, som formelle kvalifikasjoner, har vi informasjon om i dataene våre og kan kontrollere for. Andre egenskaper, som motivasjon og helse, kan vi derimot ikke observere i dataene våre. Hvis vi ikke tar tilstrekkelig hensyn til slik seleksjon, kan vi feilaktig tolke en seleksjonseffekt – at de som deltar på tiltak, har egenskaper som både påvirker sannsynligheten for å delta på tiltak og sannsynligheten for å få jobb – som en årsaks-sammenheng, altså at tiltaksdeltakelsen i seg selv endrer sannsynligheten for å få jobb.

For å kontrollere for slike uobserverte seleksjonseffekter benytter vi oss av metoden «Timing-of-Events» (Abbring og van den Berg, 2003). Enkelt forklart tar denne metoden utgangspunkt i når hendelser inntreffer, for å identifisere årsakssammenhenger. For eksempel: Hvis en som har deltatt på tiltak, raskt kommer i jobb, er det større sannsynlighet for at deltakelsen har hatt en effekt på jobbsannsynligheten, enn hvis det tar lang tid fra man deltar på tiltak, til man får seg jobb. I tillegg tar metoden høyde for at det finnes uobserverbare individ-faste kjennetegn som både kan påvirke sannsynligheten for å delta på tiltak og

sannsynligheten for å få jobb, som forklart i eksempelet over med motivasjon. Dette gjør vi ved eksplisitt å modellere sannsynligheten for å delta på tiltak og sannsynligheten for å få jobb og åpne opp for at det er de samme uobserverte egenskapene som kan påvirke begge disse sannsynlighetene. Dette gjør at vi kommer noe nærmere den kausale effekten av å delta på tiltak.

Modellen vi bruker, er en såkalt «multivariat blandet diskret-tid proporsjonal hasardrate»-modell. Hver måned de unge er registrert med nedsatt arbeidsevne, registrerer vi hvorvidt de har gått over i en annen tilstand. Denne overgangs-sannsynligheten avhenger av hvor lang tid de unge allerede har hatt nedsatt arbeidsevne (varighetsavhengighet), og av observerbare og uobserverbare kjennetegn. Av observerbare kjennetegn inkluderer vi alder, kjønn, innvandrers-status, foreldres utdanning og inntekt, bosted, tidligere arbeidsmarkedshistorie, kalenderår, kvartal og lokal ledighetsrate. Vi antar at de uobserverte variablene følger en diskret fordeling med støtte i form av massepunkter, som anbefalt av Heckman og Singer (1984). Antall massepunkter blir bestemt underveis i maksimeringsprosessen sammen med de andre parameterne (Gaure mfl., 2007).²⁰ En mer detaljert beskrivelse av modellapparatet er å finne i online-appendikset.

Som vi skal vise under, er det ikke uvanlig å delta på tiltak i flere perioder i løpet av samme periode med nedsatt arbeidsevne. Det er imidlertid ikke rett fram å modellere slike gjentatte tiltaksperioder; å ha deltatt på tiltak tidligere kan påvirke både sannsynligheten for å delta på tiltak senere og effektene av disse tiltakene. Vi fokuserer derfor på effekten av det første tiltaket og sensurerer forløp som har overgang til et nytt tiltak etter det første. I analysen skiller vi også mellom tiltakseffekter som inntreffer *under* tiltaksdeltakelsen og *etter* tiltaksdeltakelsen. Dette gjør vi fordi mye forskningslitteratur peker på såkalte innlåsnings effekter av tiltak (se for eksempel Røed og Raaum (2006)) på den måten at det er forventet at man skal gjennomføre det man starter på. Mens tiltaket pågår, kan man dermed ha mindre tid til å søke ordinære jobber, eller man kan ønske å fullføre tiltaket man har startet på. Etter at tiltaket er avsluttet, kan sannsynligheten for å få jobb øke igjen, for eksempel på grunn av økt formell eller jobbspesifikk humankapital, bedre informasjon eller større nettverk. Analysen tar ikke hensyn til såkalt ex-ante-effekter, det vil si effekter som realiseres før en mulig tiltaksdeltakelse. For eksempel kan det være slik at det å måtte delta på tiltak i seg selv oppleves som en trussel eller straff, slik at man anstrenger seg mer for å komme i jobb før tiltaket starter. Blant annet finner

---

20 Antall massepunkter økes gradvis i maksimeringen og antas å ha nådd optimum når log-likelihooden ikke lenger kan økes med mer enn 0,01.

Maibom et al. (2014) at trusselen om deltakelse på arbeidsmarkedstiltak var med på å forklare mye av den positive effekten av tidlig aktivisering av unge arbeidsledige i Danmark.

5.3 Utvalg og deskriptiv statistikk

Vi velger ut alle nye forløp med nedsatt arbeidsevne fra 2002 og setter som vilkår at personene må være mellom 18 og 29 år når forløpet starter. Med «nye» forløp mener vi at personen ikke kan ha vært registrert med nedsatt arbeidsevne de siste seks månedene før forløpet starter. Som i forrige kapittel slår vi sammen tilstandene rehabilitering, attføring, tidsbegrenset uførestønad og yrkeshemmet for å få sammenlignbare grupper før og etter innfasingen av arbeidsavklaringsbegrepet i 2009. Personer som er registrert med at de mottar uføretrygd samtidig som de er registrert med nedsatt arbeidsevne, regner vi som uføretrygdede og tar dem ut av utvalget. I tillegg utelater vi forløp som starter med tiltaksdeltakelse. Årsaken til dette er at metoden vi benytter – Timing-of-Events – eksplisitt utnytter tidspunktet for tiltaksdeltakelse og krever at personene tilbringer noe tid med nedsatt arbeidsevne før de deltar på et tiltak. En del av registrene er kun oppdatert til desember 2014. Vi setter derfor desember 2012 som siste måned et nytt forløp med nedsatt arbeidsevne kan starte. Det betyr at vi følger alle individer i minimum to år. Dette gir oss 117 894 forløp med nedsatt arbeidsevne, fordelt på 99 385 personer.

Underveis i forløpet med nedsatt arbeidsevne kan personene delta på arbeidsrettede tiltak. Vi grupperer tiltakene på samme måte som i Bragstad og Sørbø (2015): avklaring, oppfølging, opplæring, arbeidspraksis, lønnstilskudd, varig tilrettelagt arbeid og annet. Beskrivelser av de ulike tiltakene står i tekstboksen under. I selve effektanalysene konsentrerer vi oss om fire av tiltakene som tilbys unge med nedsatt arbeidsevne: opplæringstiltak, arbeidspraksis, oppfølgings-tiltak og lønnstilskudd. Tiltaksdeltakelsen regnes som en del av forløpet med nedsatt arbeidsevne. Forløpet avsluttes når personen ikke lenger er registrert med nedsatt arbeidsevne tre måneder i strekk. Etter at forløpet er avsluttet, registrerer vi hvor i arbeidsmarkedet personene befinner seg. Vi gir personene tre måneder på å gå over i en annen tilstand. Tilstandene er gjensidig utelukkende, og vi gir følgende prioriteringer dersom samme person er registrert i flere tilstander samtidig:

1. uføretrygd: personer registrert med foreløpig eller permanent uføretrygd
2. jobb: personer registrert med et arbeidsforhold i ATM-LTO, eller registrert som delvis sysselsatt i arbeidssøkerregisteret
3. utdanning: personer registrert med igangværende utdanning i Nasjonal utdanningsdatabase
4. fødsels- eller sykepenger: personer registrert som mottakere av fødsels- eller sykepenger
5. arbeidsledig: personer registrert i arbeidssøkerregisteret som helt ledig eller ordinær tiltaksdeltaker, uavhengig av mottak av dagpenger
6. arbeidsavklaringspenger: personer registrert som mottakere av arbeidsavklaringspenger eller rehabiliteringspenger *uten* samtidig å være registrert med nedsatt arbeidsevne (etter mars 2010)
7. sosialhjelp: personer registrert som mottakere av sosialhjelp

Til sist har vi en kategori som vi kaller «jobb etter inntektskriteriet». ATM-LTO-registeret har noen kvalitetsutfordringer når det gjelder inn- og utmeldinger av arbeidsforhold i form av forsinkelser. Registeret inkluderer heller ikke små arbeidsforhold eller selvstendig næringsdrivende, slik at vi mister noen potensielle arbeidsforhold. En alternativ måte å definere overgang til jobb på er derfor å bruke yrkesinntekt i løpet av året og se om denne overstiger en viss sum. Dette gjør vi på følgende måte: Vi teller antall måneder en person kan være i jobb i løpet av det aktuelle året (det vil si antall måneder personen ikke er registrert som ufør eller arbeidssøkende / med nedsatt arbeidsevne), og deler så årlig yrkesinntekt på disse månedene. Hvis månedlig yrkesinntekt overstiger 5000 kroner, sier vi at vedkommende har gått over i «jobb etter inntektskriteriet». Denne tilstanden er bare definert for personer som ikke har gått over til noen av de andre tilstandene over, og kommer derfor i tillegg til disse kategoriene.

Avklaringstiltak (AVKL) tilbys personer som har behov for mer omfattende bistand enn den arbeids- og velferdsetaten kan tilby. Formålet er å kartlegge og vurdere tiltaksdeltakerens arbeidsevne og eventuelle ytterligere behov for bistand til å komme inn på arbeidsmarkedet. Avklaringstiltak varer inntil fire uker, men kan forlenges med inntil åtte uker. Det mest brukte avklaringstiltaket i utvalget vårt er avklaring i skjermet virksomhet.

Oppfølgingstiltak (OPPF) tilbys personer som har behov for mer omfattende formidlings- og oppfølgingsbistand enn det arbeids- og velferdsetaten kan tilby. Formålet er å gi tiltaksdeltakeren bistand med sikte på å skaffe seg eller beholde arbeid. Varighet er inntil seks måneder, men kan forlenges i ytterligere seks måneder og ved særlig behov i inntil tre år. De oftest brukte oppfølgingstiltakene i utvalget vårt er arbeid med bistand, individuell oppfølging og jobbklubb.

Opplæringstiltak (OPPL) skal bidra til økt kompetanse blant tiltaksdeltakerne. Slike tiltak gis både i form av kortere arbeidsmarkedskurs (AMO), som kvalifisering i arbeidsmarkedsbedrift eller i det ordinære utdanningssystemet. Ordinær utdanning har en varighet på inntil tre år, kvalifisering i arbeidsmarkedsbedrift inntil to år, mens AMO-kurs som regel varer inntil ti måneder med mulighet for forlengelse på inntil seks måneder. I utvalget vårt er ordinær utdanning det mest brukte opplæringstiltaket, etterfulgt av AMO-kurs, mens kvalifisering i arbeidsmarkedsbedrift utgjør omtrent seks prosent.

Arbeidspraksistiltak (ARB) har som formål å prøve ut tiltaksdeltakerens muligheter på arbeidsmarkedet, gi relevant arbeidserfaring og styrke muligheten til å få ordinært arbeid. Arbeidspraksis kan både gis i ordinær og skjermet virksomhet. Varighet av ordinær arbeidspraksis er inntil ett år, men kan forlenges med ytterligere ett år for personer med nedsatt arbeidsevne. I utvalget vårt er nærmere 60 prosent av arbeidspraksistiltakene i ordinær sektor, mens litt over 40 prosent er i skjermet sektor.

Lønnstilskudd (LT) gis til arbeidsgivere som ansetter personer som har problemer med å komme inn på arbeidsmarkedet på ordinære lønns- og arbeidsvilkår. Målet er fast ansettelse i ordinær virksomhet. Lønnstilskudd kan gis i både privat og offentlig virksomhet, og tiltaksdeltakeren skal utføre ordinære arbeidsoppgaver. Lønnstilskudd gis vanligvis i inntil ett år, men tilskuddet kan gis i inntil tre år for personer med nedsatt arbeidsevne. Personer med varig nedsatt arbeidsevne kan innvilges lønnstilskudd av ubestemt varighet. I utvalget vårt mottar i overkant av syv prosent av lønnstilskuddsmottakerne tilskudd av ubestemt varighet.

Tilrettelagt arbeid (TILR) er rettet mot personer som enten er eller kommer til å bli uførepensjonister. Tiltaket foregår som regel i skjermet sektor, og det er ingen tidsbegrensning på disse tiltakene.

Andre tiltak (ANN) er en restkategori som inneholder tiltak som ikke hører hjemme under noen av de andre kategoriene. Eksempler på tiltak i denne gruppen er arbeidsrettet rehabilitering, egenetablering og offentlige sysselsettingstiltak.

Kilde: NAV

I analysene er vi først og fremst interessert i overganger til trygd, utdanning og jobb. Som vist i tabell 5.1 inkluderer vi her jobb som definert etter inntektskriteriet. I tillegg definerer vi personer som mottar syke- eller fødselspenger, som at de er i jobb, siden disse ytelsene gis på vilkår av at man har et aktivt arbeidsforhold. Som trygd definerer vi overganger til uføretrygd, arbeidsavklaringspenger og sosialhjelp. Overgang til utdanning inkluderer alle typer utdanninger registrert i Nasjonal utdanningsdatabase, både heltids- og deltidsutdanninger på

alle nivå. Forløp som går over i andre tilstander enn trygd, utdanning eller jobb, avslutter vi uten en registrert overgang; vi sier at vi sensurerer dem. Vi har bare komplette data fram til desember 2014, og en del forløp blir sensurert fordi tidsvinduet vårt avsluttes.

Tabell 5.1 viser overganger i utvalget vårt, som definert i prioriteringen over. 14 prosent av nedsatt-forløpene ender med overgang til en trygdetilstand, først og fremst uføretrygd eller sosialhjelp. Nærmere en tredjedel går over til jobb, mens om lag 10 prosent går over til utdanning. Over 40 prosent av forløpene er sensurert. Nærmere halvparten av disse skyldes overgang til et nytt tiltak, mens cirka 12 prosent blir ordinære arbeidssøkere eller tiltaksdeltakere.

Tabell 5.1 Observert tilstand etter endt nedsatt-forløp

Tilstand	Antall	Prosent	Utfall
Uføretrygd	8 602	7,3	Trygd (14,4 %)
Mottak av sosialhjelp	7 193	6,1	
Mottak av arbeidsavklaringspenger	1 115	1,0	
Jobb	20 611	17,5	Jobb (32,5 %)
Jobb – inntekt	12 900	11,0	
Mottak av fødsels-/sykepenger	4 729	4,0	
Utdanning	11 481	9,7	Utdanning (9,7 %)
Arbeidsledig	13 629	11,6	Sensurert (43,5 %)
Ukjent	5 852	5,0	
Sensurert (tid)	9 565	8,1	
Sensurert (nytt tiltak)	22 217	18,8	
Totalt	117 894	100	

Tabell 5.2 viser at litt under halvparten av forløpene i utvalget vårt inneholder én eller flere perioder med tiltaksdeltakelse. Opplæringstiltak og arbeidspraksis peker seg klart ut som de to største tiltakstypene som unge med nedsatt arbeidsevne deltar på, etterfulgt av oppfølgings- og avklaringstiltak. Kun fem prosent av tiltaksdeltakerne deltar på lønnstilskudd. Vi ser videre at forløp uten tiltaksdeltakelse oftere ender i overgang til enten jobb, trygd eller utdanning enn forløp med tiltaksdeltakelse. Unntaket er forløp med lønnstilskudd, der over halvparten av forløpene ender med overgang til jobb. Tiltaket varig tilrettelagt

arbeid skiller seg ut med lave andeler med overgang til jobb eller utdanning og svært høy andel med overgang til trygd. Dette speiler målgruppen for tiltaket: personer som enten mottar eller kommer til å motta uføretrygd i nær framtid. Vi ser også at flere tiltak ofte brukes i ett og samme forløp: Over 40 prosent av forløpene med tiltak går over til et nytt tiltak. Avklaringstiltakene peker seg ut med klart høyest andel med overgang til nytt tiltak, noe som tyder på at disse tiltakene ofte brukes som første tiltak i en kjede av flere.

Tabell 5.2 Observert tilstand etter endt nedsatt-forløp, etter tiltaksdeltakelse

	Antall	Overgang til ... (%)					
		Trygd	Jobb	Utd.	Andre tilstander	Nytt tiltak	Tid
Forløp uten tiltak	64 207	19,0	40,4	12,5	22,1		6,1
Forløp med tiltak	53 687	8,8	22,9	6,5	9,9	41,4	10,5
– oppfølging	6 410	12,4	23,6	3,6	9,7	37,5	13,2
– arbeidspraksis	16 677	11,2	18,6	4,5	9,0	44,7	12,1
– opplæring	21 134	4,6	26,7	10,9	11,4	38,4	8,1
– lønnstilskudd	2 480	5,6	51,5	3,4	16,7	14,2	8,6
– avklaring	5 804	9,6	9,2	1,6	5,2	61,2	13,2
– tilrettelagt arbeid	441	75,5	5,9	0,9	4,1	9,3	4,3
– annet	741	8,6	26,5	4,9	9,0	38,5	12,6
Totalt	117 894	14,4	32,4	9,7	16,5	18,8	8,1

Varighet er en sentral størrelse i analysen vår. Tabell 5.3 viser gjennomsnittlig varighet i utvalget, delt inn etter om forløpet omfatter tiltaksdeltakelse eller ikke, og etter overgang. Vi ser at unge tilbringer relativt mange måneder med nedsatt arbeidsevne før en eventuell overgang. I snitt er de registrert med nedsatt arbeidsevne i 33 måneder før overgang til trygd, 20 måneder før overgang til jobb og 18 måneder før overgang til utdanning. Vi ser også at gjennomsnittlig ventetid før de eventuelt deltar på tiltak, er relativt lang, med et gjennomsnitt på 18 måneder for tiltaksdeltakerne sett under ett. Her er det imidlertid viktig å huske på at vi utelater forløp som starter med tiltaksdeltakelse, noe som er med på å trekke gjennomsnittet opp, og at vi i tillegg har med forløp som fortsatt pågår ved slutten av observasjonsperioden (sensurert pga. tid). Når det gjelder varigheten av selve tiltakene, speiler de i stor grad regelverket.

Avklaringstiltakene har klart kortest varighet, med et gjennomsnitt på 1,5 måneder. Opplæringstiltakene består både av korte AMO-kurs og lengre utdanningsløp og har en gjennomsnittlig varighet på 13 måneder.

Siste kolonne i tabell 5.3 viser varigheten av det etterfølgende jobbforløpet for unge med nedsatt arbeidsevne som kommer i jobb. Denne er basert på jobbforløp i ATM-LTO og inkluderer altså ikke jobb etter inntektskriteriet eller mottak av syke- eller fødselspenger. Gjennomsnittlig varighet av det etterfølgende jobbforløpet er cirka to år. Unge uten tiltakserfaring blir noe lenger i arbeidsmarkedet enn unge med tiltakserfaring, med unntak av unge som har deltatt på lønnstilskudd.

Tabell 5.3 Gjennomsnittlig varighet for forløp og overganger, etter tiltaksdeltakelse

	Gjennomsnittlig varighet (md.)					
	... til tiltak	... av tiltak	... til trygd	... til jobb	... til utd.	... av jobb
Forløp uten tiltak			28,80	14,62	12,12	26,29
Forløp med tiltak*	17,89	9,15	44,96	30,41	30,48	24,17
– oppfølging	19,97	8,93	46,50	30,40	22,91	22,16
– arbeidspraksis	17,36	7,32	43,26	26,45	22,48	23,16
– opplæring	16,43	13,08	46,72	33,97	34,60	24,78
– lønnstilskudd	21,56	7,85	47,78	28,07	29,93	30,43
– avklaring	19,99	1,50	48,27	22,43	14,87	20,14
– tilr. arbeid	28,43	10,70	39,89	43,12	36,25	15,25
– annet	18,57	3,53	40,52	25,92	20,83	24,34

* Gjennomsnittlig varighet for forløp med tiltak for overgang til jobb, utdanning eller trygd inkluderer selve tiltaksdeltakelsen.

Tabell 5.4 viser observerte kjennetegn for personene i utvalget vårt, delt inn etter tiltaksdeltakelse eller ikke. Vi ser at tiltaksdeltakerne skiller seg svært lite fra dem som ikke deltar på tiltak. Tiltaksdeltakerne har en noe høyere andel som var under utdanning året før, og en lavere andel som mottok en helse-relatert ytelse ved starten av nedsatt-forløpet. Ellers ser de to gruppene relativt like ut.

Tabell 5.4 Observerbare kjennetegn, etter tiltaksdeltakelse. Målt ved start av nedsatt-forløp. Standardavvik i parentes

	Uten tiltak	Med tiltak
Individuelle kjennetegn		
kvinne	0,479 (0,500)	0,484 (0,500)
innvandrere med ikke-europeisk bakgrunn	0,068 (0,252)	0,059 (0,235)
alder	23,691 (3,194)	23,567 (3,275)
fullført videregående opplæring	0,341 (0,474)	0,329 (0,470)
Foreldrebakgrunn		
minst én forelder med høyere utdanning	0,222 (0,416)	0,230 (0,421)
foreldres samlede inntekt da barnet var 7–17 år, målt i G:		
– yrkesinntekt	8,392 (4,272)	8,398 (4,228)
– overføringer	2,427 (2,030)	2,421 (1,956)
Aktivitet før nedsatt-registrering		
under utdanning året før	0,401 (0,490)	0,450 (0,497)
mottar helserelatert ytelse ved starten av forløpet	0,514 (0,499)	0,424 (0,494)
inntekt tre siste år før nedsatt-registrering, målt i G:		
– yrkesinntekt	1,515 (1,709)	1,419 (1,679)
– skattefrie overføringer	0,394 (0,510)	0,376 (0,475)
– skattepliktige overføringer	0,247 (0,481)	0,247 (0,485)
Antall forløp	64 207	53 687
Antall personer	55 968	51 731

Dersom vi i stedet ser nærmere på de ulike tiltakstypene, som vist i tabell 5.5, finner vi derimot større forskjeller. Kvinner deltar i større grad på opplærings-tiltak, men er sterkt underrepresentert blant deltakere på lønnstilskudd.

Lønnstilskuddsdeltakerne har også en relativt lav andel med ikke-europeisk bakgrunn sammenlignet med de andre tiltaksdeltakerne. Deltakere på opplæringstiltak ser ut til å være positivt selektert i form av at de i større grad har fullført videregående opplæring, de kommer fra hjem med høyere utdannede foreldre og høyere yrkesinntekt, og de har selv vært tettere knyttet til arbeidsmarkedet i forkant av nedsatt-forløpet. Deltakere på tilrettelagt arbeid skiller seg klart ut fra de øvrige tiltaksdeltakerne ved at de er yngre, har færre som har fullført videregående opplæring, og har en større andel som kommer rett fra utdanning. Dette er unge personer som har så store helseproblemer at de høyst sannsynlig kommer til å få innvilget uføretrygd i nær framtid.

Tabell 5.5 Observerbare kjennetegn, etter tiltaksgruppe. Målt ved start av nedsatt-forløp. Standardavvik i parentes

	Opp- følging	Arbeids- praksis	Opp- læring	Lønns- tilskudd	Avkla- ring	Tilr. arbeid	Annet
Ind. kjennetegn							
kvinne	0,451 (0,498)	0,490 (0,500)	0,519 (0,500)	0,247 (0,431)	0,479 (0,500)	0,379 (0,486)	0,587 (0,493)
innv. med ikke- europeisk bakgr.	0,057 (0,232)	0,056 (0,229)	0,062 (0,241)	0,046 (0,209)	0,068 (0,251)	0,036 (0,187)	0,043 (0,203)
alder	23,323 (3,255)	23,019 (3,325)	24,017 (3,162)	23,810 (3,114)	23,723 (3,323)	21,456 (3,067)	24,389 (3,156)
fullført vgs.	0,266 (0,442)	0,246 (0,430)	0,433 (0,496)	0,333 (0,471)	0,251 (0,434)	0,188 (0,391)	0,426 (0,495)
Foreldrebakgrunn							
minst én forelder med høyere utd.	0,216 (0,411)	0,207 (0,406)	0,269 (0,443)	0,189 (0,392)	0,191 (0,393)	0,234 (0,424)	0,182 (0,386)
foreldres inntekt da barnet var 7–17 år, målt i G:							
– yrkesinntekt	8,200 (4,051)	8,130 (4,530)	8,785 (4,122)	8,414 (3,973)	7,982 (3,915)	8,398 (4,445)	8,344 (3,796)
– overføringer	2,560 (1,993)	2,509 (1,945)	2,269 (1,932)	2,290 (1,955)	2,652 (1,998)	2,239 (1,847)	2,311 (1,932)
Aktivitet før nedsatt-reg.							
under utdanning året før	0,468 (0,499)	0,479 (0,500)	0,440 (0,496)	0,409 (0,492)	0,392 (0,488)	0,732 (0,443)	0,343 (0,475)
mottar helserelatert ytelse ved starten av forløpet	0,398 (0,489)	0,416 (0,492)	0,422 (0,493)	0,332 (0,499)	0,514 (0,499)	0,399 (0,490)	0,503 (0,500)

	Opp- følging	Arbeids- praksis	Opp- læring	Lønns- tilskudd	Avkla- ring	Tilr. arbeid	Annet
gj.sn. inntekt tre siste år før ned- satt-reg., målt i G:							
– yrkesinntekt	1,097 (1,433)	1,064 (1,469)	1,814 (1,832)	1,622 (1,666)	1,273 (1,582)	0,494 (1,023)	1,911 (1,837)
– skattefrie overf.	0,386 (0,467)	0,402 (0,476)	0,353 (0,476)	0,314 (0,425)	0,407 (0,498)	0,374 (0,370)	0,315 (0,435)
– skattepl. overf.	0,275 (0,509)	0,245 (0,489)	0,232 (0,465)	0,268 (0,494)	0,272 (0,512)	0,178 (0,418)	0,279 (0,520)
Antall forløp	6410	16 677	21 134	2480	5804	441	741
Antall personer	6348	16 396	20 836	2467	5780	439	741

I den videre analysen konsentrerer vi oss om fire tiltaksgrupper: oppfølging, arbeidspraksis, opplæring og lønns-tilskudd. Vi ser bort fra avklaringstiltak, fordi disse tiltakene ofte brukes som første tiltak i en kjede av flere og derfor heller bør studeres som ledd av en tiltakskjede. I tillegg utelater vi tilrettelagt arbeid, siden disse tiltakene først og fremst er forbeholdt personer som enten mottar eller kommer til å motta uføretrygd, og utfallet for disse deltakerne vil på mange måter allerede være bestemt. I modellen innebærer dette at vi sensurerer forløp som går over til andre tiltak enn de fire nevnt over. I tillegg slår vi sammen utfallene jobb og utdanning. Begge disse to overgangene kan regnes som suksess, og sammenslåingen gjør den estimerte modellen betraktelig mindre kompleks.

5.4 Resultater

I dette avsnittet viser vi de viktigste resultatene fra estimeringen av forløpsmodellen vi skisserte i avsnitt 2. Den foretrukne modellen har fem massepunkter i heterogenitetsfordelingen. Vi starter med å vise effekten det å delta på de arbeidsrettede tiltakene har for overgang til jobb/utdanning og trygd. Disse kan tilnærmet tolkes som kausale effekter, i den grad vi tror modellen fanger opp den uobserverte seleksjonen i tilstrekkelig grad. Videre ser vi på hvilke andre faktorer som er med på å forklare overgang til disse tilstandene, før vi til slutt ser nærmere på hvilke faktorer som påvirker hvorvidt de unge deltar på de ulike tiltakene.

Modellen består av totalt seks overganger som estimeres samtidig: overgang fra nedsatt arbeidsevne til hvert av de fire tiltakene og overgang til de to utfallene

jobb/utdanning og trygd. Som observerbare variabler inkluderer vi kjennetegnene som vist i tabell 5.4 og 5.5. I tillegg inkluderer vi varighet av nedsattforløp, lokal ungdomsledighet i bostedskommunen, bosted (landsdel) samt en variabel som måler hvorvidt den unge mottok en helserelatert ytelse den første måneden vedkommende var registrert med nedsatt arbeidsevne. For å fange opp nasjonale trender og sesongvariasjon inkluderer vi års- og kvartalsdummyer. Vi inkluderer alle variabler så fleksibelt som mulig, som dummyer som indikerer kategorier. En fullstendig liste av variablene vi har inkludert i estimeringen, med deskriptiv statistikk av estimeringsutvalget, er å finne i online-appendikset.

5.4.1 Effekten arbeidsrettede tiltak har på overgang til jobb/ utdanning og trygd

Tabell 5.6 viser hvilken effekt det å delta på et av de fire arbeidsrettede tiltakene har på overgang til trygd og jobb/utdanning. Effektene er målt opp mot å ikke delta på noen type tiltak. Fordi vi har en forløpsmodell, betyr en positiv koeffisient raskere overgang til et av utfallene, mens en negativ koeffisient vil si at de unge tilbringer lengre tid med nedsatt arbeidsevne før de går over til et av utfallene.

Estimatene er presentert som såkalte relative effekter og kan tilnærmet tolkes som prosentvise endringer i sannsynligheten for å ha en overgang i løpet av et veldig kort tidsrom (hasardrate), gitt at man ennå ikke har hatt en slik overgang. I tabell 5.6 vil en relativ effekt på 1 bety at tiltaket ikke har noen effekt på sannsynligheten for en overgang, mens relative effekter som er større/mindre enn 1, tilsvarer en økning/reduksjon i overgangssannsynligheten. For eksempel ser vi i tabell 5.6 at opplæringstiltak reduserer sannsynligheten for å gå over til jobb/utdanning med 8,2 prosent mens tiltaket pågår ($0,918 - 1 = -0,082$). Etter at tiltaket er over, øker imidlertid sannsynligheten for en slik overgang med 9,7 prosent ($1,097 - 1 = 0,097$). For å beregne effekten på den månedlige overgangssannsynligheten må vi i tillegg ta hensyn til nivået på overgangsraten samt nivået på de konkurrerende overgangsratene (til tiltak eller trygd).

Tabell 5.6 Effekten av deltakelse på arbeidsrettede tiltak på overgang til jobb/utdanning og trygd. Relative effekter. 95 prosent konfidensintervall i parentes

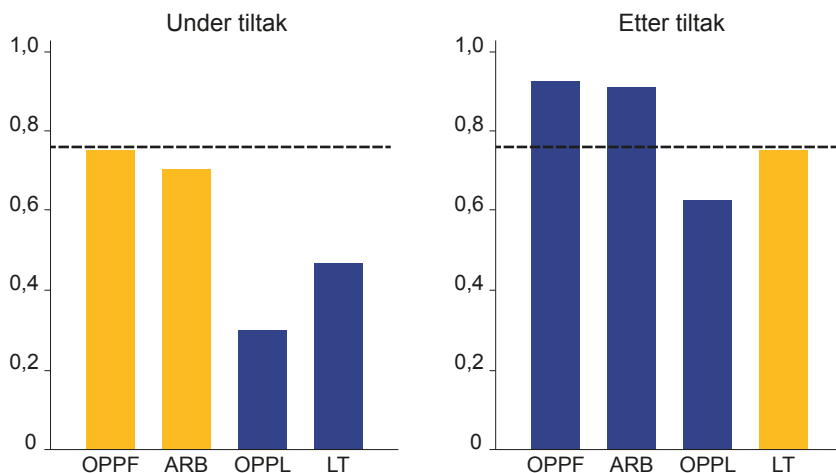
	Overgang til trygd		Overgang til jobb/utd.	
	Under tiltak	Etter tiltak	Under tiltak	Etter tiltak
oppfølging	0,995 [0,838 – 1,182]	1,223** [1,024 – 1,462]	1,378*** [1,264 – 1,502]	1,086 [0,979 – 1,205]
arbeidspraksis	0,932 [0,832 – 1,045]	1,202*** [1,071 – 1,348]	1,248*** [1,172 – 1,329]	0,987 [0,921 – 1,058]
opplæring	0,397*** [0,344 – 0,457]	0,826*** [0,718 – 0,949]	0,918 *** [0,874 – 0,964]	1,097*** [1,032 – 1,167]
lønnstilskudd	0,635*** [0,461 – 0,874]	0,998 [0,674 – 1,478]	3,300*** [2,987 – 3,645]	2,586*** [2,219 – 3,014]

Merknad: Modellen konvergente med fem massepunkter i heterogenitetsfordelingen. I tillegg til effektene av tiltakene kontrollerer vi for varighetsavhengighet, kjønn, alder, innvandrerbakgrunn, bosted, foreldres utdanningsnivå og inntekt, tidligere arbeidsmarkeds- og utdanningserfaring, lokal ledighet og kalenderår (se online-appendiks). *** indikerer signifikans på 1 %-nivå, ** på 5 %-nivå, * på 10 %-nivå.

For å lette tolkningen av estimatene har vi derfor regnet ut sannsynligheten for at en referanseperson som har vært registrert med nedsatt arbeidsevne i 6–10 måneder, har en overgang til hvert av utfallene (trygd og jobb/utdanning). Den stiplede linjen i figur 5.2 (5.3) viser sannsynligheten for overgang til trygd (jobb/utd.), gitt at en slik overgang ennå ikke har skjedd, for en person som ikke har deltatt på noe tiltak. Søylene viser deretter hvordan tiltaksdeltakelsen endrer denne sannsynligheten under og etter tiltaket når alt annet er holdt likt. De blå søylene viser effekter som er signifikant forskjellige fra referansepersonen, mens de gule søylene ikke er signifikant forskjellige.

Figur 5.2 viser effekten på overganger til trygd. Langs den vertikale akse måler vi overgangssannsynligheten. Det er viktig å huske at overgangssannsynligheten er en betinget sannsynlighet, her definert som sannsynligheten for at individet går over til trygd i løpet av en måned, dividert med sannsynligheten for at individet ennå ikke har gått over til noen tilstand. Sannsynligheten for at en mann som har vært registrert med nedsatt arbeidsevne i 6–10 måneder, og med de valgte referanseverdier på de observerbare variablene, går over til trygd i løpet av måneden, gitt at han fortsatt er registrert med nedsatt arbeidsevne og derfor ennå ikke har hatt noen overgang, er i underkant av 0,8 prosent.

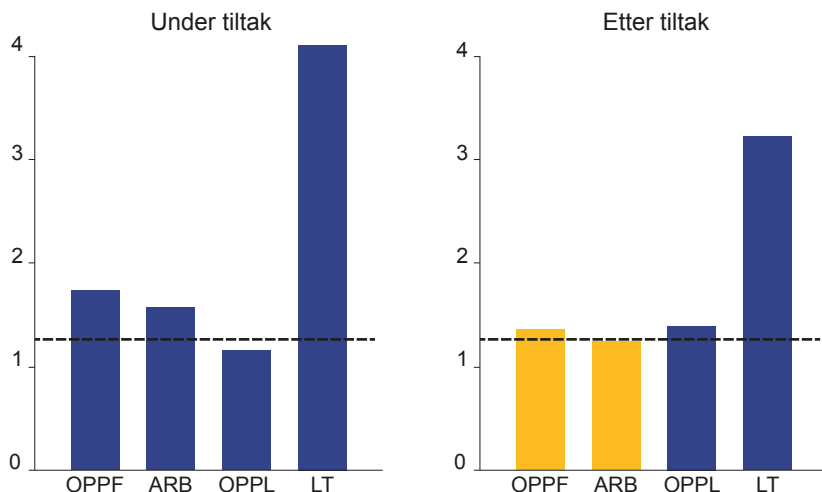
Figur 5.2 Effekten av arbeidsmarkedstiltak for overgang til trygd

Merknad: Stiplet linje viser overgangssannsynligheten for en ref.person som ikke deltar på noe tiltak, og som har vært registrert med nedsatt arbeidsevne mellom 6–10 mnd. Ref.person er mann, 22–25 år, bor på Østlandet, foreldre med lav utd. og inntekt, uten innvandrerbakgrunn, uten fullført vgs., ved gj.sn. lediget og i nederste tertil på alle inntektsvariabler.

Vi ser at både opplæringstiltak og lønnstilskudd er forbundet med innlåsnings-effekter: Mens de unge deltar på tiltaket, er sannsynligheten for at de går over til trygd, redusert med omtrent 60 prosent for opplæringstiltak og nærmere 40 prosent for lønnstilskudd sammenlignet med det å ikke delta på noe tiltak. Etter at tiltakene er avsluttet, finner vi imidlertid både positive og negative effekter av å ha deltatt på tiltak avhengig av tiltakstype. Deltakere på oppfølgingstiltak og arbeidspraksis har etter tiltaksdeltakelsen i overkant av 20 prosent høyere sannsynlighet for å gå over til trygd enn personer som ikke har deltatt på noe tiltak. For deltakere på opplæringstiltak reduseres derimot sannsynligheten for å gå over til trygd med omtrent 17 prosent etter at tiltaket er avsluttet. For lønnstilskudd finner vi ingen signifikante effekter for overgang til trygd etter tiltaksperioden.

Figur 5.3 Effekten av arbeidsmarkedstiltak for overgang til jobb/utd.

Merknad: Stiplet linje viser overgangssannsynligheten for en ref.person som ikke deltar på noe tiltak og som har vært registrert med nedsatt arbeidsevne mellom 6–10 mnd. Ref.person er mann, 22–25 år, bor på Østlandet, foreldre med lav utd. og inntekt, uten innvanderbakgrunn, uten fullført vgs., ved gj.sn. lediget og i nederste tertil på alle inntektsvariabler.

I figur 5.3 illustrerer vi effekten de arbeidsrettede tiltakene har på overgang til jobb eller utdanning. Noe overraskende finner vi så å si ingen innlåsnings-effekter av tiltaksdeltakelse på overgang til jobb og utdanning, snarere har unge med nedsatt arbeidsevne som deltar på tiltak, høyere sannsynlighet for å gå over til jobb eller utdanning mens tiltaket pågår, enn unge som ikke deltar på tiltak. Unntaket er deltakere på opplæringstiltak, som har omtrent 8 prosent lavere sannsynlighet for å gå over til jobb i tiltaksperioden. Oppfølgingstiltakene de unge i utvalget vårt deltar på, består i stor grad av «arbeid med bistand». I dette tiltaket får deltakerne bistand til å finne en egnet arbeidsplass og oppfølging i startfasen av et nytt arbeidsforhold. Dette kan være med på å forklare den positive effekten vi finner i tiltaksperioden. Det kan også være et uttrykk for at tiltak som er rettet mot personer med redusert arbeidsevne, i større grad enn ordinære tiltak brukes som et springbrett til arbeidslivet.²¹

Lønnstilskudd er forbundet med store positive effekter både under og etter at tiltaket er avsluttet. Dette er et resultat som deles av fleste studier av både ordinære arbeidsmarkedstiltak og tiltak rettet mot dem med redusert

²¹ En positiv effekt i tiltaksperioden kan også være en indikasjon på avskrekkelseeffekt, det vil si at de unge finner jobb for å unngå å delta på tiltaket.

arbeidsevne, også i internasjonal sammenheng. Blant annet finner Westlie (2008) positive effekter av lønnstilskudd både under og etter tiltaksperioden i sin studie av attføringstiltak. Målet med lønnstilskudd er at deltakerne skal fortsette å jobbe for bedriften som mottar tilskuddet, også etter at tilskuddsperioden er over, noe som kan forklare den positive effekten i tiltaksperioden. De deltakerne som ikke får fortsette i samme bedrift etter tilskuddsperioden, og som dermed returnerer til gruppen med nedsatt arbeidsevne, har imidlertid fortsatt betydelig høyere sannsynlighet for å gå over til jobb eller utdanning. Dette tyder på at tiltakseffekten av lønnstilskudd ikke utelukkende er en dødvektseffekt – altså at bedrifter ansetter personer de ville ha ansatt uansett. Likevel argumenteres det i litteraturen ofte for at lønnstilskudd har større grad av både dødvektseffekt og fortreningsseffekt enn de andre tiltakstypene.

5.4.2 Betydning av kontrollvariabler

Tabell 5.7 viser hvordan overgangsratene til trygd og jobb/utdanning henger sammen med observerte kjennetegn ved individene.

Tabell 5.7 Sannsynligheten for å gå over til trygd eller jobb/utdanning. Relative effekter. 95 prosent konfidensintervall i parentes

	Overgang til trygd	Overgang til jobb/utd.
Individuelle kjennetegn:		
kvinne	0,623*** [0,599–0,648]	0,926*** [0,908–0,945]
ikke-europeisk bakgrunn	1,068 [0,985–1,158]	1,352*** [1,295–1,412]
alder (21–25 år ref.)		
-18–20 år	1,046* [0,992–1,102]	1,079*** [1,050–1,110]
-26–29 år	1,070*** [1,020–1,123]	0,867*** [0,847–0,888]

	Overgang til trygd	Overgang til jobb/utd.
Fullført vgs	0,612*** [0,581–0,646]	1,269*** [1,241–1,298]
Foreldrebakgrunn:		
minst en forelder med høyere utdanning	0,940** [0,894–0,989]	0,925*** [0,903–0,948]
foreldres inntekt målt fra barnet var 7–17 år:		
yrkesinntekt (nedre tertil ref)		
-midtre tertil	0,958* [0,912–1,006]	1,015 [0,989–1,042]
-øvre tertil	0,953* [0,901–1,008]	1,022 [0,993–1,051]
overføringer (nedre tertil ref)		
-midtre tertil	1,020 [0,970–1,072]	0,991 [0,968–1,015]
-øvre tertil	1,090*** [1,035–1,149]	0,981 [0,955–1,007]
Aktivitet før nedsatt-forløp:		
Under utdanning i fjor	0,792*** [0,757–0,828]	1,081*** [1,057–1,106]
Inntekt siste tre år før nedsatt-forløp:		
yrkesinntekt (nedre tertil ref)		
-midtre tertil	0,697*** [0,667–0,729]	1,512*** [1,473–1,552]
-øvre tertil	0,457*** [0,428–0,489]	1,977*** [1,915–2,042]
Skattefrie overføringer (nedre tertil ref.)		
-midtre tertil	1,330*** [1,258–1,406]	0,973** [0,950–0,996]
-øvre tertil	1,824*** [1,726–1,928]	0,904*** [0,880–0,929]
skattepliktige overføringer (nedre tertil ref)		
-midtre tertil	1,039 [0,966–1,118]	1,022 [0,987–1,058]
-øvre tertil	1,046** [1,003–1,090]	0,966*** [0,945–0,988]
Ungdomsledighet	1,006 [0,992–1,020]	0,992** [0,985–0,999]

Merknad: Modellen konvergente med fem massepunkter i heterogenitetsfordelingen. I tillegg til variablene i tabellen kontrollerer vi for varighetsavhengighet, deltakelse på arbeidsmarkedstiltak, bosted og sesongvariasjoner. *** indikerer signifikans på 1 % nivå, ** på 5 % nivå og * på 10 % nivå.

Vi ser at kvinner har lavere sannsynlighet for å gå over til både trygd og jobb/utdanning enn menn, og forskjellen er størst for overgang til trygd. Innvandrere med ikke-europeisk bakgrunn har høyere overgangsrater til jobb/utdanning enn innfødte og innvandrere med europeisk bakgrunn, mens vi ikke finner noen forskjeller mellom innvandrerbefolkningen og innfødte for overganger til trygd. Det å ha fullført videregående skole reduserer sannsynligheten for å gå over til trygd betraktelig og øker sannsynligheten for å gå over til jobb/utdanning, noe som i hvert fall delvis kan gjenspeile at unge som sliter med helseproblemer, i mindre grad fullfører videregående skole. Foreldrebakgrunn har relativt lite å si for overganger ut av gruppen med nedsatt arbeidsevne, gitt at man først er kommet inn i den. Hva de unge drev med før de ble registrert med nedsatt arbeidsevne, har derimot mer å si. Unge som kommer rett fra utdanning, har lavere sannsynlighet for å gå over til trygd og høyere sannsynlighet for å gå over til jobb/utdanning. Vi ser også at tidligere tilknytning til arbeidslivet øker overgangsraten til jobb/utdanning og reduserer overgangsraten til trygd.

Når det gjelder seleksjonen inn til de ulike tiltakene, ser vi i tabell 5.8 at kvinner generelt har lavere sannsynlighet for å delta på alle typer tiltak enn menn. Særlig gjelder dette lønnstilskudd, der kvinner har over 70 prosent lavere sannsynlighet for å delta. Innvandrere med ikke-europeisk bakgrunn har lavere sannsynlighet for å delta på oppfølgingstiltak og arbeidspraksis, men har høyere sannsynlighet for å delta på opplæringstiltak. Det kan henge sammen med at opplæringstiltak for innvandrere i større grad inneholder språkopplæring. Opplæringstiltakene skiller seg videre fra de andre tiltakene ved at det å delta på dem henger positivt sammen med fullført videregående opplæring og høyere utdannede foreldre. Foreldres inntekt ser derimot ut til å ha mindre å si for tiltaksdeltakelse.

**Tabell 5.8 Sannsynligheten for å delta på arbeidsrettede tiltak.
Relative effekter. 95 prosent konfidensintervall i parentes**

	Oppfølging	Arbeidspraksis	Opplæring	Lønnstilskudd
Individuelle kjennetegn:				
kvinne	0,738*** [0,699–0,781]	0,872*** [0,841–0,903]	0,970* [0,940–1,002]	0,300*** [0,270–0,332]
ikke-europeisk bakgrunn	0,859** [0,761–0,970]	0,864*** [0,800–0,935]	1,287*** [1,201–1,380]	0,858 [0,692–1,064]
alder (21–25 år ref.)				
-18–20 år	0,936* [0,869–1,008]	1,171*** [1,116–1,229]	0,957* [0,914–1,002]	0,810*** [0,714–0,918]
-26–29 år	0,839*** [0,783–0,899]	0,865*** [0,827–0,905]	0,987 [0,951–1,024]	0,947 [0,856–1,047]
Fullført vgs	0,904*** [0,844–0,968]	0,845*** [0,808–0,884]	1,568*** [1,512–1,625]	1,041 [0,941–1,151]
Foreldrebakgrunn:				
minst en forelder med høyere utdanning	0,831*** [0,775–0,892]	0,826*** [0,790–0,864]	1,106*** [1,065–1,149]	0,726*** [0,647–0,815]
foreldres inntekt målt fra barnet var 7–17 år:				
yrkesinntekt (nedre tertil ref)				
-midtre tertil	0,971 [0,904–1,042]	0,998 [0,954–1,045]	1,052** [1,008–1,097]	1,155** [1,032–1,294]
-øvre tertil	0,962 [0,889–1,042]	0,895*** [0,850–0,942]	1,083*** [1,034–1,134]	1,089 [0,959–1,237]
overføringer (nedre tertil ref)				
-midtre tertil	1,016 [0,948–1,088]	0,963* [0,922–1,007]	0,999 [0,962–1,038]	0,972 [0,876–1,079]
-øvre tertil	1,029 [0,955–1,109]	0,911*** [0,869–0,956]	0,950** [0,911–0,991]	0,880** [0,782–0,990]

	Oppfølging	Arbeidspraksis	Opplæring	Lønnstilskudd
Aktivitet før nedsatt-forløp:				
under utdanning i fjor	1,161*** [1,091–1,237]	1,089*** [1,046–1,135]	1,245*** [1,200–1,292]	1,104* [0,996–1,223]
inntekt siste tre år før nedsatt-forløp:				
Yrkesinntekt (nedre tertil ref)				
-midtre tertil	1,089*** [1,021–1,161]	0,945*** [0,907–0,986]	1,349*** [1,294–1,407]	1,738*** [1,549–1,950]
-øvre tertil	0,837*** [0,765–0,917]	0,840*** [0,793–0,890]	1,959*** [1,860–2,063]	1,776*** [1,537–2,052]
skattefrie overføringer (nedre tertil ref.)				
-midtre tertil	1,024 [0,955–1,098]	1,048** [1,002–1,096]	0,970 [0,933–1,009]	0,978 [0,880–1,088]
-øvre tertil	0,907** [0,841–0,978]	1,007 [0,960–1,058]	1,028 [0,984–1,074]	0,914 [0,809–1,032]
skattepliktige overføringer (nedre tertil ref)				
-midtre tertil	1,118** [1,002–1,248]	1,005 [0,935–1,079]	0,982 [0,926–1,042]	0,971 [0,828–1,138]
-øvre tertil	1,169*** [1,099–1,243]	1,034 [0,993–1,076]	0,955*** [0,922–0,989]	1,073 [0,976–1,178]
Ungdomsledighet	1,012 [0,990–1,034]	1,028*** [1,015–1,042]	1,012** [1,000–1,024]	0,990 [0,957–1,023]

Merknad: Modellen konvergente med fem massepunkter i heterogenitetsfordelingen. I tillegg til variablene i tabellen kontrollerer vi for varighetsavhengighet, deltakelse på arbeidsmarkedstiltak, bosted og sesongvariasjoner. *** indikerer signifikans på 1 % nivå, ** på 5 % nivå og * på 1 % nivå.

Tabell 5.8 også viser tidligere arbeidsmarkedstilknytning har relativt mye å si for hvorvidt man deltar på tiltak, samt hvilket tiltak man deltar på. Unge som blir registrert med nedsatt arbeidsevne rett etter utdanning, har høyere sannsynlighet for å delta på alle typer tiltak. Tidligere yrkesinntekt har en negativ sammenheng med deltakelse på oppfølgingstiltak og arbeidspraksis, mens sammenhengen er positiv for deltakelse på opplæringstiltak og lønnstilskudd.

5.2 Sammendrag

I dette kapittelet har vi sett nærmere på unge som er registrert med nedsatt arbeidsevne. Utvalget vårt er alle unge mellom 18 og 29 år som registreres med

nedsatt arbeidsevne i løpet av perioden 2002–2012, og vi kan følge disse unge fram til utgangen av 2014. Hvor i arbeidsmarkedet befinner de unge seg etter perioden med nedsatt arbeidsevne? Hvilke faktorer ser ut til å påvirke hvorvidt de unge går over til jobb eller utdanning, og hvilke faktorer er forbundet med overgang til trygd? Vi har også undersøkt hvorvidt deltakelse på arbeidsrettede tiltak påvirker sannsynligheten for at unge med nedsatt arbeidsevne kommer over i jobb, utdanning eller trygd, og om det er forskjeller mellom de ulike arbeidsrettede tiltakene. Unge med nedsatt arbeidsevne er prioritert i deltakelsen på arbeidsrettede tiltak. Likevel har vi begrenset med kunnskap om hvor godt disse tiltakene virker for denne gruppen. Dette kapittelet forsøker å dekke noe av dette kunnskapsgapet.

Omtrent en tredjedel av nedsatt-forløpene blant de unge i utvalget vårt ender med overgang til jobb. 10 prosent går over i utdanning, mens 14 prosent går over til en trygdetilstand. Litt under halvparten av forløpene inneholder én eller flere perioder med tiltaksdeltakelse. Opplæringstiltak og arbeidspraksis peker seg klart ut som de to største tiltakstypene som unge med nedsatt arbeidsevne deltar på. Vi ser videre at forløpene uten tiltaksdeltakelse oftere ender i overgang til jobb, trygd eller utdanning enn forløp med tiltaksdeltakelse. Unntaket er forløp med lønnstilskudd, der over halvparten av forløpene ender med overgang til jobb. I likhet med Bragstad og Sørbø (2014) finner vi at unge med nedsatt arbeidsevne tilbringer relativt lang tid med nedsatt arbeidsevne før de eventuelt går over i et av utfallene. I snitt er de registrert med nedsatt arbeidsevne i 33 måneder før overgang til trygd, 20 måneder før overgang til jobb og 18 måneder før overgang til utdanning.

I selve tiltaksevalueringen finner vi at både lønnstilskudd og opplæringstiltak ser ut til å fungere etter hensikten. Unge som deltar på disse tiltakene, har lavere sannsynlighet for å gå over til trygd og høyere sannsynlighet for å gå over til jobb sammenlignet med unge som ikke deltar på noe tiltak. For oppfølgings-tiltak og arbeidspraksis er resultatene mer blandet. Unge som deltar på disse tiltakene, har høyere sannsynlighet for overgang til jobb mens tiltaket pågår, enn unge som ikke deltar på tiltak. De som ikke får seg jobb mens de deltar på tiltak, og vender tilbake til gruppen med nedsatt arbeidsevne, har imidlertid høyere sannsynlighet for overgang til trygd. Dette kan være en indikasjon på at disse tiltakene brukes for å teste ut arbeidsevnen til personer med nedsatt arbeidsevne og at de fungerer som et springbrett til arbeidslivet. Når det gjelder påvirkning fra individuelle kjennetegn for overganger ut av gruppen med nedsatt arbeidsevne, er det verdt å merke seg at foreldrebakgrunn har relativt lite å si, verken foreldres utdanningsnivå eller husholdningsinntekt. Eget utdanningsnivå, her definert som fullført videregående skole, og tidligere tilknytning til arbeidslivet

Hvordan går det med personer som blir registrert med nedsatt arbeidsevne?

har derimot mer å si. Unge med fullført videregående skole og tidligere arbeidsmarkedserfaring har langt lavere sannsynlighet for å gå over til trygd og høyere sannsynlighet for å gå over til jobb.

6 Oppsummering og avsluttende merknader

I mars 2018 var omtrent 190 000 personer registrert med nedsatt arbeidsevne i Norge. Nærmere 22 prosent av disse var under 30 år og tilsvarte omtrent 5 prosent av alle unge mellom 18 og 29 år. Dette er unge som regnes for å ha såpass alvorlig sykdom eller sosiale/psykiske vansker/handikap at de trenger omfattende bistand for å kunne skaffe seg og/eller beholde arbeid. Sammenlignet med andre jevnaldrende unge har unge med nedsatt arbeidsevne lavere utdanningsnivå og mindre yrkeserfaring. Unge med nedsatt arbeidsevne skiller seg også fra eldre med nedsatt arbeidsevne ved at en lavere andel av dem mottar arbeidsavklaringspenger, og en høyere andel mottar sosialhjelp eller ingen ytelser fra NAV.

Formålet med denne rapporten er å identifisere faktorer som kan bidra til å forklare hvorfor noen blir registrert med nedsatt arbeidsevne i ung alder, samt å peke på risiko- og suksessfaktorer for hvordan det går med disse unge senere. Alle analysene gjør vi ved hjelp av koblede registerdata fra SSB: opplysninger om stønadmottak og tiltaksdeltakelse fra FD-trygd, inntektsopplysninger fra inntektsregisteret, opplysninger om ansettelsesforhold fra ATM-LTO, utdanningsopplysninger fra NUDB og i tillegg demografiske opplysninger om bosted, fødselsår og innvandringsbakgrunn. Ved hjelp av foreldrenes løpenummer kan vi også koble på utdannings- og inntektsvariabler for foreldrene. Utgangspunktet for analysene er alle innbyggere i Norge født mellom 1976 og 1997 som er mellom 18 og 29 år på observasjonstidspunktet. Observasjonsperioden er 2002 til og med 2016.

Begrepet «nedsatt arbeidsevne» ble innført i NAV i 2009, som en erstatning for det tidligere brukte «yrkeshemmet». Da arbeidsavklaringspenger fra 1. mars 2010 erstattet de tre ytelsene attføringspenger, rehabiliteringspenger og tidsbegrenset uførestønad, ble kategorien «nedsatt arbeidsevne» utvidet med dem som tidligere mottok rehabiliteringspenger og tidsbegrenset uførestønad. For å få en sammenlignbar gruppe før og etter omleggingen i 2009/2010, lar vi mottak av attføringspenger, rehabiliteringspenger og tidsbegrenset uførestønad, i tillegg til registrering av yrkeshemming eller nedsatt arbeidsevne i arbeidssøkerregisteret, være med i definisjonen av nedsatt arbeidsevne.

Hvem blir registrert med nedsatt arbeidsevne?

I første del av rapporten ser vi på hvordan ulike kjennetegn ved de unge, som foreldrekjennetegn og arbeidsmarkeds- og stønadshistorikk, henger sammen med sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne. Omtrent ti prosent av alle dem vi observerer som 25-åringer, vil på ett eller annet tidspunkt i løpet av perioden vi observerer dem, være registrert med nedsatt arbeidsevne. Unge med nedsatt arbeidsevne er en svært selektert gruppe og skiller seg fra andre unge langs de fleste kjennetegn vi har til disposisjon i dataene våre. Sammenlignet med unge som ikke blir registrert med nedsatt arbeidsevne, har unge med nedsatt arbeidsevne foreldre med lavere utdanning, lavere yrkesinntekt og høyere overføringer. De har i mindre grad innvandrerbakgrunn, mens det er svært små kjønnsforskjeller. Når det gjelder egen aktivitet, har de hatt lavere yrkesinntekter og større overføringer de siste tre årene og har langt høyere sannsynlighet for verken å være under utdanning eller i arbeid. De har også i mindre grad fullført videregående eller høyere utdanning.

I underkant av 1,5 prosent av alle unge i alderen 18–29 år har årlig et nytt tilfelle av nedsatt arbeidsevne i perioden 2002–2016. Ser vi på utviklingen over tid, finner vi en svak vekst i antallet nye tilfeller. Veksten er imidlertid tydeligst de første årene etter 2002 og drives først og fremst av de aller yngste – dem mellom 18 og 19 år. Enkle bivarierte sammenhenger viser at utdanning, både egen og foreldres, har særlig stor betydning for sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne. Dette bildet får vi bekreftet i den multivariate analysen. Blant annet finner vi at det å fullføre videregående opplæring er forbundet med en så å si total reduksjon av sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne når vi holder andre kjennetegn ved individet konstant. Utdanning har imidlertid mer å si for de yngste aldersgruppene, mens egen arbeidsmarkedsaktivitet og inntektshistorikk får større forklaringskraft for de eldre aldersgruppene.

Andre opplysninger om bakgrunn og aktivitet har også betydning for sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne, men de betyr mindre enn utdanning. I en modell uten utdanningskontroller vil imidlertid betydningen av disse opplysningene bli overdrevet. Denne merverdien av å kunne koble på registre fra andre administrative datakilder vil gå tapt om man kun bruker data som NAV har direkte tilgang til.

Hvordan går det med unge som blir registrert med nedsatt arbeidsevne?

Mens vi i første del av rapporten setter oss fore å forklare *inngangen* til gruppen med nedsatt arbeidsevne for unge mellom 18 og 29 år, konsentrerer vi oss i rapportens andre del om å forklare *utgangen* fra gruppen. Hvor i arbeidsmarkedet befinner de unge seg etter perioden med nedsatt arbeidsevne, og hvilke faktorer ser ut til å påvirke hvorvidt de unge går over til jobb, utdanning eller trygd? Her er vi spesielt interessert i å undersøke hvilken rolle det å delta på arbeidsrettede tiltak spiller for denne gruppen. Arbeidsrettede tiltak er et av de viktigste virkemidlene myndighetene har for å hjelpe personer som i dag står utenfor arbeid, til å komme inn i arbeidslivet, og unge med nedsatt arbeidsevne er spesielt prioritert i tildelingen av tiltaksplasser.

Vi følger de unge måned for måned fra de registreres med nedsatt arbeidsevne til de foretar en overgang. Vi finner at omtrent $\frac{1}{3}$ av de unge kommer i jobb etter endt nedsatt-forløp, mens omtrent 10 prosent går over til utdanning. I overkant av 14 prosent går over til en trygdetilstand. Mange unge tilbringer svært lange perioder med nedsatt arbeidsevne. I snitt er de registrert med nedsatt arbeidsevne i 33 måneder før overgang til trygd, 20 måneder før overgang til jobb og 18 måneder før overgang til utdanning.

Mens de unge er registrert med nedsatt arbeidsevne, kan de delta på ulike arbeidsrettede tiltak. I analysene er vi spesielt opptatt av å se på effekten av fire tiltakstyper: oppfølging, opplæring, arbeidspraksis og lønnstilskudd. Litt under halvparten av forløpene med nedsatt arbeidsevne inneholder én eller flere perioder med tiltaksdeltakelse. Opplæring og arbeidspraksis peker seg klart ut som de to største tiltakstypene som unge med nedsatt arbeidsevne deltar på. Sammenligner vi unge med nedsatt arbeidsevne med og uten tiltakserfaring, finner vi svært få forskjeller i observerbare kjennetegn. Forløpene uten tiltaksdeltakelse ender imidlertid oftere i overgang til enten jobb, trygd eller utdanning enn forløpene med tiltaksdeltakelse.

Vi ser så hvordan deltakelse på de ulike arbeidsrettede tiltakene påvirker sannsynligheten for å gå over til enten jobb, utdanning eller trygd. I denne analysen benytter vi oss av en spesiell form for forløpsanalyse, som viser seg å være godt egnet for å modellere årsakssammenhenger. Kort oppsummert tar modellen høyde for at det finnes uobserverbare kjennetegn ved individene, som både kan påvirke hvorvidt de deltar på tiltak, og hvorvidt de går over til jobb, utdanning eller trygd. Vi finner at både lønnstilskudd og opplæring ser ut til å fungere etter hensikten: Unge som deltar på disse tiltakene, har lavere sannsynlighet for å gå over til trygd og høyere sannsynlighet for å gå over til jobb sammenlignet med unge som ikke deltar på noe tiltak. For oppfølging og arbeidspraksis ser

resultatene ut til å være mer blandet. Unge som deltar på disse tiltakene, har høyere sannsynlighet for å gå over til jobb mens tiltaket pågår, enn unge som ikke deltar på tiltak. De som ikke får seg jobb i tiltaksperioden, og som vender tilbake til gruppen med nedsatt arbeidsevne, har imidlertid høyere sannsynlighet for å gå over til trygd. Noe overraskende finner vi så å si ingen tegn til innlåsningseffekter av tiltaksdeltakelse på overgang til jobb/utdanning. Dette kan være en indikasjon på at tiltak rettet mot unge med nedsatt arbeidsevne, i større grad blir brukt for å teste ut arbeidsevnen og fungerer som et springbrett til arbeidslivet.

Mens foreldres utdanning har relativt mye å si for sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne, har foreldrebakgrunn relativt lite å si for å forklare overganger ut av gruppen med nedsatt arbeidsevne gitt at man først har kommet inn i den. Eget utdanningsnivå og tidligere arbeidsmarkedserfaring har imidlertid større forklaringskraft. Særlig har det mye å si å ha fullført videregående utdanning.

Avsluttende merknader

Årlig blir omtrent 1,5 prosent av alle unge mellom 18 og 29 år registrert med et nytt tilfelle av nedsatt arbeidsevne. Vi finner at utdanning er en av de viktigste faktorene for å forklare sannsynligheten for både inngang til og utgang fra gruppen unge med nedsatt arbeidsevne. For inngangen har både egen utdanning og foreldres utdanning mye å si. For utgangen har foreldres utdanning mindre å si, mens eget utdanningsnivå også her har svært stor betydning for overganger til både jobb, utdanning og trygd. Mangelfull informasjon om utdanning i analyser av personer med nedsatt arbeidsevne kan føre til at man overvurderer betydningen av andre bakgrunnskjennetegn. Utdanning har imidlertid størst forklaringskraft for de yngste aldersgruppene, mens arbeidsmarkedserfaring og inntektshistorikk får mer å si etter hvert som de blir eldre.

Av de arbeidsrettede tiltakene er lønnstilskudd forbundet med de største positive effektene: Å delta på lønnstilskudd fører til høyere sannsynlighet for å gå over til jobb/utdanning og lavere sannsynlighet for å gå over til trygd. Opplæring ser også ut til å fungere etter hensikten, mens resultatene er mer blandet for oppfølging og arbeidspraksis. Unge som deltar på disse tiltakene, har høyere sannsynlighet for å gå over til jobb/utdanning mens tiltaket pågår. Etter at tiltaksperioden er over, har imidlertid de positive effektene på overgang til jobb/utdanning forsvunnet, mens de unge nå har en høyere sannsynlighet for overgang til trygd. Det at vi ikke lenger finner noen positiv effekt av oppfølging og arbeidspraksis etter tiltaksperioden, kan tyde på at disse tiltakene først og fremst

blir brukt for å teste ut arbeidsevnen til personer som uansett ville blitt ansatt (dødvektseffekt). For lønnstilskudd finner vi derimot store positive effekter for overgang til jobb/utdanning både under og etter tiltaksperioden. Her ser det altså ut til at tiltaksperioden brukes til noe mer enn å bare screene arbeidstakerne, men også bidrar til å gjøre deltakerne mer attraktive for andre arbeidsgivere.

Referanser

- Aakvik, A. James, J. Heckman, Edward J. Vytlacil (2007) Estimating treatment effects for discrete outcomes when responses to treatment vary: an application to Norwegian vocational rehabilitation programs. *Journal of Econometrics*. Volume 125, Issues 1–2, March–April 2005, pages 15–51. <https://doi.org/10.1016/j.jeconom.2004.04.002>
- Abbring J.H. and G.J. Van den Berg (2003), The nonparametric identification of treatment effects in duration models, *Econometrica* 71(5): 1491–1517.
- Bragstad, T. og J. Sørbø (2014), «Hvem er de unge med nedsatt arbeidsevne?» Arbeid og velferd 1-2014.
- Bragstad, T. og J. Sørbø (2015), «Deltakelse i arbeidsrettede tiltak for unge med nedsatt arbeidsevne». Arbeid og velferd 1-2015
- Bratsberg, B., E. Fevang og K. Røed (2013) Job Loss and Disability Insurance. *Labour Economics*, 24, 137–154.
- Bergsgard og Løyland (2004). Utdanning til arbeid? Bruk av ordinær utdanning som tiltak for yrkeshemmede. *Telemarksforskning*, Rapport nr. 216.
- Bråten og Vetvik (2011), Personer med nedsatt arbeidsevne – Hvem er de? Arbeid og velferd 1-2014. Oslo
- Bø, T.P. og Å. Vigran (2014), Ungdom som verken er i arbeid eller utdanning. SSB, Rapport 2014:37.
- Carling K. and L. Larsson, (2005) Does early intervention help the unemployed youth? *Labour Economics* 12/3.
- Fevang E., Hardoy I. og Røed K. (2015). Temporary Disability and Economic Incentives. *The Economic Journal*. Volume 127 (603): 1217–1729. doi: 10.1111/eoj.12345
- Børing, Pål (2002), Varighet av yrkesrettet attføring: Kommer yrkeshemmede arbeidssøkere i jobb? *Søkelys på arbeidsmarkedet*. Årgang 19, 2/2002.
- Ekhaugen, T. (2006), Utfall av yrkesrettet attføring i Norge 1994–2000, Frisch Rapport 6/2006
- Ekhaugen, T. (2007), Long-term Outcomes of Vocational Rehabilitation Programs: Labor Market Transitions and Job Durations for Immigrants. MEMORANDUM No 10/2007 Sosøk. UIO
- Frey CB, Osborn MA (2017) The future of employment: How susceptible are jobs to computerisation? *Technological Forecasting and Social Change* 114: 254–280 <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2016.08.019>
- Gaure, S., Røed, K. and Zhang, T. (2007). 'Time and causality: a Monte Carlo assessment of the timing-of events approach', *Journal of Econometrics*, vol. 141(2), pp. 1159–95.

- Fevang, E., K. Røed, L. Westlie and T. Zhang (2004), Veier inn i, rundt i, og ut av det norske trygde- og sosialhjelpssystemet. Rapport 6/2004. Frischsenteret.
- Grøgaard, J. (1998). Ordinær skolegang for yrkeshemmede. Fafo-rapport 255, 1998
- Hall, C. and L. Liljeberg (2011), En jobbgaranti för ungdomar? Om Arbetsförmedlingens ungdomsinsatser. Rapport 2011:1, IFAU.
- Hardoy, I., K. Røed and T. Zhang (2006), Aetats kvalifiserings- og opplæringstiltak – En Empirisk analyse av seleksjon og virkning. Rapport 4/2006. Frischsenteret.
- Hardoy, I., K. Røed, H. Torp og T. Zhang (2006) Virker ungdomsgarantien? Søkelys på arbeidsmarkedet 1/2006.
- Hernæs, Ø.M., S. Markussen og K. Røed (2017). Can welfare conditionality combat high school dropout? *Labour Economics*. 48 (October), s. 144–156 . doi: 10.1016/j.labeco.2017.08.003
- Jensen, M. Rosholm M. Svarer (2003), The response of youth unemployment to benefits and sanctions. *European Journal of Political Economics* 19:301–316.
- Johansson, P. og P. Skedinger (2005), Are objective, official measures of disability reliable? Working Paper 2005:14 IFAU- Institute for Labour Market Policy Evaluation, Uppsala, Sweden.
- Moller, Geir (2005), Yrkeshemmede med psykiske lidelser. Tiltaksbruk og effekter. Arbeidsrapport nr. 6 2005. Telemarksforskning-Bø.
- Maibom, J., M. Rosholm og M. Svarer (2014), «Can active labour market policies combat youth unemployment?» IZA DP No 7912.
- Markussen, S. og K. Røed (2014). The impacts of vocational programmes. *Labour Economics*. vol. 31, 1–13.
- Markussen, S, Mykletun, A, Røed, K. (2012) The Case for Presenteeism. *Journal of Public Economics*, 96, 959–972.
- Markussen, S. og K. Røed (2016) Leaving Poverty Behind? – The Effects of Generous Income Support Paired with Activation. *American Economic Journal: Economic Policy* 8(1).
- Mastekaasa, A. (2015) Organisasjonsendringer og sykefravær. I: Dale-Olsen, H. (red.), *Norsk arbeidsliv i turbulente tider*. Oslo: Gyldendal akademisk
- Myklebø, Sigrid (2008), Ungdom på arbeidsmarknaden. NAV-rapport nr. 2/2008.
- Nilsen, Ø.A. og K.H. Reiso (2014), «Scarring effects of early career unemployment». *Nordic Economic Policy Review* 7(1).
- NAV (2015), «Personer med nedsatt arbeidsevne og mottakere av arbeidsavklaringspenger. Mars 2015», Statistikknotat, Arbeids- og velferdsdirektoratet.
- OECD (2008), «Jobs for Youth: Norway», OECD.

- Prop. 1 S (2014–2015), «Proposisjon til Stortinget for budsjettåret 2015». Oslo: Arbeids- og sosialdepartementet.
- Rege, M., K. Telle og M. Votruba (2009) The Effect of Plant Downsizing on Disability Pension Utilization. *Journal of the European Economic Association*, 7, 754–785.
- Raaum, O., J. Rogstad, K. Røed og L. Westlie (2009), «Young and out: An application of a prospects-based concept of social exclusion». *The Journal of Socio-Economics*, 38(1): 173–187
- Reiersen, Tormod (2005), Yrkeshemmede arbeidssøkere: Utgifter, varighet og overgang til jobb etter tiltak. Søkelys på arbeidsmarkedet 1/2005, årgang 22.
- Røed, K. og O. Raaum (2006), «Do labour market programmes speed up the return to work?» *Oxford Bulletin of Economics and Statistics* 68(5) 541–568
- Salvenes K. og Reiling (2017), «Utdanning som arbeidsrettet tiltak for ungdom med redusert arbeidsevne». NIFU-rapport 2017-1.
- Røed, K. og T. Zhang (2003), «Does unemployment compensation affect unemployment duration?» *The Economic Journal* 113(484): 190–206
- Schreiner RC (2016), Unemployed or Disabled? The Effects of Medicalizing Youths by Granting Temporary Disability Benefits. August 2016.
- Sutterud, L. (2017), Personer med nedsatt arbeidsevne og personer med rett til arbeidsavklaringspenger. Notat. September 2017. NAV
- Tøssebro, J., Wik, S. og T.H. Molden (2017), Arbeidsgivere og arbeidsinkludering, NTNU-rapport 2017
- Westlie L. (2008a), Norwegian Vocational Rehabilitation Programs: Improving employability and preventing Disability? Essay 3 in delivered Doctorate Thesis of June 2008, Dep. of Economics, Univ. of Oslo.
- Westlie L. (2008b), The Long-Term Impact of Vocational Rehabilitation. Essay 4 in delivered Doctorate Thesis of June 2008, Dep. of Economics, Univ. of Oslo.
- Vigtel, TC (2016). Endringer i tildeling av ytelser fra NAV. Søkelys på arbeidslivet 03/2016 (Volum 33). DOI: 10.18261/issn.1504-7989-2016-03-03
- van der Wel K., P. Holland, B. Burström, M. Whitehead, F. Diderichsen, E. Dahl, B. Barr, L. Nylén, W. Chen, K. Thielen, S. Clayton, S. Uppal (2011) How Do Macro-Level Contexts and Policies Affect the Employment Chances of Chronically Ill and Disabled People? Part I: The Impact of Recession and Deindustrialization. *International Journal of Health Services*. Vol 41, Issue 3, 2011.
- von Simson, K. (2012), «Veier til jobb for ungdom uten fullført videregående opplæring: Kan vikarbyråer og arbeidsmarkedstiltak lette overgangen fra utdanning til arbeidsliv?» Søkelys på arbeidslivet 1-2/2012
- Zhang, T. (2015), «Effekter av arbeidspraksis i ordinær virksomhet: Multiple og sekvensielle tiltak». Frisch Rapport 2/2015, Oslo.

Appendiks

Tabell A1: Deskriptiv statistikk. Etter aldersgruppe

	18–19 år		20–24 år		25–29 år	
	gjs	S	gjs	S	gjs	S
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Utfallsvariabel						
Nedsatt arbeidsevne	0,012	(0,108)	0,015	(0,121)	0,014	(0,118)
Bakgrunnskjenetegn						
En forelder høyere utdanning	0,360	(0,480)	0,311	(0,463)	0,262	(0,440)
Begge foreldre høyere utdanning	0,148	(0,355)	0,128	(0,334)	0,107	(0,309)
Foreldres inntekt 7–17 år	10,454	(4,400)	10,213	(4,082)	9,907	(3,688)
Foreldres overføringer 7–17 år	1,499	(1,430)	1,469	(1,379)	1,393	(1,342)
Innvandret fra land utenfor Europa	0,079	(0,270)	0,096	(0,295)	0,113	(0,317)
Alder	18,503	(0,500)	22,017	(1,414)	26,887	(1,399)
Fødselsår	1990,282	(4,320)	1986,837	(4,510)	1982,633	(4,094)
Kvinne	0,490	(0,500)	0,491	(0,500)	0,490	(0,500)
Aktivitet						
Yrkesinntekt siste 3 år	0,189	(0,281)	1,101	(1,317)	2,244	(2,232)
Skattefrie overføringer siste 3 år	0,100	(0,164)	0,159	(0,235)	0,160	(0,279)
Skattepliktige overføringer siste 3 år	0,017	(0,089)	0,078	(0,297)	0,151	(0,448)
Under utdanning	0,815	(0,388)	0,562	(0,496)	0,285	(0,451)
Yrkesinntekt > 0,5 G	0,257	(0,437)	0,584	(0,493)	0,653	(0,476)
Utdanning						
Fullført v.g.o. studiespesialisering 19 år	0,408	(0,491)				
Fullført v.g.o. yrkesfag 19 år	0,069	(0,254)				
Fullført v.g.o. studiespesialisering 21 år	0,456	(0,498)				
Fullført v.g.o. yrkesfag 21 år	0,233	(0,423)				
Fullført høyere utdanning 24 år	0,271	(0,445)				

	18–19 år		20–24 år		25–29 år	
	gjs	S	gjs	S	gjs	S
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Andre kontroller						
Ungdomsledighet i bosteds-kommunen	0,038	(0,014)	0,038	(0,014)	0,037	(0,013)
Observasjonsår	2008,785	(4,293)	2008,854	(4,294)	2009,520	(4,047)
Verken under utdanning eller i arbeid	0,016	(0,127)	0,069	(0,253)	0,084	(0,277)
Foreldres utdanning mangler						
Foreldres utdanning mangler	0,195	(0,396)	0,253	(0,435)	0,311	(0,463)
Mors inntekt mangler	0,201	(0,401)	0,267	(0,442)	0,331	(0,470)
Fars inntekt mangler	0,210	(0,407)	0,268	(0,443)	0,325	(0,468)
N	2207660		5701474		5373449	

Utvalget er alle innbyggere i Norge født mellom 1976 og 1997 som er mellom 18 og 29 år på tidspunktet de observeres i perioden mellom 2002 og 2016, og som ikke har vært registrert med nedsatt arbeidsevne i løpet av siste halvdel av kalenderåret før observasjonsåret. Gjennomsnitt i kolonne 1, 3 og 5 og standardavvik (i parentes) i kolonne 2, 4 og 6.

Sosial bakgrunn, utdanning, arbeid og stønader til personer under 30 år med nedsatt arbeidsevne

Per mars 2018 var omtrent 190 000 personer registrert med nedsatt arbeidsevne. Nærmere 22 prosent av disse var under 30 år. Dette tilsvarer omtrent 5 prosent av alle unge mellom 18 og 29 år. Formålet med denne rapporten er å identifisere faktorer som kan bidra til å forklare hvem som blir registrert med nedsatt arbeidsevne i ung alder, samt å peke på risiko- og suksessfaktorer for hvordan det går med disse unge videre.

I rapportens første del ser vi på inngangen til nedsatt arbeidsevne. Ved hjelp av registerdata over alle unge mellom 18 og 29 år i perioden 2002–2016 undersøker vi hvordan ulike kjennetegn ved de unge, som foreldrekjennetegn og arbeidsmarkeds- og stønadshistorikk, henger sammen med sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne. Vi finner at utdanning, både egen og foreldres, har særlig stor betydning for sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne. Andre opplysninger om bakgrunn og aktivitet har også betydning for sannsynligheten for å bli registrert med nedsatt arbeidsevne, men de betyr mindre enn utdanning.

I rapportens andre del ser vi på hva som kan forklare utgangen fra nedsatt arbeidsevne for unge. Her er vi spesielt interessert i å undersøke hvilken rolle deltakelse på arbeidsrettede tiltak spiller for denne gruppen. Vi finner at lønnstilskudd er det tiltaket som er forbundet med de største positive effektene: Unge som deltar i lønnstilskuddsordningen, har høyere sannsynlighet for overgang til jobb eller utdanning og lavere sannsynlighet for overgang til trygd. Opplæringstiltak ser også ut til å fungere etter hensikten, mens resultatene er mer blandet for oppfølgingstiltak og arbeidspraksis.